Rasmus Nyerup.

Rejser til Stockholm i Aarene 1810 og 1812.

(Kbhvn. 1816).

DL
617
.N8

THE LIBRARY OF CONGRESS
1800

Class DL617
Book N8

Huitfeldt-Kaas Collection

R. Nyerups rejser til Stockholm i aarene 1810 og 1812, eller hans paa disse rejser holdte dagbøger, med tilhørende bilag.
Kjøbenhavn, Schubothe, 1816.

Indholdsliste.

Side

Dagbog paa Rejsen 1810. . . . . . 1–38.

Dagbog paa Rejsen 1812. . . . . . 39–60.

Bilag til Dagbogen for 1810. . . . . 61–128.

A. Indberetning til den antiqvariske Commission. S. 63.

B. Fortegnelse over Oldsager i Stockholm. S. 86.

C. Romantiske Digtninger i Manuscript i det kongelige Bibliothek i Stockholm. S. 89.

D. Konstflid i Sverrig. S. 106.

117774
'08.

Bilag til Dagbogen for 1812. . . . 129–222.

A. Notits om norske skrevne Lovbøger i det kongelige Bibliothek i Stockholm. S. 131.

B. Beskrivelse over en mærkværdig islandsk Codex i Universitetsbibliotheket i Upsala. S. 154.

C. Tvende Codices i Rigshistoriograph Hallenbergs Eje. S. 167.

D. Extract af Grams Breve til Er. Benzelius. S. 192.

E. Avisfejde angaaende foregiven Krigsrustning i Norge. S. 208.

F. Den upsalske Professor Historiarum Herr E. M. Fants Erindringer i Anledning af Herr Justitsraad Engelstofts 1811 udgivne Efterretninger om den svenske Enkedronning Maria Eleonores Undvigelse til Danmark og Ophold der i Aarene 1640 til 1643. S. 214.

DL617 .N8

Fortale.

Hvo der tager denne lille Bog i Haanden, i Tanke, deri at træffe vigtige statistiske Data, mærkværdige Litteratur- og Konst-efterretninger, Karakteristiker over interessante Mænd, eller idet ringeste Skildringer af nogle af de herlige pittoresqve Udsigter, som dette Land saa rigelig frembyder, han — vil finde sig skuffet i sin Forventning. Til at kunne have leveret saadan en Rejsebeskrivelse — wie sie seyn sollte — dertil manglede jeg behørig Tid, Takt, og Talent. At prøve paa at skaffe Bogen Værd og gjøre Arketallet stort ved deri at indlemme Extracter af de mange skarpsindige Bemærkninger og instructive Efterretninger, som adskillige nyere Rejsende i Sverrig har meddelt Publicum, ansaae jeg ikke for passende, da den Maade at rejse til Stockholm paa, kunde Enhver uden min Vejledning betjene sig af hjemme paa sin Stue.

Hist og her i Dagbogerne har jeg henvist Læseren til nogle af disse nyeste Rejsebeskrivelser. Da samme kun kortelig ere blevne antydede, hidsættes her de udførlige Titler; og med samme Umage leveres en Liste

over alle, mig bekjendte, i dette Aarhundrede udkomne Rejser i Sverige, dem jeg, paa et Par nær, alle har havt ihænde. De ere disse efterfølgende:

Bemerkungen auf Reisen in Dännemark, Schweden, und Franckreich, gemacht von **Christian Ludwig Lenz**, I-II Hälfte. Gotha 1800-1801. 8vo.

C. G. Küttners Reise durch Deutschland, Dännemarck, Schweden, Norwegen und einen Theil von Italien, in den Jahren 1797-99, I-IV Th. Leipzig 1801. 8vo.

J. W. Schmidts Reise durch einige schwedische Provinzen, mit malerischen Ansichten nach der Natur gezeichnet von **C. G.** Gillberg. Hamburg 1801. 8vo.

Voyage pittoresqve au Cap Nord, par A. F. Skjöldebrand. Stockholm 1801-2. *Vol. I-IV* i aflang Folio. *Nouvelle Edition sans gravures. ibid.* 1805. *8vo.*

J. Acerbi Travels trough Sweden, Finland and Lapland in the Years 1798-1799. *London* 1802. 2 *Voll. 4to.*

Reise durch Schweden und Finland in den Jahren 1798-99, von **Joseph** Acerbi. Aus dem Engl. übersetzt von **C. Weyland**, nebst berichtigenden Bemerkungen eines sachkundigen Gelehrten. Berlin 1803. 8vo. (hvilket udgjør det 2det Bind af **Neues Magazin von Reisebeschreibungen**). (Foruden de her benævnte Berigtigelser haves ogsaa adskillige Erindringer mod Acerbi i Originalens Recension i de kjøbenhavnske lærde Efterretninger 1802 No. 49-50. Desuden er der et særskilt Skrift, hvori de Acerbiske Fejltagelser og Forkeertheder ere satte til Skue. Dets Titel er: Briefe über Schweden, veranlaßt durch Acerbis Reisen. Aus der Handschrift eines berühmten schwedischen Gelehrten, übersezt und herausgegeben von **Friedrich Rühs**. Halle 1804. 8vo.)

Naturhistorische Reise durch einen Theil Schedens, von **F. Weber** und **M. H. Mohr.** Göttingen 1804. 8vo.

Einige Berichten omtrent het Norden en Noord-Osten van Europa, door **Johan Meerman Hr. van Dalem,** I-IV Deel. Haag 1804-6. 8vo. (Paa Tydsk oversat og forkortet af Professor **F. Rühs.** Weimar 1810. 2 Voll. 8vo., som udgjør 41de og 42de Bind af det Sprengelske **Bibliothek der neuesten Reisebeschreibungen.**)

A northern Summer; or Travels round the Baltic, trough Denmark, Sweden, Russia, Prussia and Part of Germany, in the Year 1804, *by John Carr. Lond.* 1805. *4to.* (Udkom i en tydsk Oversættelse, I-II Theil. Rudolstadt 1806-8. 8vo.)

Mein Sommer 1805, von **J. G. Seume.** s. l. 1806. 8vo.

Bref under nya Resor i Sverige, af **J. C. Linnerhjelm.** Stockholm 1806. 4to. Sammes Bref undar senare Resor i Sverige. ibid. 1816. 4to. (De første Breve udkom ibid. 1797.)

Reisen in Schweden von **J. G. Eck.** Leipzig 1806. 8vo. (Herhid høre ogsaa samme Forfatters i Aarene 1803-4 i to Hefter i Octav udgivne **Nordische Blätter.**)

E. M. Arndts Reise durch Schweden im Jahr 1804, I-IV Theil. Berlin 1806. 8vo. (Heraf er i Carlstad 1807 udkommen en svensk Oversættelse af **J. M. Stjernstolpe.**)

Winterreise durch einen Theil Norwegens und Schwedens nach Kopenhagen im Jahre 1807. Berlin 1808. 8vo.

Några Underrättelser om Upsala, Gamla Upsala, Morastenar, Skokloster, Sigtuna och Rosersberg, af **P. A. Wallmark.** Stockholm 1809. 8vo.

Leopold von Buchs Reise durch Norwegen und Lapland, I-II Band. Berlin 1810. 8vo. (Stykket om Sverrig haves oversat paa Svensk, under Titel: Resa genom Lappmarken och Swerige. Stockh. 1816. 8vo.)

J. F. Hausmans Reise durch Scandinavien in den Jahren 1806-7, I-IV Theil. Göttingen 1811-16. 8vo.

Thom. Harringtons Briefe aus Schweden in den Jahren 1808-1809. (aus dem Englischen) indrykkede i Bertuchs Geograph. Ephemeriden XXXI B. S. 27-56 og XXXV B. S. 11—44.

Breve fra Sverrige i Aaret 1812 af Christian Molbech, 1ste Del. Kjøbenh. 1814. 8vo. (Et Stykke af den endnu utrykte 2den Del er indført i Maanedskriftet Athene for Februar 1814, S. 103-39. Den 1ste Deel er udkommen i svensk Oversættelse. Stokholm 1815. 8vo.)

Kjøbenhavn, den 1ste Junii 1816.

Dagbog paa Rejsen 1810.

Maj.

Tirsdagen den 29de. Om Eftermiddagen lejede jeg i Helsingør en Baad for at gaae over Sundet. Den skulde koste 9 Rdl. Da Taxten kun var 3, kunde jeg vel, ved at henvende mig til Politimesteren Brun Jul med Klage over Færgefolkenes ublu Forlangende, have erholdt noget Afslag; men saa udsatte jeg mig for Vidtløftighed og Tids Spilde. Desuden ymtedes, paa Skibsbroen, om, at Overfarten muligen blev spærret, og desto mere ilede jeg efter at kunne komme over, medens det endnu var Tid.

Neppe var jeg stegen i Baaden, jeg saa dyrt skulde betale, før en Officier, uden at spørge om Forlov, ogsaa indskiber sig i samme. Ved at kaste Øjnene paa ham, seer jeg det er min gode Bekjendter Lieutenant Schiørring. Han var Udsending fra Cronborgs Commandant, for hos Commandanten i Helsingborg at erkyndige sig om, af hvad Grund Sundpassagen var sperret fra svensk Side.

Saasnart Baaden lagde an ved Helsingborgs Skibsbro, steg Schjørring ud for at røgte sit Ærende,

og efterlod mig fuld af ængstlig Forventning over hvad der, efter saa nylig sluttet Fred, vel nu igjen kunde være igjærde imellem Rigerne. Efter Aarhundreders Erfaring maatte de dog endelig have indseet, hvad Rasmus Glad, naar han i XI Bog af sine 1574 udgivne *Res Danicæ* raader til Fred i Norden, saa rigtig erindrer:

Heu qvantum vitæ scelus est tranqvilla movere,
Et, cum non pretio redeant impendia, bellis
Implicuisse domos et regna inferre ruinis!
Utile qvidve armis fuerit contendere, justa
Cum liceat tibi pace frui? Pax civibus addit
Nobilibusqve viris qvæ sunt optanda; colonos
Promovet, ac cunctis qvæ suut felicia, spondet.
At vero Marti qvi rem submisit, eïne
Submisisse Deo statuas, qvi jura tueri
Et præstare velit? Spondet blandissima, sed rem
Jam motam Furiis et acerbo felle coronat.

Da jeg havde klareret Færgefolkene paa min Baad og affundet mig med Visiteurerne paa Helsingborgs Toldbod, og gik op ad Gaden, møder Schjørring mig, og iforbigaaende, ligesom skyndende sig afsted, kaster med en alvorlig hemmelighedsfuld Mine disse knappe Ord til mig: intet fiendtligt.

Minutet derpaa er Gaaden opløst. Jeg træder ind i Gjæstgiver Molbergs Stue. Jeg seer Mismod malet i Alles Ansigter. Man tager imod mig med den sørgelige Tidende, at Kronprindsen

Carl August Dagen før, den 28de Maj, var død ved Mynstringen af nogle Husarer ved Qviddinge Kirke, et Par Mile fra Helsingborg. Søndagen før havde han været i Kirke i Helsingborg, og bivaanet Gudstjenesten med megen Andagt. Om Mandagen, hans Dødsdag, havde man seet ham tage en rørende Afsked med sin Broder Hertugen af Augustenborg.

Ved dette Hjobsbudskab, blev jeg, som begribeligt, ikke lidet forstemt, og det gjorde et stort Skaar i den Glæde, hvormed jeg ellers kunde have tiltraadt min saa længe forønskede Rejse til Stockholm.

I Helsingborg nød jeg megen Høflighed af norsk Postfører Smith, som siden blev Postmester i Dramen. Han viste mig en betydelig Tjeneste, da han for en taalelig Betalning skaffede mig en stærk og god magelig Kariol eller Kjærre tilkjøbs. I den rejste jeg

Onsdagen den 30de fra Helsingborg. Vejen var herlig. Egnen, flad og flak omtrent indtil Ljungby, fører medrette Navn af Sletten. Fra Ljungby til Örkeljunga lutter Lyngbakker, Vejen stenet, ujævn og ubehagelig. Derimod fra Örkeljunga til Fagerhult og derfra til Markaryd den behageligste Vej igjennem Skove og forbi skovbekrandsede Søer.

Markaryds i en dejlig af Molbech (I. 274) skildret Egn beliggende Gjæstgivergaard havde faaet et godt Lov i min Reiseroute, og var bestemt til Natteherberg. Man befinder sig ogsaa der i enhver Henseende overmaade godt. Min Aftensmad smagde mig fortreffelig; thi da jeg fra om Morgenen tidlig da jeg drak min Kaffe og spiste Smørrebrød til i Helsingborg, ikke hele Dagen havde smagt Vaadt eller Tørt, var jeg ret tidig til min Mad. Denne Diæt, Intet at nyde fra Morgen til Aften, var en paa hele Rejsen fortsat Forsigtighedsregel, da jeg tænkte mig, at hvad jeg i en eller anden slet forsynet Gjæstgivergaard kunde blive opvartet med, muligen kunde bekomme mig ilde. Men intet var jeg mere angst og bange for end for at blive syg undervejs. Det forstaaer sig, at hvis jeg havde været forsynet med den til Rejsen i Sverige saa nødvendige Madkurv og med behørigt Flaskefoder, havde jeg ikke været nødsaget at bruge den omtalte Oeconomie.

Torsdag den 31de Maj fra Markaryd til Vernamo. Det er 10 svenske Mil som magelig lægges tilbage paa en lang Sommerdag, naar man staaer lidt betimelig op, paa hvert Skiftested finder den ved Forbudet bestilte Hest færdig, og øjeblikkelig lader spænde for Kjærren, uden at sinke Tiden med at frokostere eller dinere. Vistnok seer det ved den hurtige Rejsemaade ud som om man rejste Cou-

rer, og Lejligheden til at have statistiske og oeconomiske Antegnelser indførte i sin Dagbog bliver En ganske betagen. Paa nogle af Stationerne traf jeg enkelte Studerende fra Lund som i Sommerferierne benyttede sig af den dejlige Aarstid til at besøge deres Slægt og Venner i Provindserne. Disse Herrer Magistre — thi at see en Studerende fra Lund som ikke er Magister, vilde være et Særsyn — vare samtlige enige i at tale med Enthusiasme om den saa pludselig fra sin herlige Bane bortrykkede Kronprinds. Samme Berømmelse og Beklagelse lød fra alle mine Skytsbønders Læber.

Junii.

Fredag den 1ste. Fra Vernamo skulde, efter min Rejseroute, det næste Bedested have været Jönköping; men, da det kun var en Rejse af 7 svenske Mil, og jeg frygtede for at den følgende Dags Pensum, til Linköping, vilde vorde for drøjt, tog jeg Gaardskarlen i Vernamo i Raad med mig, og lod Forbudet gaae til Råby, hvorved jeg halverte Vejen imellem Vernamo og Linköping.

Det var en dejlig Skjærsommermorgen den 1ste Junii; Luften saa klar og ren som aldrig i Danmark; og en Skjutspojk med en høj og stærk skingrende Røst istemmede svenske Viser. Blandt andet sang han Viser om "de to Skjelmere som ginge paa Raad, hvru de skulde Møllerens Datter

faae." Den havde her et andet Omqvæd end i Dansken, men udentvivl ligesaa nonsensikalsk.

Min Skjutsbonde fra Skillingeryd til Byarum, Jonas ved Navn, var en højst mærkelig Mand. Han vidste Salomons Ordsprog og Jesus Syrach udenad; kunde anføre hele lange Stropher af Spegels Guds Verk og Hvile; vidste Carl den 12tes Bedrifter paa sine Fingre; berettede, at medens Stenbuch med sine skaanske Gosser slog de Danske ved Helsingborg, kivedes Smaalændingerne med deres Landshøfding Koskul, som befalede dem at støde til Stenbuks Armee, men det vilde de ikke, medmindre han gik i Spidsen for dem, og han var ræd. Om Slaget ved Helsingborg opramsede han — Gud maa vide, om for, at jeg skal bruge det Udtryk, at tirre mig — en Del af Visen, hvori det blandt andet heder: Kong Frederik han græd og Ræven han (ej?) lo — en Allusion, i hine Tiders Smag, paa Navnet Reventlo.

End videre fortalte han om en meget drabelig Helt Klingspore, som ingen Kugler bed paa, men som efter Bataillerne rystede dem ud af sine Støvlekraver; og om en Gyntelberg, der var saa stærk, at han kunde trække en Hestesko lige; men den som endnu overgaaer disse i Styrke, er — den Helt, som staaer der — og med det samme pegede han med sin Pidsk hen mod Byarums Kirkemur — Jeg saae der en Ridder med sin Frue udhugget i Sten i

det 15de Seculi sædvanlige Costume. Hans uovervindelige Tapperhed bestod, efter min Polyhistors Beretning, deri, at, da man engang vilde flytte hans Ligsten et andetsteds hen, kunde alle de Heste man spendte for, ikke rokke den.

Paa Vejen er det i Dag meget levende. Courerer krydse hinanden paa langs og paa tverts, og fare galopperende afsted tilvogns og tilhest. Min Skytsbonde fra Barnarp til Jönköping rejste tillige som Courerforbud med Seddel hvorpaa bestiltes tre Heste ufortøvet til Coureren Major Baron Ankarsvärd. Vejen paa denne Station var som paa et Stuegulv, og saa gik det da i en uophørlig Galop.

Om Natten laae jeg, som ovenfor blev bestemt, i Råby. Levemaaden var vistnok her ringere end enten i Markaryd eller Vernamo, men Betalingen ogsaa overmaade billig, og om Morgenen vankede en meget god Kop Caffe. Dette er for mig altid en Hovedsag, og derfor har jeg gjort det Vers om, hvor Digteren siger: "Var ej den Saft af røde Druer, Hvo vilde længer blive her?" og synger derimod:

Var ej den Saft af sorte Bønner,
 Hvo kunde længer blive her?
Naar Sidden, Pønsen, Grublen lønner
 En Skrantning kun med Lidelser,

To Kopper Mocca kan helbrede,
Og muntre baade Sind og Krop.
Thi vil jeg af mit Hjerte bede:
Gud signe Den, den Drik fandt op!

Løverdagen den 2den rejste jeg fra Råby til Linköping. Det mærkeligste i Dag var Gjæstgiveren i Osjö, en høj rank velvoxen Mand med et udmærket smukt Physiognomie, aldrig har jeg seet nogen fyensk Bonde med et bedre. Hans Tale om det Tilfælde med Kronprindsens Død faldt temmelig djerv.

Søndagen den 3die i Linköping. Hos Gjæstgiveren Herr Ljungqvist i Linköping hersker en herlig Orden. Siger man, at man ønsker et Kammer, saa har Kammersagerne deres eget Departement; vil man spise, er Svaret: De har at holde dem til Madsalen; vil man bestille Caffe, henvises man til den Opvartningspige eller Mammeselle, som har Caffedepartementet; vil man have et Ærende besørget i Byen, er Svaret: tal til Hålkarlen! Og saa veed den Fremmede, hverken hvor Madsal, Caffemamsellen, eller Hålkarl er.

Om Formiddagen besøgde jeg Rector Wallenberg, til hvem jeg havde Anbefalelsesbrev fra Hr. Grosserer Suell. Han skaffede mig strax Bibliothekaren Hr. Meurling itale, som med saare megen og i høj Grad human Beredvillighed viste mig saavel Dom-

kirken, en ærværdig gammel gothisk Bygning, som det i samme opbevarede fortreffelige Stiftsbibliothek. Den lærde Brevvexling imellem vor Gram og den berømte Erkebisp Benzelius, som jeg ønskede at eftersee, lovede han at skaffe mig til Afbenyttelse, naar jeg paa min Tilbagerejse fra Stockholm igjen kom til Linköping.

Her i Linköping hørte man, at Kongens Livmedicus var passeret igjennem for at være tilstede, naar Lægerne fra Lund obducerede Kronprindsens Lig; og tillige berettedes, at ifølge Medicorum visum repertum var han døet af et Hjerneslag og at Hjernen var opfyldt med Vand.

Søndagen den 3die om Eftermiddagen skyndte jeg mig til Norrköping, for i god Mag at kunne samtale med Gjörwels Svigersøn, den godmodige og velberejste J. N. Lindahl, der har en god Bogsamling med adskillige Haandskrifter og andre Sjeldenheder. (conf. Lenz S. 486. Arndt IV. 124 og 25. Eck S. 139.) Uheldigviis traf jeg ham ikke hjemme. Da han kom hjem, og hørte jeg havde været der, søgde han mig paa Gjæstgivergaarden, hvor jeg var hans Gjæst til Aften. Han erkyndigede sig om mangfoldige danske Lærdes Befindende, dem han enten kjendte af Person eller Skrifter.

Mandagen den 4de fra Norrköping til Store Åby, omtrent 10½ svenske Mil. Paa denne Station har man, foruden andre dejlige pittoresqve

Udsigter, især den højst fortryllende Egn imellem Krokek og Wreta, hvor Kanonstøberiet Stoffsiø med en skjøn ved en Sø beliggende Have tager sig fortreffelig ud.

Tirsdagen den 5te havde jeg den korte Station af en 7 Miles Vej til Stockholm. Jeg kom, ifølge den mig givne Advarsel, saa betimelig om Eftermiddagen til den fameuse, af Molbech S. 395 og Arndt IV. 106 beskrevne, Gjæstgivergaard Fittja, at jeg slap derfra uden altfor urimelig Forsinkelse *).

Og saa naaer jeg da samme Aften i god Tid Stockholm, som i mange Aar havde været Maalet for alle mine Ønsker. De Planer, jeg i mine Studenterdage lagde for at rejse udenlands til Göttingen eller Paris, mislykkedes; derimod saae jeg min inderlige Attraa efter at komme til Stockholm, omsider lykkelig opfyldt.

Nu er jeg da i den af sin mageløse Beliggenhed saa berømte prægtige Hovedstad, som Eck kalder det nordiske Venedig, Arndt Constantinopel i Norden, og hvis frappante Physiognomie allerlivagtigst er skildret af Küttner II. 301 og 2.

*) Allerede for et halvt Aarhundrede siden stod Fittja i samme slette Ry og Rygte som i den senere Tid. "I Fittja maatte vi blive Natten over af Mangel paa Beforbring, og vare der ret ilde logerede," klager Langebek 1753. (See Langebekiana S. 186.)

Men Fremmed var jeg i den store Stad, og havde ikke bestilt mig noget Logis. I denne Forlegenhed vidste jeg ikke bedre, end at tye til det sande Mynster paa Humanitet og Sjæleblidhed, den ædle Doctor Rutstrøm (Secretair i det oeconomiske Selskab og nu Medlem saavel af Svenska Academien som Witterhets- og Antiqvitetsacademien), i hvem Assessor Høst ved sit herværende Ophold havde havt en sjelden Ven og Velynder.

Jeg havde Brev fra Høst til ham, og tog deraf Anledning til at lade Skjutskarlen kjøre mig lige hen for det Hus paa Regeringsgaten, hvor han boede. Han var ikke hjemme; men hans Søster, Fru Wenzen, da hun hørte jeg manglede Bopæl, var strax saa forekommende god, at lade sin Søn, en ung vakker Mand, følge med mig for at skaffe mig et Værelse tilleje. Det var jeg heldig nok til at faae i Nærheden af Kongel. Bibliotheket, hos den, S. 145 i Ecks Rejse, de til Stockholm ankommende Rejsende anpriste Bundtmagerenke, Madame Sundwal paa Norrbro, ligeoverfor Kongens Stald.

Onsdagen den 6te kom Doctor Rutstrøm til mig, og med mageløs Høflighed ledsagede mig hele Dagen til Bibliotheket, til Exbibliothekaren Gubben Gjörwell, til Overbibliothekaren Cancellieraad Malmstrøm, og til Underbibliothekaren Walmarck.

Hos Walmarck, som strax indtager Enhver ved sit blide aabne, Tillid indgydende, Aasyn, og hvis Muse saa aldeles uforbeholden besang 2den Aprils Hædersdag, saae jeg tre af hans Venner, Calmarunionshistorikeren Secretair Granberg, Doctor Wallin, Lærer ved Cadetacademiet paa Carlberg, samt Groshandler Sv. Björk, af hvem man har Poesier i Sk. Selsk. Skr. 1806. 1 B. Den Sidstnævnte havde jeg for nogle Aar siden seet i Kjøbenhavn i sin blomstrende Ungdom, i Selskab med Secretair Kulberg. Jeg kunde neppe kjende ham igjen, saa gammelt var i denne korte Mellemtid hans Udseende bleven.

Hos Walmarck spistes Frokost; men han havde travelt, da der holdt en kongelig Vogn for hans Dør, som skulde kjøre ham til Haga, hvor Kongen og han sysle med at rangere en Bogsamling, som Hans Majestæt har kjøbt efter en afdød Herre.

Samme Onsdag Formiddag gjorde Opvartning hos den danske Minister Grev von Dernath, og leverte ham Brevet jeg havde med fra Grev Bernstorf.

Erkebisp Lindblom, som jeg havde seet paa Universitetsbibliotheket i Kjøbenhavn, mødte jeg paa Gaden, da han vilde gaae hen til Landshøvding Rosenstein. Han agtede sig, sagde han, i Sommer til en Surbrønd, da hans Sundhed havde lidt ved den Sensation, Efterretningen om Kronprindsens Død gjorde paa ham. Han sendte sin Tjener hjem

med mig for at hente de Exemplarer af Biskop Münters *Epistola* til ham, som jeg berettede ham, jeg havde i min Koffert. Jeg gav da Tjeneren tillige med til Hans Eminentse saavel Prof. Müllers Apologetik som nogle af mine egne Smaating, f. Ex. Edda og Syvs Ordsprog. Jeg hørte at Erkebispen imorgen rejste tilbage til Upsala, og da det kunde vare en Stund før jeg kom did, leverede jeg Tjeneren de to Breve og det Frø jeg førte med mig fra Prof. J. W. Horneman til Thunberg.

Jeg gjør uformodentlig den interessante Opdagelse, at Baron d'Albedyhl, som 1785-88 havde været Legationssecretair i Kjøbenhavn, og med hvem jeg i de senere Aar havde vexlet nogle Breve mest af litterairhistorisk Indhold, boede i samme Hus som jeg. Her kunde vi sige hinanden mere i een Time, end ellers i en halv Snes Breve.

Torsdagen den 7de blev jeg af Gjörwell buden velkommen ved følgende Billet:

"Normalm, den 7de Jun. 1810.

Högädle, Wärdade Herre.

Mycket mycket välkommen til Stockholm, och i synnerhet för mig, som får ennu vid Graffsens brädd lära känna personligen en så lärd och vitter Bibliothecarie, tillika en sådan flerårig Wän som min Herre är.

Tackar ödmjukast för den ansenliga Sändningen af Granrikets nyaste Arbeten uti den historiska vägen" o. s. v.

Jeg aflagde Besøg hos Rigshistoriographen Cancellieraad Hallenberg, berømt Forfatter af Historien om Gustav Adolph, Commentairen over Apocalypsen, *Collectio nummorum cuficorum*, og endelig af de 1802 udkomne *Qvatuor Monumenta ænea.* Vistnok er han nu den første Historiegransker og ypperste Archæolog i Svearitet. Han viste de tvende af ham i den nysanførte Tractat *Qvatuor Monumenta* beskrevne Vascula ænea futilia, med de til samme hørende Laag samt de smaa fine elegante Spiralringe som havde omgivet dem.

Han indbød mig til Middag paa et Tracteursted Monbijou kaldet, hvor ogsaa tillige vare Albedyhl og Rigsarkivaren Adlersparre, Udgiver af de af 4 Bind bestaaende interessante Historiska Samlingar. Overborde taltes blandt andet om Tro paa Stilling-Jung, hvis mystiske Skrifter man havde paa Svensk; om Tillid til Guds umiddelbare Forsorg i farlige Situationer, hvorved man let kunde komme tilkort; og om Herrer der kunde være gode, naar de ej faldt i slette Hænder.

Samme Dag besøgde jeg Pædagogen Broocman, som jeg paa hans Gjennemreiser til Tydskland havde seet i Kjøbenhavn. Jeg aflagde ogsaa Visite hos

den berømte Baron Hermelin og bragde ham de Korter jeg havde til ham fra Etatsraad Buage.

Professor Rühs fra Greifswald, den berømte Historieskriver, som er kommen til Stockholm med to unge Herrer Homejer, overraskede mig med sit Besøg. Det var ligesom et uventet Accessorium til mine glade Nydelser i Stockholm, saa uformodentlig at samles med to Mænd som Rühs og Albedyhl, der begge dyrkede den historiske Muse, paa hvis Alter jeg ogsaa havde offret efter fattig Evne, som det heder i Ordsproget: micam dat, qvi thus non habet.

Fredagen den 8de leverte jeg Cancellieraad Malmstrøm tilbage, hvad han havde laant mig fra det kongelige Bibliothek. Spiste til Middag hos Albedyhl paa Spiseqvarteret ved Kongens Have. Hospiterte i Timen fra 5–6 i en botanisk Forelæsning hos den over hele Europa bekjendte og i Webers Reise S. 116 o. f. omtalte store Botaniker, Ol. Swartz, da jeg bragde ham Brev fra Prof. Horneman. — Han talte med megen Rørelse om Sverrigs Tab ved Kronprindsens Død; Tidenden derom havde kostet ham et Par vaagne Nætter.

Løverdagen den 9de afleverte jeg det til Svenska Academien bestemte Exemplar af det Skandinaviske Selskabs Skrifter til Academiets Secretair, den af sin Tale om Oplysning og andre Arbejder fordelagtig bekjendte Landshøfding Rosenstein.

Magister Broocman gik med Rühs og mig til det Engestrømske Bibliothek, hvis Bibliothekar, den ovennævnte Walmark, nu var kommen fra Haga. Da vi vare sysselsatte med at besee Bibliotheket, kom dets Ejer, Hans Excellence Statsminister von Engestrøm, selv derop, og gav sig da den Umage selv at vise os nogle af de kostbareste Kobberverker, især engelske Karrikaturer, hvoraf der var en stor Mængde. Hans Excellence, som er 58 Aar, er en af de smukkeste Mænd jeg nogentid har seet. Han er høj og velvoxen, noget før, omtrent som Præsident Kaas, vel proportioneret, og med den behageligste Mine man kan tænke sig. (conf. Molbech S. 360.)

Walmark bevertede Albedyhl, Broocman og mig paa et Tracteursted paa Söder. Talen var om visse Bizarrerier og Modsigelser man finder i visse Mænds Karakterer, f. Ex. at En som ikke lader sig røre ved Landes Jammer, samt er haard, but, og frastødende imod sine nærmeste Paarørende, er tillige bigot, from, og følsom saa han kunde græde ved Enkeltes Nød.

Gik Klokken 6 med Albedyhl hen til Gjørwell, som er meget rask og rørig af sin Alder, og hans Hustru ikke mindre. Hun udbredte sig med megen Udførlighed til den afdøde Prindses Ros.

Søndagen den 10de spiste jeg om Middagen hos Baron Hermelin, tillige med Albedyhl

og med Major Forsel, der havde været Adjutant hos Kronprindsen, og røbede en fast og bestemt Karakter. — Det er bekjendt, f. Ex. af Arndt I. 110–13, at Hermelin, som ved sit stolte herlige Verk, den svenske Atlas, har gjort sig udødelig, ogsaa har andre store Fortjenester af sit Færeneland. Det erkjendte ogsaa Rigsdagen i Norköping 1800, som lod slaae en Medaille til hans Hæder. Forresten læse man Molbech I. 181.

Mandagen d. 11te (anden Pintsedag) spiste jeg til Middag med Albedyhl, Walmark og Broocman, i Spiseqvarteret ved Kongens Have. Walmark fortalte interessante Anecdoter om Carl August. F. Ex. Prindsen besøgde Lazarettet. Man vidste det forud, og havde zirlig dækket Tepper over Sengene. Han kom, løftede Tepperne op, og saae den Usselhed man vilde skjule for hans Øine. I Götheborg gav Kongen Borgerskabet et Gjæstebud. Overhofmarskalken Fabian Fersen ordinerede, hvem der skulde spise ved Prindsens Tafel. Prindsen savner sin Secretair (Kullberg). Marskalkens Forestillinger uagtet maatte han sidde ved Bordet med.

Tirsdagen den 12te tog jeg med Rühs og hans Rejsefæller, de tvende Herrer Homeijer, til Upsala, og fik der Logis hos Fru Vernander.

Her saavelsom i Stockholm dadlede man meget Livlægen Rossi's og de andre Lægers besynderlige Adfærd ved Prindsens Ligs Obducering. Hvorfor

— hed det — haste saa meget med Forretningen, før andre Læger kom til fra Stockholm og Danmark eller Norge? Hvorfor bortkaste hvad der fandtes i Indvoldene, istedenfor at gjemme det i en forseglet Flaske?

Onsdagen den 13de var juridisk Doctor-promotion. Om Morgenen Klokken 6 forkyndte Kanonernes Løsning Dagens Højtidelighed. Man begav sig under Klokkernes Ringning i Procession til Domkirken. Her fremtraadte Promotor Prof. Drissel for Alteret, satte sig ned, og, undskyldende sig med sit svage Helbred, fremsagde fra sin Stol — hvor Ingen kunde see ham uden de som stod ved Siden af ham i Choret — en Tale om det juridiske Studii Skjebne i Sverrig. Derpaa creerte han de Herrer Doctores, efter først at have ladet dem efterlæse en Forsikkring om at ville vedblive det apostoliske Credo, det athanasianske og nicenske Symbola, og den augsburgske Confession, hvilken Forsikkring Promovendi besvor ved at lægge deres oprakte tre Fingre paa Scepterne, som Pedellerne fremrakte til dem. Promotor tog en rund Hat paa, som han havde liggende paa Cathedret for sig, bad Promovendi at træde af Cathedra inferior op i Cathedra superior ved Siden af sig, og paasatte dem deres Hatte. Efterat det var skeet, løsnedes Kanonerne, Orgelværket gik, Basuner med anden Instrumentalmusik lod sig høre, og der blev ringet med

Klokkerne. Denne Ringning vedvarede under Resten af Acten. Samme bestod i, at en Adjunct ved det juridiske Facultet efter Promotors Opfordring oplæste nogle Dubia, som den øverste af Doctorandi, Herr Holmbergson, skulde besvare og udvikle. Disse Dubia gik ud paa at vise, at mange af vore Forfædres Skikke ved Kjøb og Salg, Pant, Giftermaal og andre det daglige Livs Handlinger muligen vare bedre og mere betydningsfulde, end det som i nyere Tider er bleven fastsat.

Efterat denne Act var forbi, forføjede man sig til det Sted, hvor et brillant Tractement var anrettet. Der proponertes og drukkes mange Skaaler, deriblandt Universiteternes i Greifswald og Kjøbenhavn. Rühs og jeg takkede for Skaalen. Procantsleren, Erkebiskop Lindblom, var galant nok til at erklære, at han skyldte Kjøbenhavns Universitet megen Forbindtlighed.

Torsdagen den 14de Klokken 6 forkyndte Kanonernes Torden atter Universitetshøjtidelighed, da 12 Mediciner skulde promovere. Promotor, Professor og Ridder Thunberg, gav Frokost, derefter gik Vedkommende til Kirken, og Rühs og jeg Formiddag og Eftermiddag paa Bibliotheket.

Om Aftenen havde vi Besøg af en af de ny Doctores Juris, Herr Adjunkt A. E. Afzelius, som jeg havde gjort Bekjendtskab med for nogle Aar siden, da han paa en Rejse til Udlandet kom igjen-

nem Kjøbenhavn. Han fortalte adskillige Træk, hvorved Carl August vidste at forskaffe sig Popularitet i saa overordentlig høj en Grad; f. Ex. ved at lade Bønderne spise hos sig hos Præsten paa Grændsen; ved ikke at ville afbenytte sig sin store Hofstat; ikke at ville taale Seddelen paa Dørren, som bestemte hvo der havde Adgang til ham. Derfor kaldtes han da ogsaa i visse Cirkler Pøbelkongen, og Rygtet at han var forgivet, var almindeligt tidlig paa Foraaret.

Fredagen den 15de besaae vi om Formiddagen den store Botanikers, den i alle Verdensdele bereiste Thunbergs Sjeldenheder, den botaniske Have og Musæet, om hvilket Alt man faaer tilfredsstillende Efterretninger i Vebers und Mohrs naturhistorische Reise 155–64. (conf. Arndt I. 83–91. Eck. 129 og 30.) Blandt Rariteterne faaes et Træbeger fra Orienten, som man i hine Lande siger om at det har den Egenskab, at hvis der er Gift i Drikken, bruser det op og løber over. Skade, yttrede man, at Prindsen ikke havde et saadant!

Om Middagen var jeg i Selskab hos Erkebispen. Han brast to Gange i Graad ved at tale om Prindsen, og krævede mig som Dansk til Vidne om svenske Nationens store Hengivenhed for den Afdøde.

Man havde overborde Bladet No. 22 af Nya Posten med Fablen om "Råfvarne," som var hel tydelig. Deri tales om et Prindsevalg i Dyrenes

Rige, da den gamle Løve var svag. Valget traf paa En, som beskrives at besidde mange fortreffelige Egenskaber, og derfor at være bleven modtaget med almindeligt Bifald og Jubel. Kun Rævene fandt sig lidet opbyggede ved denne Lejonprins.

"Hvad båtar oss" — skrek En af deres Talare —
"Hvad båtar oss vår List, vårt Guld, och våra Stjernar,
Om denne blir Regent, som vi ju solklart se
Ej lar regera efter våra Hjernar?
Som, om vi ge befångda Råd,
Ej tecknar "bifallit" inunder,
Men kunda vål af kunglig Nåd,
Oss hånga opp før slika Funder?
Som anser hvar och en blandt Djuren før sin Bror,
Och ej gør Skillnad till Personen,
Om han år liten eller stor.
Då går ju vår kredit åt fanders! och Nationen
Får øppna Øgon snart — det aldrig kan slå felt —
På alla Råfstreck, som vi spelt,
Tills dato ifrån Sekler sedan —
Då tar hin Håle oss, det ser jag tydligt redan!" —
"Nå sakta! sakta, mon ami!
(Så låspade en l å n g Marki
Af detta listiga parti)
Parbleu! det synes vål un peu abonimabelt!

Men fatum, fatum är variabelt....
Och förrn hin Håle oss skall ta
Som vore riktigt exsecrabelt —
Så finnom upp ett Sätt — lat see — ett Sätt" — — "Aha!
Jag funnit ett, mon cher, som er forbannadt bra!
(Skrek en Råsvinna nu) — och det blir praktikabelt;
Men — — —" Det är Skada, Læsare!
För det, att just Handskrifterne
I denna Punkt befinnas något matta;
Men några Sidor längre bort
Så står det tydligen att fatta,
Att Lejonprinsen innan kort
Var stendød.

Samme Dags Eftermiddag besøgde jeg Oeconomiæ practicæ Prof. S. Liljeblad og Philosophiæ Adjuncten Herr E. C. Grenander, og blev om Aftenen i Selskab hos den dybe Tænker Logicæ et Metaphysicæ Prof. B. C. H. Høijer.

Jeg havde for en halv Snes Aar eller længere tilbage i Tiden gjort hans Bekjendtskab i Kjøbenhavn, da baade hans Legeme og Sjel besad Ungdomskraft og Fyrighed. Det smertede mig usigelig nu at see ham sygelig og affældig.

Løverdagen den 16de tilbragdes Formiddagen paa Bibliotheket, Middagen hos Professor historiarum, den berømte Fant, og Aftenen hos Juristen Afzelius.

Søndagen den 17de om Formiddagen ved de en Miles Vej fra Upsala beliggende Mora Stenar. Saaledes som de befandtes for et Hundrede Aar siden ere de afbildede i Dahlbergs *Svecia Antiqva et hodierna*, *Tab.* 64.

I en i Aaret 1770 opbygt liden Hytte fandt vi de faa overblevne Levninger ligge slængte paa Gulvet. Det er Brokker og Stumper af Sten, hvoraf et Par med Runer, og 3 med Munkeskrift. En begyndte: *Anno Dni. MC*****, paa en anden læstes paa Siden: *Regis Svediæ.*

Om Middagen hos Eloqventiæ et Poeticæ Professor O. Kolmodin.

Om Eftermiddagen gik jeg til gammel Upsala, for at besee den lange Rad af de af Rudbeks Atlantica bekjendte Høje. I Dahlbergs Svecia ere de afbildede paa samme Kobbertavle som Morastenene.

Om Aftenen hos Doctor og Professor Thelogiæ A. Hulten.

Mandagen den 18de rejstes tilbage til Stockholm.

Tirsdagen den 19de om Formiddagen i Utters Boglade og paa Bibliotheket. Til Middag spist i Kongens Have med Rutstrøm og Afzelius.

Onsdagen den 20de eller den mærkværdigste Dag paa min hele Rejse.

Om Formiddagen var jeg paa Bibliotheket. Klokken noget over 11 kom Broocman op paa Bibliotheket og fulgtes med mig hen til Professor Rühs, boende paa Store Nygaden. Her kunde man beqvemt i nederste Etage see Optoget med Kronprindsens Ligs Indførelse til Slottet.

Jeg stod der for et aabent Vindve, og Procesßionen begyndte. Langt oppe i Gaden hørtes en Allarm og en Raaben, hvis Aarsag man ikke fattede, da Ingen tænkte paa Fablen om Råfvarne, og sammes Tendents.

Lidt efter kom Rigsmarskalk Fersen kjørende. Ham var det Pøbelens Hujen og Skrigen gjeldte, og der kastedes Stene ind i Kareten efter ham. Jeg saae Karetvindverne indslagne, og Manden siddende dødbleg i den skrækkeligste Angst og Forlegenhed. Et Par Minuter efterat han er passeret det Hus, hvor vi stod, kommer Rühs's Compagnon, Homejer, og beretter, at Fersen mod Enden af Store Nygaden havde seet sig nødsaget til at stige udaf Kareten og retirere op i et Hus ligeoverfor den Bergstrålske Gjæstgivergaard. Jeg gik derhen ad Gaden, og saae nu ved bemeldte Hus en overordentlig Mængde Mennesker med Militair tilhest midt imellem Pøbelen. Hujen og Raaben varer ved; Strimler af hans blaa Baand holdes i Vejret

paa en Stok, Pøbelen svinger med Hattene og raaber Hurra.

Jeg gik til Professor Philipson, som havde bedet mig at spise til Middag hos hans Broder Grossereren. Vi gik sammen hen til Ridderhustorvet; her stod Vagten i Gevær, og en utrolig Hoben Mennesker af alle Stænder stimlede til for med egne Øjne at overbevise sig om Sandheden af det som Enhver maatte ansee for en Umulighed — — at den af Pøbelen med Stene og Stokke og Parapluier myrdede Rigsmarskalk laae der nøgen til Skue paa offentlig Gade *).

Det hele Optrin var en Begivenhed uden Mage. Man saae tydelig at han var forladt af Gud og Mennesker. Hvad Adlerkreuts og Silfversparre, eller hvem der ellers var om og ved ham i Nødens Time, gjorde for at redde ham fra Pøbelens Mishandling, veed jeg ingen Besked om; men det saae

*) I Molbechs Breve fra Sverige I 398, forekommer følgende: "Det Hus, hvori den ulykkelige Fersen flygtede ind i sin Dødstime, er det samme Hus, hvor hans Fader 1756 var med at dømme den ulykkelige Grev Brahe fra Livet, hvis Forbrydelse var hans Deeltagelse i en Plan til at befrie Kongen og Nationen fra Senatets Adelstyrannie; ligesom man fortæller, at det var paa samme Sted, Fersen paa Ridderhustorvet opgav Aanden, hvor Grevinde Brahe forgjæves gjorde Knæfald for den Commission, der havde dømt hendes Mand til Døden.

jeg, at de tilstedeværende Militaire dengang ikke gjorde et Skridt for at vedligeholde Orden, og at der ikke var mindste Tegn til at man i Stockholm kjendte Noget som heder Politie.

Klokken 8 om Aftenen. Stimlen, Hujen og Raaben varer ved. Pøbelen paa Gaden, saae jeg, forsynede sig med Mursteene af en Dynge som var samlet paa et Sted, hvor man var ifærd med at bygge en Gaard, tæt ved Broen som fører til Gustaf Adolphs Torv. Militairet er nu virksomt. Patrouller sees i Mængde i alle Gader. Kongen er indkommet fra Haga. Man skal have skudt paa Folket, hvorved Nogle skal have tilsat Livet.

Det regnede stærk hele Natten, hvilket ogsaa vel kan have bidraget Noget til at Folkemassen adspredte sig.

Torsdagen den 21de. Alt er temmelig tyst. Det regner uophørlig. Mere Militair er indkommen til Staden. Kanoner sees opplantede ved Hovedvagten. Stærke Patrouller omkring i Gaderne.

Men hvilken pludselig Forandring og Omstemning i Gemytterne! Selv forresten sindige og betænksomme Mænd vare under Gaarsdagstumulten blevne ligesom henrevne af en Malstrøm, og det i den Grad, at man ansaae Handlingen som en patriotisk Daad og et Offer, der medrette bragdes den ved Qvidinge styrtede Prindses Manes. Det gik

saa vidt, at Strimler af den myrdede Fersens Linned uddeltes som Sejerstegn.

I Dag betragtede man derimod Begivenheden med ganske andre Øjne. Man indignertes over, at den øverstcommanderende Militaire, istedenfor at gjøre sin Skyldighed havde parlementeret med Pøbelen om, hvor den vilde, at Fersen skulde føres hen fra det Hus i Nygaden, han var flygtet op i. R. formaledidede den ubekjendte Forfatter til Fabelen om Rævene. Men — lagde han til — hvad gjør ikke auri sacra fames? No. 22 af Nya Posten kan ikke faaes enkelt, altsaa i en Tid af otte Dage 400 ny tilkomne Abonenutere paa dette Ugeblad.

Fredagen den 22de. Adskillige ere blevne arresterte som Deltagere i Fersens Mord. Flere Regimenter ere komne til Staden. Kanonerne staae bestandig opstillede ved Slottet, og der patroulleres paa Gaderne. Placater staae opslagne paa alle Hjørner, hvori den ny Interimsstatholder Sköldebrand udlover 500 Rd. B. til hvem der kan opgive Forfatterne til de Oprørssedler som udstroes paa Gaderne.

Det havde regnet hele Natten, men blev siden et dejligt Vejr op ad Dagen, saa at jeg om Eftermiddagen gik til Björk, og i Selskab med ham og Broocman besøgde Vallin paa Cadetacademiet Carlberg, om hvilket Lenz 479 og Küttner II. 306-7 meddele Efterretninger.

Løverdagen den 23de var jeg om Formiddagen med Rutstrøm og Rühs paa det engestrømske Bibliothek; om Aftenen med Rühs og Doctor Afzelius hos Doctor Holmbergson.

Søndagen den 24de gjorde jeg om Formiddagen Visite hos Rosenstein, hvor jeg saae Baron G. Adlerbeth og Cancellieraad Bergstedt, hvilken sidstnævnte 1805 havde været i Kjøbenhavn, og erklærede sig især Conferentsraad Malling forbunden for den Høflighed og Opmærksomhed han havde vist ham.

Spiste Kl. 3 til Middag hos Grev von der Nath, boende paa Blasiiholmen i Baron Fockske Huset.

Om Eftermiddagen og Aftenen plagedes i høj Grad af Kjedsommelighed. Det var St. Hans Dag, hvor alle samtlige mine Bekjendtere og Venner havde sluttet sig hver til sin Familiekreds, og deltog i et eller andet Lystpartie i det Grønne. Jeg gik allene fremmed og forladt i den store By, som aldrig hverken før eller siden er forekommet mig saa øde og tom som dengang.

Mandagen den 25de paa Kongl. Bibliotheket.

Fra den mageløse gode og tjenstagtige Broocman fik jeg følgende Billet:

Mot min våntan qvarhålles jag ännu ett par daga på landet. Det enda, som hår minskar mitt

nöje, är tanken att Herr Professorn och Professor Rühs tillåfventyrs behöfft mig til vägledare dessa dagar. Ja, jag skulle omöjligen kunnat dröja här, om icke jag varit öfvertygad, att ännu om Thorsdag träffa Herrarne i Stockholm. Jag har ännu så många sackar att tala vid Herr Professorn. I fall någon vägledare stundom skulle behöfvas, så behagar Herr Prof. påkalla min unga vän Björklund.

Håtuna, den 25de Juni.

C. U. Broocman.

Tirsdagen den 26de var jeg om Middagen tilligemed Rühs hos Walmark. Der var et talrigt Selskab og en udvalgt Forsamling af Musernes Sønner, tildels Mænd af den højeste Rang paa det svenske Parnas. Jeg nød den Ære at sidde ved Siden af den berømte Leopold. Foruden ham bestod Selskabet af Justitsraad Blom, Doctor Rutstrøm, Sekretairerne Kullberg, Wallerius og Granberg, Pastorerne Wallin og Hydren, og Groshandlaren Björk.

Onsdag Middag den 27de hos Baron Hermelin, hvor der, foruden Andre, vare tilstede Forsell og Wallmark, samt Professorerne Philipson, Rühs og Svanberg.

Torsdag Formiddag den 28de paa Bibliotheket.

Om Middagen i Spiseqvarteret ved Kongens Have. Ved Spadseringen i Haven kom Leopold til.

Han holdt Holbergs Eloge, lignede ham ved Rasmus Rotterdam og Voltaire, dem han omtalte som Secularsgenier.

Fredagen den 29de hos Hallenberg, siden med Broocman i Boglader og hos Magister Viereck. Var tilligemed Rühs til Middag paa Klubben Professor Philipsons Gjæst, og derhos Hermelin, Leopold, Walmark, Swanberg, Overdirecteur Geyer og Flere.

Løverdagen den 30de spiste hos Gjörwell allene paa et Tractersted i Dyrehaven. Rühs, som skulde have været med at udgjøre Partiet, havde Forfald. Ved Affskeden leverte han mig en Forgjetmigej, eller nogle Amindelseslinier med Overskrift: *Min Sommerhydda, Åar 1810.* Indholdet bestod især af følgende Vers:

Samma Blommar, samma Sol,
Samma Kånslas milda Lågor,
Samma Kållas rena Vågor,
Denne Sommar som ifjol.
Samma Svalka uti Blodet;
Samma menlösa Begår,
Samma Foglar — låt mig tro det —
Sjunga uti Håcken dår.

som jeg ikke veed, hvilken Digter de tilhøre.

Om Aftenen, tilligemed Rühs, Prof. Swartz, Rector Nernst og Flere hos Broocman.

Julii.

Søndagen den 1ste var jeg først hos Expeditionssecretair Thomée, som paa den forbindtligste Maade laante mig 14 Smaabind med alskens svenske Viser og gammel Almuelæsning. Jeg fik Tilladelse til at tage dem med til Danmark, beholde dem et Aar, og derpaa sende ham dem tilbage over Lund.

Siden besaae Videnskabsselskabets Museum i Selskab med Rühs og hans pommerske Venner, samt med Broocman og hans Fader. Prof. Swartz var selv Foreviseren.

Samme Dag gik min Kuffert med Prof. Rühs's og Homejernes Forbud til Råby.

Spiste den Dag til Middag med Broocman i Kongens Have. Ved Spadseringen i Haven om Eftermiddagen kom til at tale med den vidtbereiste og blandt andet af Hviids Reise bekjendte Cancellieraaad Kämpe, fra hvem jeg fik Hilsener med til C. F. Horneman, Gamborg, Stoud, og Andre. Han ejer en som en Stambog indrettet Samling af adskillige fornemme og berømte Mænds egenhændig skrevne og allehaande Steder fra afklippede Navne. Den er ogsaa tildeels brugt som en virkelig Stambog, og har i sin Tid tilhørt Præsten i Tryserum Henrik Jacob Sivers, som har samlet alle disse Autographa.

Deri læser man blandt andet: Jacob Langebek kongl. Majsts. til Danmark og Norge Geheimearchivarius.

Niels Reinhold Broocman.

Søren Abildgaard, Studiosus, som Tegnemester og kongelig Betjent i Følge med Herr Archivario Langebech.

Alt med enhvers egen Haand. Ved Langebeks Navn har Sivers tilføjet "og Justitsraad" samt anmærket, at han "gjorde på sin Konungs Omkostnad en Resa 1753 her i Sverige at oplete thet som kan uplysa then danska Historien."

Om Br. skriver han: Mag. N. R. Broocman, Norcopiensis, følgde Herr Archivarius Langebech på thes Omkostnad i Sverige.

Om Ab. heder det: En stor Målare, som fölgde på Hans kongl. Maj. i Danmarks Omkostnad Herr Archivarien Langebech.

"Thetta Sålskapet hade jag thet nøje at se hos mig 1753 den 26de og 27de Julii uti Tryserum."

Mandagen den 2den besøgde Philipson og Malmstrøm. Besaae Sergels Værksted. Var trediegang forgjæves ved Modelkammeret uden at træffe Opsynsmanden hjemme.

Tog Pas, som kostede 4 Rd. Rg. eller efter Coursen 8 Rdlr. dansk.

Tirsdagen den 3die stod op Klokken 3½, da jeg skulde rejse i Selskab med Rühs og Ho-

mejerne Klokken 4. Klokken 4½ kom den yngere Homejer og forklarede, at deres Tjener, som skulde bestille Hestene, havde forsovet sig, hvorover man blev saa skrækkelig forsinket. Imidlertid ventedes Hestene nu snart, og saa skulde den til min Kjærre strax indfinde sig hos mig. En Times Tid efter kom en anden Tjener med den Efterretning, at ved Bestillingsseddelen var bleven glemt at bestille Hesten til mig. Man havde bestilt fire, men ikke agtet, at deraf blev den ene beregnet for at være den der om Søndagen gik med Forbudet. De tre Heste som kom, brugde Herrerne til deres egen store Rejsevogn. Ved denne Efterretning blev jeg ikke lidet allarmeret, og gik da strax hen til store Nygaden for at erkyndige mig, om jeg efter saadan Uorden kunde vente at finde min Kuffert i Råby.

De vare allerede borte.

Jeg bandte saa smaat, bed mig i Læberne, og gik hen for at bestille mig Forbud og Skjuts.

Klokken 12 forlod jeg Stockholm og ankom om Aftenen sildig til Store Åby. Herfra lod jeg Forbudet gaae til Linköping. Om Natten fik jeg formedelst idelig tilkommende Rejsende ingen Søvn eller Ro. Men desto tidligere kunde jeg om Morgenen være paa færde, drikke min Kaffe, og komme afsted.

Onsdagen den 4de. Ved Skiftestedet Svardbro nødte og narrede Hålkarlen mig til at kjøre selv, da den "som raadte om Hesten" var forud

med en Herskabsvogn, hvilken Vogns Spor jeg kunde følge. Men den Vogn var langt forud, og jeg allene paa Landevejen med en Kjærre, hvis Forfatning nu ikke var saa solide som da jeg kjøbte den paa min Udrejse i Helsingborg. Nogle Søm eller Spiger vare faldne ud af Skinnerne. Jeg kom heldigvis til et Hus, som beboedes af en nævenyttig Mand, der slog Spiger i, og som jeg fik til for gode Ord og Betaling at kjøre for mig til Nyköping.

Da jeg kom til Norköping, var det saa sildig, at jeg saae det var umuligt for mig at naae Linköping den Dag. Blev da der om Natten.

Torsdagen den 5te forlod Norköping. Passerede de dejlige og i en skjøn og meget cultiveret Egn beliggende Herresæder, Løfsta og Norsholm, hvoraf det første efter Skjutsbondens Sigende tilhørte en Grevinde Fersen og det sidste en Baronesse Sprengporten. Naaede Linköping ved Middagstid. Efterat have spist i Madsalen hos Gjæstgiveren, søgde jeg Bibliothekaren Meurling og derpaa Rector Wallenberg. Ingen af dem vare hjemme. Sendte Forbudsseddelen af til Råby. Om Aftenen ved Spisebordet lærte jeg at kjende Provst Lutteman fra Norköping, en særdeles smuk Mand med et behageligt Udvortes, som i sine unge Aar har rejst udenlands og studeret i Leipzig under Ernesti og Morus. Han har, foruden andre Skrifter, oversat Hermes's Haandbog i Religionen paa Svensk lige-

som jeg paa Dank. Om ham handler Lenz S. 481. Eck 240 og 41.

Fredagen den 6te rejste i et koldt og vaadt Vejrligt til Råby. Jeg havde nemlig besluttet at bede der, ikke fordi det sidst huede mig saa godt — thi det var ikke Tilfældet — men fordi her var Stedet, hvor den Sten skulde veltes fra mit Hjerte, om jeg her forefandt min Kuffert, eller om den tilligemed Homejernes Forbud og Kuffert havde taget Vejen lige til Gottenborg. Jeg naaede Råby, og fandt, til min usigelige Glæde, min Kuffert i god Behold. Derhos tillige følgende Billet:

"Wir haben, m. th. Freund! einen sehr unglüchlichen Reise gehabt. Wir haben den ganzen ersten Tag Wartgeld bezahlen müssen und am 2ten Tage musten wir, statt in Råby, in Holkaberg übernachten. Unser Bedienter sagte uns den Zusammenhang der Sache erst, da wir schon im Wagen saßen. Hoffentlich sehen wir uns bald wieder, indem ich gewiß am Montage von Gothenburg abgehe*).

F. Rühs."

Løverdagen den 7de fra Råby til Vernamo.

*) Virkelig havde jeg ogsaa den Glæde, til den bestemte Tid i Kjøbenhavn at see denne af sin schwedische Geschichte især berømte Forfatter, i hvis Selskab jeg saavel i Stockholm som Upsala havde tilbragt saa mange behagelige Timer.

Søndagen den 8de til Markaryd. Paa Vejen mellem Dörarp og Ljungby sees adskillige aflange med Stene bekrandsede Gravhøje. Somme af dem ere prydede med Bautastene, nemlig enkelte isolert opreiste Stene uden Runeskrift. De ere ikke meget høje, og noget spidsere oventil end nedentil. De omtales i Langebekiana S. 183.

Mandagen den 9de til Lund, hvor jeg forblev Tirsdagen over. Her søgde jeg strax Lidbeck og Sjöborg, som jeg i nogle Aar havde været saa lykkelig at staae i venskabelig Forbindelse med. Lunds Universitets Prydelser, Rezius og Fremling, som jeg aldrig havde seet i Kjøbenhavn, modtog mig med forekommende Godhed og i Henseende til "den antiqvariske Vej" skylder jeg dem mange gode Vink og Oplysninger.

Rezius (om hvis Samlinger s. Weber og Mohr S. 24–31.) berettede mig om sit lange Ophold i Kjøbenhavn, og om sin nøje Omgang med Abildgaard, med A. Kall, og med Suhm. Paa en Spadseretour med Suhm ude ved Øverød, kom de til en Grøft, hvor Rezius rakte Suhm sin Haand og hjalp ham over. "Saaledes — sagde den blide fromme Suhm — skulde Svenske og Danske altid hjelpe hinanden!" Ved denne Anecdote stod Taarerne mig i Øjet. Hvo der har havt det Held i Livet som jeg at kjende Suhm, veed, at han virkelig har sagt det, og ifølge sin Karakter ikke kunde ander end sige disse Ord, som ret ere passende til at jeg dermed bør slutte min første Rejse til Stockholm.

Dagbog paa Rejsen 1812.

April.

Tirsdagen den 7de rejste jeg i Selskab med Underbibliothekar Rask fra Kjøbenhavn til Helsingborg. Foermandsbefordringen til Helsingør kostede 22 Rdlr. Baaden over Vandet 13 Rdlr. og til Færgefolkene 6 Rd. i Drikkepenge. Dragerne i Helsingborg for at bære vore Sager op til Molbergs 3 Rdlr., Alt i dansk Courant.

Onsdagen den 8de Klokken 6 fra Helsingborg, og ankom Klokken 7 om Aftenen til Markaryd, hvor til samme Tid indtraf Grev Beck Friis fra Skaane, for at gaae til Rigsdagen i Ørebro. Strax begyndtes med Anken over vore Kapere, hvilken ubehagelige Materie kun altfor ofte var Gjenstanden for Samtalerne paa denne Reise.

Torsdagen den 9de om Morgenen Klokken 6 fra Markaryd og Klokken 6 om Aftenen i Vernamo.

Fredagen den 10de ankom Klokken 2 til Jönköping, hvor vi hos Gjæstgiver Levander spiste til Middag, og blev Natten over.

Løverdagen den 11te ud Klokken 5 om Morgenen, og naaede Linköping om Aftenen Klok-

ken 9. — En Slæde, vi i Fagerhult havde kjøbt for 10 Rdlr. Rg. og havt megen Nytte af, gik itu ved Grenna, hvor vi, da Gjæstgiveren misbød os for den, lod den ligge paa Gaden.

Søndagen den 12te forblev i Linköping, og ved Bibliothekar Meurlings udmærket forekommende Høflighed og Godhed fik Lejlighed til at afbenytte Stiftsbiblioteket.

Mandagen den 13de til Norköping, hvor jeg besøgde den hos Arndt IV. S. 117 og hos Weber og Mohr S. 108–112 udførligere omtalte, berømte Archiater Westring, der ejer en ret vakker Samling af Naturalier.

Tirsdagen den 14de rejste Klokken 5 ud fra Norköping og naaede Store Åby Klokken 7.

Onsdagen den 15de om Aftenen Kl. 7 anlangede til Stockholm, hvor jeg søgde og fik mit gamle Logis hos Madame Sundval paa Norrbro.

Torsdagen den 16de var min allerførste Udflugt hen til min tro og ærlige Broocman. Hvor blev jeg som forstenet ved den Efterretning, at han laae i Graven. Han var for en tre Uger siden død af Brystsyge. Jeg skylder hans Minde det Skudsmaal: non candidiorem terra tulit animam. Hans Savn var mig i en vis Henseende aldeles uerstatteligt. Men saa vilde min blide Stjerne unde mig det Held, at indgaae andre venskabelige Forbindelser, og indtræde i Forhold som jeg aldrig vil aflade

at sætte vedbørlig Pris paa. Usigelig var min Glæde, da jeg hørte, at den elskværdige Digter Franzén, som jeg to Gange havde seet i Kjøbenhavn, opholdt sig i Stockholm. — Doctor Rutstrøm, som jeg skylder Forbindtligheder jeg aldrig er istand til at gjengjelde, indbød den 17de Franzén, Rask og mig til at spise til Middag hos sig hos Tracteuren paa den af sin herlige Udsigt over Staden og dens Omegn medrette berømte Moyses Bakke, hvorom Eck S. 156.

Løverdagen den 18de gjorde Visite hos den danske Chargé d'Affaires i Stockholm Grev Baudissin, som havde den Godhed at introducere Rask og mig i Selskabet ved Munkbroen. Det var os meget behageligt derved at have, som Rejsende, Adgang at spise paa et Sted, hvor Opvartning og Anretning var fortreffelig, og hvor man altid traf godt Selskab af Middelstanden.

Herr Directeur Nescher lod afhente de Mynter jeg havde med til ham fra Professor Ramus. Selv leverte jeg det Skandinaviske Litteraturselskabs Skrifter, ligesom 1810, i Rosensteins Hus.

Samme Dag gjorde vi to ny Bekjendtskaber, som begge havde den mest afgjørende Indflydelse paa Karakteristiken af vort Ophold i Stockholm, og vi tilbragte mange interessante Timer i Selskab med disse to Mænd, hvoraf den ene var Hofprædikanten Magister Afzelius, Fætter til min kjære up-

falske Ven Juristen Afzelius, og den anden, den udmærkede Bibliograph og Litterateur Magister Hammarsköld. Den sidstnævnte var Underbibliothekar ved det kongl. Bibliothek, hvis øverste Opsynsmand, efter Malmstrøms Bortgang derfra, min Ven Walmark nu var bleven. Til min store Ovide befandt Walmark sig i Ørebro som Prinds Oscars Lærer.

Søndagen den 19de bragde jeg Botanikeren Swartz sin Paqvet fra Prof. Horneman. Han paatog sig at besørge den, jeg tillige havde med til Acharius i Wadstena. Ligeledes afleverte jeg Smaapaqvetter til Cancellieraad Leopold og til den over hele Europa berømte Chemiker Berzelius. Hos Leopold faldt Samtalen om de dobbelte Consonanter i Enden af svenske Ord, hvis Nødvendighed en Dansk ligesaa lidet kan begribe, som en Svensk Nødvendigheden af vor Vocalfordobbling. Han forelæste mig af et Manuskript adskillige Grunde, hvorfor man umulig i Svensken kunde give slip paa bemeldte dobbelte Endeconsonanter.

Spiste til Middag hos Brukspatron Bremer, et af de eleganteste Huse i Stockholm. Professorerne Franzén og Rabenius vare ogsaa indbudne.

Var om Aftenen paa det dramatiske Theater, hvor man gav Figaros Bryllup samt Gamle Krusenberg og dummer Jöns.

Mandagen den 20de gjorde hos Afzelius Bekjendtskab med Oversætteren af min Edda, Herr

Adlerbeth, Søn af Digteren G. Adlerbeth, og med Herr Pastor Dillner, Oversætteren af Øhlenschlægers Axel og Valdborg.

Onsdagen den 22de spiste jeg hos Herr Prof. Philipson i Societetet ved Munkbro, hvor jeg traf den i Adfærd og Omgang højst behagelige og udmærket høflige unge Kjøbmand Smerling, en Ven af salig Broocman, som siden viste mig mange væsentlige Tjenester. Om Eftermiddagen drak Rask og jeg Thevand hos Hallenberg.

Torsdagen den 23de om Middagen hos Franzén i stort Selskab. Aflagde om Formiddagen Besøg hos Expeditionssekretair Thomée, som med den ædle Beredvillighed 1810 havde laant mig Bøger med til Kjøbenhavn. Saae hos ham et Værelse, hvor Bohave, Skilderier, og Alt omtrent var et Par Hundrede Aar gammel. Han viste mig ogsaa et af tre Tomer, om jeg saa maa sige, bestaaende historisk Malerie, hvis Thema var mig meget paafaldende og interessant. Hovedpersonen er en smaalandsk Bonde. Paa det første Stykke møde ham alle mulige Slags Uheld, og han er udsat for lutter Trængsel og Gjenvordighed, saasom at hans Hest styrter ved Skjutsen; sin sidste Ko trækker han til Præsten for en Ligprædiken over hans Kone. Paa No. 2 føres han af Englene til Himlen. No. 3 forestiller Markedet den 16de September i Vernamo. Bonden, som i Himlen faaer Øje derpaa, stiller

sig frem for St. Peder og beder om at maatte komme til Smaaland igjen.

Fredagen den 24de spiste allene med Rask i Societetet ved Munkbro. Kom til at sidde ved Sukkerraffinadeur Gödeke, som to Gange har været i Kjøbenhavn. Han sagde, at deres Kronprinds var meget opbragt over de danske Kaperes Fremfærd.

Løverdagen den 25de spiste vi til Middag hos Bibliothekar Hammarsköld i Selskab med Afzelius, samt med Polyphems Udgiver, Herr Sekreteer Asklöf.

Søndagen den 26de om Aftenen hos Overdirecteur Rescher, i Selskab med Franzén og Antiqvitetsacademiets Medlem Herr Doctor Blad. Hos Rescher besaae nogle af hans overmaade rige Samlinger til den svenske Historie, hvorom Eck S. 183.

Mandagen den 27de fik Brev fra Örebro fra Wallmark, hvori han blandt andet skriver:

"Jag tackar för det mig meddeldta Bref och Poem af Etatsrådet Olsen. Jag kan om begge såga: *agnosco veteris vestigia flammæ*, fast jag då tager *flamma* såsom både symbol af hans poetiska talent och af hans vånskap får mig, som jag vål icke har rått at kalla gammal då den år bara Barnet, eller födt om Sommaren 1810.

"Lika mycket som jag beklagar att icke nu vara i Stockholm, då mycket, i anseende till Manuskripternes begagnende kunde göras, som nu icke låter sig göra, eller åtminstone icke utan svårighet ock omvägar, lika mycket fägnar mig det hopp, att min lærda wån och Embetsbroder hela Sommaren åtminstone torde dröja hos *fraternos Suecos*, och att wi således i Juni Måned, då jag hoppas vara tillbaka kunna råkas. Jag kan således icke föreställa mig, att Herr Professorn skulle kunna wara rest när jag kommer; och skall, till förekommande deraf, göra allt mitt till för att skaffa Herr Professorn händerna fulla med kopieringsarbete, skulle jag och derom begåra särskilt audiens hos Hans Majestät Konungen. Om mina bemödanden för detta ändamål skall jag med nästa post närmare underretta.

"Våra Stockholmska Lærda hafva sedan Herr Professorn sist var der, gjort 2ne stora förluster i i Gjörvell och Broocman, och jag föreställer mig lätt, att Herr Professorn, som war begges vån, som med den ena i synnerhet genom likheten af studier — detta så mäktiga föreningsband — var nära förenad — skall djupt känna dem, och, liksom jag, anse dem för oersättliga. Wi hafva dock, i en ung Pastor Afzelius, hvars bekantskap Herr Professorn redan lärer har gjort, och som med kärleken för wåra gamla Sagor och fornminnen förener smak, en vidt omfattende blick, humana och liberala tän-

kesätt i anseende till den moderna kulturen och dess olika slag, en Man som lofvar att blifwa en fornforskare af Ihres skola. Han har redan utgifvit Hervararsaga och arbetar nu på en Öfversättning af Voluspa. Polyhistorn Rutström känner Tit. äfvensom Granberg, hvars ljusa hufvud, hvars säkra, kritiska blick och hvars djupa känsla, målad i hans ansigte, ger honom en utmärkt platts bland våra yngre författare, och i synnerhet bland våra Historici, af hvilka ingen ägt hans sköna, kraftfulla och lediga stil.

"Jag återsänder Tit. Olsens P. M. och skall hvad han af mig begärt, blifwa riktigt tagit ad notam. — Prof. Wallerius i Greifswald utgaf en liten Svensk Läsabok för den meklenburgska Prinsessan, då hon skulle blifwa Drottning i Sverige: det är den enda Chrestomathi vi äga för Nybegynnare i språket, ehuru den är ganska kort; men den är svår, om icke omöjlig att komma öfwer. Jag har den i min enskilta Samling, och skall, när vi råkas, vidare språka i dette ämne, der jag tror mig kunna lemna tillfredsställande Upplysningar."

Onsdagen den 29de saae hos Hallenberg en Pergamentscodex, indeholdende Prædikener over Lidelsen paa Dansk, hvilken Codex Christian den 2dens berømte Secretair Brocman foran beretter være efter Kongens Befaling sendt til Albrecht van Gochs Efterleverske.

Torsdagen den 30te om Aftenen hos Afzelius i Selskab med det saakaldte göthiske Förbund, hvor vi drak Mjød af Horn.

Maj.

Søndagen den 3die om Aftenen i det dramatiske Theater, hvor der blev givet Grev Castelli og Skibbrudet eller Arvingerne.

Løverdagen den 9de til Middag hos Commerceraad Lenngreen, som godt er bekjendt med dansk Litteratur, og hvis Frue har skreven Digte af saa erkjendt Værd, at Publicum inderlig ønsker dem udgivne i en Samling. Her var foruden Andre, de Herrer Rutstrøm, Franzén, Brolin, og den berejste Castrøm. Samme Dags Aften var jeg indbudet af Generalfelttøimester Helvig, i hvilket Hus Grev Baudissin havde været af den Godhed at introducere mig. Om Generalen, som er født i Wollgast, har tjent sig op fra Underofficier, er meget berejst, har mangfoldige Kundskaber, ejer et godt Bibliothek, og er en overmaade behagelig Mand i Omgang, gives der Efterretning hos Lenz S. 406-9. Hans Frue, en født Imhof, lever i Tydskland, og har som Forfatterinde et berømt Navn i den tydske Litteratur. Her traf jeg Grev Baudissin og Magister Afzelius, og af Ubekjendte, Kammerherre von Brinckman, som længe har vandret paa den diplomatiske Bane, samt Grev Posse, der vidste godt

Besked om Suhm, og som formodentlig er den samme, hvis Brev til Suhm jeg har ladet trykke i Suhms Levnet S. 178.

Mandagen den 11te besøgde med Rutstrøm Rector Flintenberg, en Mand af overmaade mange Kundskaber, som forærte mig en Del af sine særdeles brugbare Grammatiker og Læsebøger for Ungdommen.

Onsdagen den 13de spiste Grev Baudissin, Franzén, Rutstrøm, Rask og jeg til Middag i et særskilt Værelse paa Tracteurstedet i Myntgaden, et Sted, hvor Rask og jeg som oftest søgde, da det kun var halv saa dyrt som i Societetet ved Munkbro. Dette Maaltid hvorved vi havde to Bouteiller Vin af den Sort som i Stockholm heder gule Lakket (paa Kjøbenhavnsk Langkork), kostede 12 Rdlr. Rg. og et lignende Maaltid i Societetet, hvor vi kun vare fire Personer (Baudissin, Afzelius, Rask, og jeg) kostede 22.

Torsdagen den 14de var jeg om Aftenen i Selskab hos vor Biskop Münters Fætter Herr Doctor og Hofpræst Hachenburg, en fortjent geistlig Taler, om hvem handles hos Lenz S. 474 og 75.

Løverdagen den 16de. Min Ven Wallmark havde under 10de hujus til Hofcantsler Wetterstedt indgivet følgende Memorial:

"Professoren och Bibliothekarien Nyerup från Köpenhamn, som gjort en resa til Stockholm för

att ur Kongl. Bibliothekets Isländska Manuskripter göra Utdrag, önskade, att i anseende till den korta tid han här får uppehålla sig och de få timmar på dagen, som det Kongl. Bibliotheket för Allmänheten är öppet, erhålla tillstånd at emot särskilt Säkerhet och vanliga förbindelser i öfrigt, få på sina rum hemtaga ett i sänder af dessa Manuskripter; och som detta förut i afseende på utländska Lärda någongång tillåtits, wågar jag på Professorns begäran, derom ödmjukast anmälan göra, hwarwid jag tillika får äran nämna att bemälte Professor är af mig känd såsom en hederlig och ordentlig Man, hvilken äfwen på allt sätt söker uppfylla de Svenska Litteratörers önskningar, som besöka Köpenhamn.

Örebro, den 10de Maj 1812.

Wallmark."

Paa denne Memorial skrev Hans Excellence: "Beviljas, på sätt föreslagit är." Örebro den 15de Maj 1812.

Tirsdagen den 19de spiste til Middag hos Baudissin i det adelige Societets Værelser, i Selskab med Helvig, v. Brinckman, Franzén, Berzelius, Afzelius, Bildhuggeren Göthe, Rector Nernst, og derhos den store mimiske Skuespiller Hjortsberg. At høre og see ham synge Bellmanns Viser er en Nydelse, som overgaaer alle de jeg nogensinde har havt, og en større Fryd oplevede jeg ikke i Stockholm.

Løverdagen den 23de rejste Rask og jeg i Selskab med Magister Afzelius til Upsala, efterat vi om Morgenen først havde havt Besøg af Idunnas Udgiver, den herlige Geijer.

I Upsala glæder jeg mig over at have gjort Bekjendtskab med de tvende aandrige unge Mænd, Atterbom og Palmblad, der, hvis jeg ikke tager fejl, kan antages at staae i Spidsen for den schelling-schlegel-tieckske Skole paa det svenske Parnas.

Ved vore Besøg paa Universitetsbibliotheket udviste Bibliothekaren Professor Aurivillius os megen forekommende Høflighed. Om hans Fortjenester af Litteraturen og Bibliotheket, som han har forfærdiget og ladet trykke Catalog over, kan læses hos Lenz S. 416 og 17. Arndt I. 81.

Tirsdagen den 26de kom tilbage til Stockholm, og var Torsdagen den 28de til Middag til Herr Commerceraad Lenngrens, i Selskab med Franzén, Rutstrøm, og Flere.

Fredagen den 29de kjørte Franzén os med Rutstrøm i sin Eqvipage til Drotningholm. Om hvilket Slot gives gode Efterretninger hos Küttner II. 322. 327–30.

Samme Dags Aften hos Helvig med Baudissin, Brinckman, Franzén, Rutstrøm, Berzelius, Granberg, Afzelius og Askeløv.

Løverdagen den 30te Maj gik jeg, ledsaget af Smerling, til Policemesterens Contoir for at faae mit der af min Vert ved min Ankomst hertil indleverede Pas, og derimod anholde om et til Christiania over Ørebro. Laugmand Delvig, efterat have leveret mig det gamle Pas, erklærede at han ikke kunde udstede saadant et Pas uden Tilladelse af Statssecreteraren Baron Rosenhane. Jeg gik da til Rosenhane; han sagde, at han ikke kunde, uden at have indhentet Tilladelse fra Kronprindsen i Ørebro, udstede et Pas for nogen Fremmed at komme til Ørebro. Da jeg derpaa erklærede, at jeg vilde rejse Ørebro forbi, om jeg da kunde erholde Pas til Christiania, svarede han, at ikke heller saadant et Pas kunde han, uden at have indhentet Regjeringens Samtykke fra Ørebro, udstæde.

Nu vidste jeg af Erfaring, i Anledning af min Ansøgning om Afbenyttelsen af kongl. Bibliothekets Manuskripter, hvorlænge det varer inden man faaer et Svar fra Ørebro, det man saa endda ikke kan være tjent med, saa bad jeg Smerling, der nøje kjendte den unge Baron Wetterstedt, som er i Rosenhanes Contoir, at spørge om, naar jeg hverken vilde til Ørebro eller til Christiania, men blot lige til Helsingborg, om Pas da kunde bevilges; derom confererte da Wetterstedt med Rosenhane, hvorpaa Rosenhane erklærede at det gik an, og udstædte da et Pas for mig til Helsingborg.

Søndagen den 31te om Eftermiddagen kjørte Franzén os tilligemed Rutstrøm ud til det dejlige Lystslot Haga, beskreven af Rüttner II. 355.

Om Aftenen sildig sendte Grev Baudissin mig et Brev med til Statsministeren Hans Excellence Baron Engeström i Örebro. Jeg havde nemlig sagt til Greven, at jeg vilde forsøge paa at rejse til Örebro uden Pas.

Junii.

Mandagen den 1ste rejste vi fra Stockholm om Morgenen Klokken 6, og naaede Vesteraas samme Aften, uagtet et af en uforskammet Hålkarl foraarsaget 3 Timers Ophold i Tible. Mage til Træring har jeg paa min Rejse aldrig truffet paa, og hans Physiognomie svarede til hans skarnagtige Adfærd. Rask som var inderlig opbragt over hans Uforskammenhed, skrev ham et Skudsmaal paa Svensk i Dagbogen, som han ikke skulde lystes ved at vise frem for Landshöfdingen. (conf. Lenz S. 177.) Men derved blev kun Ondt værre. For end ydermere at sinke vor Afrejse faldt det ham ind at paastaae, at vi ikke maatte rejse før vi havde forevist vort Pas for Gjæstgiveren. Lykkeligvis var

denne ikke tilstede, og vi slap endelig afsted. Hvilke Ulejligheder kunde vi ikke her have været udsatte for, om man var kommen efter, at vi ikke havde, som det heder i Talemaaden, rent Brød i vor Pose, men at vi rejste til Ørebro paa et Pas der lød paa Helsingborg *).

Tirsdagen den 2den naaede vi Ørebro. Paa Gjæstgivergaarden erklærede Jomfruen at der intet Værelse var ledigt, da der logerede Rigsdagsmænd. Paa vor i den Anledning yttrede Forlegenhed sagde en Mand, der saae ud som en Slags Politiebetjent, at vi maatte følge ham, saa skulde han skaffe os Logis. Han førte os til Indqvarteringscommissionen, hvis Præses, der havde været i Kjøbenhavn, viste sig overmade høflig, og, ved at lade sine Secretairer efterslaae i Protocollerne, udfandt et godt Sted hvor vi kunde logere. Han bad tillige, at vi Dagen derpaa vilde forevise ham Landshøfdingens Tilladelse til at forblive der følgende Dag over, hvilket vi sagde ham vort Ønske var.

Der hvor vi kom til at logere, var det ikke muligt at faae Noget at spise; vi gik da hen til det

*) Om en lignende Begivenhed som i October samme Aar mødte Molbech i en Gjæstgivergaard i Westmanland, see Athene, Februar 1814, S. 117 og 18.

store Spiseqvarter hos Habicht. Her traf jeg Berzelius, som tilbød sig, ved sin Ven Laugmand Cassel, som var Landshöfdingens Secretair, at skaffe den behøvende Tilladelse til at blive næste Dag over, naar jeg skriftlig anholdt derom.

Næste Morgen Klokken 7 skrev jeg den omtalte Memorial, hvori jeg erklærede at jeg havde Brev til Hans Excellence Baron Engeström, som jeg ventede Resolution paa, og vilde saa Dagen derpaa rejse tidlig bort. Klokken 8 lod Berzelius mig vide at jeg gjorde bedst i personlig at forføje mig til Landshöfdingen, en Baron Lövenskjold. Det gjorde jeg, og han viste sig overmaade liberal og galant, og omtalte sit Ophold i Kjøbenhavn for nogle Aar siden.

Klokken 9 fik jeg Audients hos Statsministeren Engeström. Han læste Baudissins Brev, og tog tillige imod det fra Rosenhane udstædte Pas. Angaaende min Begjering at faae Pas til Christiania, yttrede han sig gunstig, med Tillæg at jeg skulde faae nærmere Beskjed. Dermed gik jeg. Klokken 1 kom hans Tjener og bad mig gaae til ham. Nu underskrev han et Pas til mig stilet paa Christiania, og lagde til, at jeg da nu gjorde god

i at rejse i Aften. Da jeg tog mig den Frihed, ærbødigst at forestille Vanskeligheden at rejse saaledes ud, uden at have affendt Forbud iforvejen, sagde han, jeg kunde dog vel naae næste Station, og blive der om Natten. Han tilføjede, at, havde jeg ikke været en bekjendt Mand, havde jeg kunnet bleven arresteret ved Ankomsten, som den der rejste anderledes end Rosenhanes Pas lød paa.

Da jeg efter denne Audients hos Excellencen Engestrøm kom igjen til Berzelius, berettede han mig, at Laugmand Cassel havde forespurgt sig hos ham, om vi vel ikke rejste i politisk Øjemed, hvilket han da højt og helligt havde forsikkret denne sin Ven, ikke var Tilfældet, men at vi vare pure Litterateurer. Ligeledes fik jeg at vide af Walmark, at, strax vi vare komne til Stockholm, havde Overstatholderen Skjöldebrand indberettet til Ørebro, at to Danske vare indpasserede, som vel kunde være Spioner, allerhelst den ene af dem havde været der 1810 i en politisk Mission. Det, havde den redelige og venskabeligsindede Walmark strax vovet at remonstrere for Kronprindsen, ikke forholdt sig saa, da han kjendte mig, og det var klart, at Skjöldebrand i Henseende til den politiske Mission fra Aa-

ret 1810 havde forblandet mig med Etatsraad Olsen eller Assessor Høst.

Da vi da nu, som sagt, havde faaet Marschordre, maatte vi skynde os afsted, og altsaa sende hen hvad jeg havde at aflevere til Nogle herværende Rigsdagsmænd f. Ex. til den berømte Tham, Sjöborgs, Hilfelings, vor Arndts og andre Antiqvarers gavmilde Mæcen, og til den genialske og lærde Historiegrandsker Provst Grev Schwerin. Jeg havde ellers glædt mig meget ved den Tanke her at kunne have den Ære at gjøre disse Hædersmænds personlige Bekjendtskab. Men — Skjæbnen vilde nu anderledes.

Een Ting er mig ved denne Begivenhed en Gaade. Erkebisp Lindblom bad mig være sin Gjæst til Middag næste Dag! — Enten var han saa uvidende om Qvid juris, at han ikke vidste, jeg som Fremmed ufortøvet maatte pakke mig bort, eller var det en Indbydelse paa qvantsviis, som han forudsaae jeg ikke vilde komme til at profitere af. —

Kort, jeg maatte bestille Heste for at komme afsted. Rejste om Morgenen ganske tidlig den 4de Junii ud fra Ørebro og kom til Christinehamn.

Fredagen den 5te over Carlstad til Högaboda, hvor vi ved Forbud havde bestilt Aftensmad. Vi kom der Klokken mellem 12 og 1 om Natten, fandt en Dug paa Bordet, men aldeles ingen Mad. Vi vare da bestædte i selvsamme Vaande, som Küttner (II. 267.) skildrer, da han havde bestilt Aftensmad i Præstbol, næste Station derved, og ikke fik andet end Brændevin og vindtørrede Oxeknokler. Da de stod op næste Morgen kunde de hverken faae The eller Kaffe. Æg var der kun fire af i hele Byen, og dem havde de spist om Aftenen istedenfor at gnave paa Knoklerne.

Løverdagen den 6te kom vi til Gjæstgivergaarden Strand No. 2 kaldet, hvor vi vare meget godt logerte.

Søndagen den 7de over Eda, Haga, Magnor, igjennem Midtskoven, til Kongsvinger; og passerte saaledes de Steder, som i Grændsekrigen imellem Rigerne 1808 og 9 saa ofte forekom i Bulletinerne.

Mandagen den 8de blev vi paa Kongsvinger, besaae Omegnen og spiste til Middag hos Commandanten Oberstlieutenant Krebs.

Tirsdagen den 9de rejste vi fra Vinger til Mo, og Onsdagen den 10de til Christiania, hvor vi forblev til om Morgenen den 15de Junii.

Mandagen den 15de til Dillingen, Tirsdagen den 16de til Vestgaard, Onsdagen den 17de til Qvistrum, altsaa igjen i Sverrig.

Torsdagen den 18de til Hede, som i den ene skrevne Rejseroute staaer betegnet meget godt, i den anden temmelig. Vi fandt at det sidste Prædicat, var det højeste det til Nød kunde fortjene.

Fredagen den 19de havde vi det Uheld at naae vort Forbud, og det var i Kongsbakke, hvor der vankede slet Logis og saare tarvelig Levemaade.

Løverdagen den 20de til Morup; Søndagen den 21de til Karup; og Mandagen den 22de hjemme i Kjøbenhavn.

Bilag til Rejsen 1810.

Bilag A.

Extract af Indberetning til den for Oldsagers Opbevaring nedsatte Commission, angaaende min antiqvariske Rejse i Sverrig i Maanederne Junii—Julii 1810.

I Sverrig har jeg besøgt de tre antiqvariske Hovedsteder, som hørte til den opgivne Rejseplan; Lund, Stockholm, og Upsala. Allevegne har mødt mig den mest forekommende Godhed og Tjenstberedvillighed, og min Attraa efter at vorde instrueret om antiqvariske Emner, har ikke manglet Næring.

§. 1. Stockholm.

I Antiqvitetsmuseet i Stockholm forevîste Rigsantiqvaren den berømte Hallenberg mig alle under sin Varetægt havende Oldsager, bestaaende i en overmaade stor Hoben Primstave og Røgelsekar; i Armbaand af Guld og Metal; Fingeringe af Guld; mangfoldige fibulæ af forskjellig Form; et Døbefad med samme Inskription, som vi har i Snese- for ikke at sige i Hundred- tal i Danmark, og som de

Herrer Pastorer Bynch og Bredsdorf i deres Indberetninger til den antiqvariske Commission har forsøgt at dechiffrere. Fremdeles nogle Metalplader, item en Kniv, med Karacterer eller Hieroglypher, der ikke ligne noget af de bekjendte Alphabeter; en Del tynde Guldmynter eller Plader, hvorpaa sees et Hoved der rider paa en Hest, hvilket man har kaldet Odin og Slejpner — en Mening som Hallenberg ikke yndte. Endvidere nogle af det Slags smaa tynde Guldamuleter, som findes paa Bornholm, og hvorom Dyrpel og Mellen har skrevet.

Hallenberg viste mig ogsaa de tvende "vascula ænea futilia," som han har skrevet den lærde Tractat om. De vare forsynede med de tilhørende Laag, samt de smaa fine elegante spiralformede Ringe, der havde omgivet dem. Han erklærede, at han end mere var bleven overbevist om, at de hørte til den druidiske Cultus, siden man fandt dem i de vestlige Lande, Frankerig og Engelland; hvortil endnu kom det Mærkelige, at Oldgrandskeren Doctor Radlof (som nu er i Finland) havde berettet ham, at man ved Helmstädt i Tydskland havde i Jorden fundet et Exemplar, hvor den omgivende spiralformede Ring var forsynet med sit fremragende Slangehoved.

Hvad hint ovennævnte Døbefad angaaer med den ulæselige Inscription, da fandt jeg derom i et Manuscript af Assessor N. R. Broocman af 1767.

som forvares i det kongelige stockholmske Bibliothek, Følgende: "Tabula VII. fig. 3 afbilder et Funtfad, tildels lig det jeg i min Helsingerejse *) har beskrevet, for saavidt som ogsaa herpaa Erik Bertilson bliver 5 à 6 Gange gjentaget. Den Formodning, jeg da yttrede, at samme Fad maa have været brugt til et Døbefad, bliver ikke allene herved mere trolig, men derpaa haves endogsaa tydeligere Bevis i Karups og Laholms Kirker i Halland, hvor endnu findes deslige Fad i Funterne med samme Mesters Navn. Forskjellen er allene den, at istedetfor at Karupfadet, ligesom det første, allene gjentager i en Kreds 5 Gange Navnet Erik Bertilson, og det i Laholm ligeledes i to Kredse oftere gjentager det, saa har det, som her forestilles, i den yderste Kreds ALREKOR DE EGLISE saa ofte repeteret som behøvedes for at udfylde Cirkelbaandet.

"Saavidt jeg kan skjønne, er mit Fad først støbt og siden videre udarbejdet, hvoraf jeg slutter, at Erik Bertilson har været en Klokke- eller Kandestøber, og at han for at pryde sine Arbejder, har gjort sig Stempler med deslige sammenvriede Bogstaver, dem han efter Karrets Vidde indtrykde i Formerne. Paa samme Maade forestiller jeg mig

*) Denne her paaberaabte antiqvariske Rejse til Helsingeland havde Broocman indsendt i Haandskrift til Cancelliecollegiet i Stockholm; den gjemtes i det kongelige Bibliothek, men var nu ikke at finde.

han har baaret sig ad, efter Bestilling, med det andet Navn, som jeg, indtil videre Undersøgelse, holder for, har været en Adelsmands, der boede kanskee paa Svenstorp i Iglösa Sogn ved Lund, og ligeledes ejede Godser i Halland, hvorhen han, som Patron, kan have givet dette Fad, til sin Amindelse, til en eller anden Kirke. — Rimeligen kan denne Konstner Erik Bertilson have floreret mod Slutningen af det 15de Seculum."

Ogsaa forvares i det stockholmske Antiqvitetsarkiv et Træ-Drikkekar aldeles af den Form, som det Antiqvitetscommissionen fik fra Callundborg. Hallenberg berettede, at han havde hørt dets Brug saaledes angivet, at naar Vedkommende havde drukket, skulde de lade det hænge om Halsen, hvorved da, om det ikke var bleven tømt rent ud, det Overblevne maatte løbe langs ned ad dem. Dette Drikkekar som er ziret med J. Posses og E. G. D. Oxenstjernes Vaaben, har Broocman ogsaa ladet aftegne i nysnævnte Manuskript, da han har foræret saavel det som Døbefadet til Antiqvitetsarkivet. Om Drikkekarret siger han, at det vistnok brugdes i Gustaf den 1stes Tid og endnu senere, og henviser tillige til Olaus Magni Side 457–459, hvor man seer lignende Kar, og hvorlunde de som vare Helte i at drikke, i sin Tid gjorde flittig Brug deraf.

Ogsaa en Stenkniv havde Broocman forøget de kongelige Samlinger med, og udlader sig i den

Anledning saaledes: "Deraf at adskillige Folkeslag har ofret Mennesker, har man indbildt sig, at de hos os fundne Stenknive ere blevne anvendte til samme umenneskelige Brug. Men hverken Rohde, som anfører dette S. 80 i sine Antiqvitets-Remarqver, eller Bring og Mutzel (Differt. Lund. de territorio Medelsta p. 59 et de territ. Bräckne p. 34) ville tilstaae, at de Stenknive, som der forekomme, saaledes ere blevne brugte imod Mennesker; Rohde holder S. 230 deri med Majors Bevölk. Cimbr. S. 44, at det skulde blive vanskeligt nok med en saadan Kniv at sauge Halsen over paa en Kylling, end sige dermed dræbe et Menneske. Ikke heller kan af denne min Knivs Beskaffenhed, som forresten er meget vakker og lys, sluttes, at den har været farvet med Blod, uagtet nogle Bogstaver, som for ikke længe siden bleve paasatte med Blæk, ikke saa let kan med Vand afvaskes. Det er mærkeligt, at ligesom i Halland, Bleking, og Behuslåhn to Stenknive altid findes sammen, saa haver en saadan Kniv, naar den findes i Holsten, sædvanligviis hos sig en Tordenkile 1½ Alen neden under de begravne Menneskeben. Rhode l. cit. Jeg slutter deraf, at disse Knive hos os ere blevne begravne med Folks Aske af nogen Overtro eller falsk Indbildning, saasom for enten dermed at afholde Alferne, om de vovede at binde an med den Dødes Skytsengel, eller som Afbildning af Thors Hammer, eller og for at give de Afdøde

tjenlige Vaaben til at more sig med indbyrdes, naar Thor var fraværende, for hvis Dundren de efter Sagnet altid krybe i Skjul. (conf. *Laur. Petri Dialogus.*)"

Om de tvende af vore Oldgrandskere og Historieskrivere saa ofte omtalte og saa mange Steder beskrevne Mindesmærker Runamo i Blekinge og Kivikemonumentet i Skaane handler samme Broocman i en Berettelse om en Rejse til Skaane, et Manuskript af 1764, som ogsaa forvares blandt det kongelige Bibliotheks Haandskrifter.

Om Runamo er hans Resultat følgende: "Jeg fandt — hvor ligt det end er Menneskers Paavirkning — alligevel intet andet paa denne Klippe, end hvad Regnvandets Fald udi nogle Bjergkløfter har kunnet afstedkomme." Han anmærker imod Saxo, at Vejen ikke gaaer derover, men ved Siden deraf, saa at Indskriften ikke deraf har kunnet blive udslidt og utydelig.

Om Kivikemonumentet citerer han Wesmans Beretning i Svenske Mercurius for Maj 1758, og afgiver derpaa sin Erklæring saaledes: "Da jeg fik disse Graasten at see med ikke større Jævnhed eller Glatning end gemenlig findes paa vore gamle Runestene, og kom ihu, at jeg paa Botkirkes og Husby Klosters Stene (som i min Undersøgelse om Runestenene S. 249 beskrives) havde seet Figurer, som meget lignede disse, faldt jeg paa den Tanke, at de

alle tilhobe kunde være af een Tid og alle forestille det samme Æmne, nemlig Christendommens Forplantning til os. De paa Masterne af et Fartøj ophængte norske Øxer mindede mig om Calmar-Ledingen Aar 1123 og den norske Kong Sigurd Jorsalafarers Landgang under samme Søtog ved Tometorps Torp ikke langt fra Lund (Sturleson II. 264.), hvorfra Kivik, som ligger under Torups Herregaard tæt ved Søkanten, ikke engang er saa langt borte, som det Tomerup i Gårstad Herred, hvor man endnu kan see Levninger af Tometorps Kloster, og hvis Kirke m. m. vidner om Stedets gamle Herlighed.

"Ingen Ting synes mig derfor rimeligere, end at de Norske ved dette Calmartog ogsaa har besøgt Kivike, og der, ligesom siden i Småland, omvendt Folk til den christne Tro, eller kanskee efter hele Expeditionens Ende efterladt deres Amindelse i dette Monument. En for ikke længe siden i et Kjær paa Ågorna funden norsk Haandøxe *), og at en Kirke i Nærheden endnu bærer Navn af St. Oluf (hvor en St. Olufs-Øxe af Sølv skal være forvaret) gjør denne min Formodning end mere trolig.

"Paa en Funt i Dalby Kirke ved Lund, hvis Omskrift ihenseende til Bogstavernes Figurer ligner den paa Biskop Henriks Sten i Lund af Aar 1160

*) Ogsaa denne norske Øxe har Broocman foræret til Antiqvitetsarkivets Samlinger.

ved Pas, forestilles ogsaa (ligesom paa Kivikemonumentet) en Mand som blæser i et Horn, og en Hind ved Siden, en Løve m. m. Naar saadanne Billeder kunne passe i Forening med Christi Daab, en Engel og de fire Evangelisters Tegn, som tilligemed en aandelig Inscription ogsaa findes paa Funten, saa bør noget Saadant paa Kivikemonumentet, hvis Betydning man ikke kan komme efter, det bør derfor ikke opvække Tvil imod det Tydelige, som aabenbare henpeger til den christne Læres Forplantelse i disse Egne ved Norske.

"Paa hver af de Stene, som staae fremmest, ere to Korstegn imellem lige Streger; paa en ere nogle Rorfartøj med sex Bænker for tolv Mand foruden Styrmanden, hvilket er som vore Forfædres sædvanlige Skibe; paa den femte er to norske Øxer ligemod hinanden ophængte paa et Masttræ. Paa de øvrige to Stene finder jeg ikke andet end to imod hinanden opstillede Stridsmænd og deres Tilskuere; Folk som holde et Horn, en Bog, en Kalk, eller noget deslige i Vejret; en Funt indenfor sin Skranke; Folk, der uklædte ligesom flokkeviis føres til Skranken af to Ledsagere, som ere forsynede med oprakte Værger og nedsænkte Skjolde. For at forklare alt dette, behøver man ikke (som Wesman og Andre har gjort) at tage sin Tilflugt til nogen romersk Triumph, et hos vore Forfædre saa meget mere ubekjendt Ord, som det uimodsigelig er vist, at in-

gen romersk Krigshær nogensinde har nærmet sig vore Havne og Marker." Saavidt Broocman.

§. 2. Upsala.

Efterat have beseet Domkirken og dens af saa Mange og sidst af Bibliothekar Walmark (i Några Underrättelser om Upsala. Stockholm 1809.) beskrevne Mærkværdigheder, og efterat have aflagt et Besøg ved Gammel Upsala og ved de af Vedkommende kun maadelig hædrede berømte Mora Stenar, holdt jeg mig til det her værende Bibliothek, især for at faae en anskuelig Kundskab om den af Ihre, Troil, Schlözer og saa mange andre Lærde omhandlede Codex af Edda. Dens Undersøgelse var et af Hovedformaalene for min Rejse til Upsala, og her er kortelig Resultatet:

Det er, som bekjendt, en Pergamentscodex i Qvart. Paa Bindet staaer Magnus Gabriel de la Gardies Navnetræk, og No. XI, hvilket er det No. Codexen har i Cataloget over den Delagardieske Donation. Den bestaaer af 7 Læg, hvoraf det 1ste bestaaer af 10 Blade, 2det af 8, 3die af 8, det 4de af 8, det 5te af 8, 6te af 8, og det 7de af 6.

Den er med en nyere Haand pagineret fra 1–109.

Mangfoldige Blade have Hul paa Hul og see ud som de vare ormstukne, men Hullerne er større end efter de sædvanlige Bogorme. De 3 Blad

S. 61–56 ere foraadnede og forrevne, og har store Lacuner.

Det allerførste Blad i Bogen er ledigt, saa Texten og Pagineringen begynder med det 2det Blad.

Paa den bageste Side af det 1ste Blad forestilles en Biskop med sin Bispestav og de 3 Fingre oprakte som i en velsignende Stilling. Alt meget plumpt tegnet. Ovenover læses, med en gammel Haand skreven: Hiere under prijamus Konungr.

Dæmesagernes Overskrifter eller Rubriqver ere udmærkede litteris miniatis.

De Ord: "Endi Gylvaginningar," som Göranson har i sin Udgave S. 94, staae ikke i Codex.

Ordene "Auko Thor kallader Asa Thor" endes i Codex S. 35 Lin. 11, derpaa følger Rubrikken: Fra Heimbothi at Ægi, og dernæst Lin. 12, "Thesser Æsir thago heimboth at Ægi" o. s. v. ganske overeensstemmende med den Afskrift af den upsalske Codex, som tilhører Universitetsbibliotheket i Kjøbenhavn og den jeg for Collationeringens Skyld havde bragt med mig.

Det som staaer i Bredden S. 7 i den kjøbenhavnske Copie, er Noget som Afskriveren først havde glemt, og som virkelig staaer i Originalen. — Derimod er "aurvanta" som staaer i Texten S. 8. i den kjøbenhavnske Afskrift, det er rigtigt efter Originalen, og det som staaer in margine er en critisk Emen-

dation. Ligeledes "vollt" S. 9 i Texten stemmer overens med Originalen og "volt" i Bredden er en Conjectur.

"Gudrunar s. i. Thorsdrapo," i Afskriften S. 10, endes i selve Codex S. 42, hvorefter, S. 43–47, haves det hos Peringskjöld og andre Steder aftrykte Skaldetal, som Afskriveren er gaaet forbi, og har derimod begyndt igjen øverst paa S. 48 med de Ord, "Adam Father Seths."

Side 49 i Codex endes Listen over de islandske Laugmænd med "Snorri Sturlo s. i annat sin."

Derpaa haves paa den tomme Side S. 50 Afbildningen af den Treenighed, som Copiisten har sat allerforest i sin Afskrift.

Side 51. "Her hefur Skaldskaparmal", og "heiti margra hlutu." — I Afskriften S. 12.

Det Dubium i Afskriften S. 22, om det skulde være Ejnar Skulason ell. Ejnar Skaldaspiller, hidleder sig af en Ubestemthed i Codexen. Der staaer blot Einar Sk:s. som da af to Afskrivere er læst forskjellig.

Det som S. 29 i det kjøbenhavnske Apographum er anmærket, at det i den anden Copie var udeladt, mangler ganske rigtig i Codex; nemlig disse 3 Ord: "sva quath Vigaglumr."

Afskriftens "i Sal thindar" S. 56, endes i Codex ved Slutningen af S. 87, og strax — naar man vender Bladet om, begynder Side 88

med: Hvad er Liodsgrein, ligesom i Affkriften bemeldte Side 56.

Det som i Apographum S. 58 staaer anført som en Forglemmelse er rigtig en Forglemmelse, thi det staaer i Codex authenticus.

Side 94 i Codex begynder med Hvad ero hætir Skaldskaprins o. s. v. som i Apographum S. 62.

Det som S. 65 i Affkriften i Bredden er tilføjet, staaer rigtig i Codex, saa at Copiisten har forgjættet det ved Affkrifningen.

De Figurer som haves tilsidst i Affkriften S. 78, de ende ogsaa Originalen S. 109. —

Den upsalske Codex er skreven heel igjennem med, saavidt jeg kan skjønne, een Haand.

Sotbergs Apographum af denne Codex, som det Upsala Bibliothek ogsaa ejer, er, ligesom den kjøbenhavnske Affkrift, begyndt der hvor Göransons trykte Edda slipper. Han har ligeledes udeladt Skaldatal med Henvisning til Peringskjöld.

Sotbergs Affkrift har variantes lectiones ex Codice Wormiano.

Hist og her er deri Rettelser med vor Erichsens Haand, og er det nok især ham som Sotberg har havt at takke for Varianterne af den wormske Codex. Ved Cirkelen med Radierne og de enkelte Bogstaver er i Bredden en Anmærkning med Erichsens Haand, den jeg ret godt kjender. Stedet heder: »In circulo 2do *beb* est exemplum litteræ *b* vocali

præpositæ et postpositæ, adeoqve supra eam ponendum ut in coeteris, et inter *g* et *l k* inserendum, ut sibi constet explicatio inferius posita, qvomodo et figuram hic exhibet codex Wormianus."

Et Par Linier nedenunder heder det, ligeledes med Erichsens Haand, ved de Ord: þeir sem heita þ. h. q., "absunt a Cod. Wormiano, et inscitia librarii illata; omnino abesse debent, qvod, qvæ seqvitur, figuræ explicatio satis docet."

Ved det cryptographiske Sted har Gotberg i en Marginalnote anmærket: "Specimen hoc est cryptographiæ islandicæ, cujus clavem habemus in Wanleji Bibliotheca Anglosaxon. Scilicet ponitur b. f. k. p. x. pro a. e. i. o. u." (conf. Nouveau Traité de Diplom. Tom. III. p. 509) Men allernederst under Texten staaer: "*Inexplicabilis* hæcce congeries consonantium litterarum occurrit pag. 92 et 93 codicis manuscripti."

Her maa man rimeligviis antage, at Noten, som staaer under Texten, der erklærer Stedet for aldeles uforstaaeligt, er skreven først, og at Marginalnoten med Henvisning til Udtydningen i Vanlej og Traité de Diplom. siden er bleven tilføjet.

De Gotbergske *Exempla clavis diplomaticæ tradentis veterum Islandorum compendia scribendi*, som omtales i Vitterhets- och Antiqvitets-academiens Handlingar 5 Delen S. 485, kom jeg ikke spaa Spor efter.

Her er Stedet at melde et Par Ord om den Sparvenfeldtske Codex af Edda, der gjemmes paa det kongelige Bibliothek i Stockholm.

Det er et meget zirlig Pergamentsmanuscript, der aabenbare ikke er ældre end fra det 17de Aarhundrede. Naar det ved Enden heder; "Explicit MCDLXI" saa er dette Aarstal 1461 vistnok sat for at føre den ukyndige Elsker af Oldsager bag Lyset.

Jeg confererte dette Sparvenfeldske Manuscript med Göransons Edda samt med det til samme henhørende haandskrevne Supplement, det jeg, som sagt, havdeført med mig fra Kjøbenhavn. Jeg fandt da, at denne Sparvenfeldske Edda ikke er udskreven af den upsalske Codex. Men ved at sammenholde den med Resens Edda blev det klart, at den er en Copie af den saa kaldte Codex regius i Kjøbenhavn; thi alle de Varianter, som Resen i sine Noter tilføjer, ex C. R., forefandtes her i Texten *).

Til de Opdagelser, jeg gjorde i det upsalske Universitetsbibliothek, hører ogsaa at jeg der fandt

*) Denne Codex af Edda er siden af Underbibliothekar ved kongl. Bibliotheket Hrr Mag. Hammarsköld bleven udførlig og nøjagtig beskreven i Iduna, 2dra Häftet, S. 97—113. Stockholm 1811. Den lærde Forfatters Mening om Manuscriptets Alder og Værd er meget afvigende fra min her fremsatte, den jeg dog endnu ikke seer mig foranlediget til at frafalde.

en Codex af *Imago Mundi.* Dette Skrift omtaler Suhm ofte i sine Skrifter, f. Ex. i Danmarks Historie Tome 5. S. 222, i den Anledning, at der paa Universitetsbibliotheket i Kjøbenhavn havde før Branden 1728 været en Codex af dette Verk, hvor bag i var tilføjet en dansk Annal. Imago Mundi er aldrig bleven trykt, ogsaa havde Suhm ikke nogen tydelig eller bestemt Idee om hvad dette Skrift egentlig indeholdt.

Den upsalske *Imago Mundi* er en meget godt og tydelig skreven Pergamentscodex i Folio, som af Biskop og Commandeur af Nordstjerneordenen Olof Celsius er foræret til Bibliotheket. Paa første Blads første Side staaer: *Ymago mundi*, liber St. Marie in Colbaz, quem qs. abstulerit anathema sit.

Paa dette første Blads anden Side begynder Bogen strax saaledes: *Incipit liber cujus est titulus Jmago Mundi* *).

"Ad instructionum multorum, qvibus deest copia librorum, hic libellus edatur, nomenqve ei Imago Mundi indatur, eo qvod dispositio totius orbis in eo qvasi in Speculo conspiciatur; in qvo etiam nostræ amiciciæ pignus posteris relinqvatur. Nil autem in eo pono, nisi qvod majorum commendat traditio.

*) Muligt at det er det *Imago mundi*, som nævnes i *Notices et Extraits des manuscrits de la Bibliotheqve nationale*, Tome V. p. 266.

»Mundus dicitur qvasi undiqve motus; est enim in perpetuo motu. Hujus figura est in modum pile rotunda, sed instar ovi elementis distincta. Qvum qvippe exterius testa undiqve ambitur, teste albumen, albumini vitellum, vitello gutta pingvedinis includitur. Sic mundus undiqve celo ut testa circumdatur, celo u. purus ether ut albumen, etheri turbidus aer ut vitellum, aeri terra ut pingvedinis gutta includitur.

»Terre forma est rotunda, unde et orbis est dicta. — — Qvinqve zonis id est cingulis qvinqve terra distingvitur. Qvorum sunt duo extremi inhabitabiles algore, medius inhabitabilis calore, a qvo sol nunqvam recedit, ad illos nunqvam accedit. Medii duo habitabiles. — — — — Habitabilis zona, qvæ a nobis incolitur, mediterraneo mari in tres partes dirimitur, qvarum una est Asia, altera Europa, tertia Africa dicitur.»

Efter en kort Jordbeskrivelse følger Underretning om Atmosphæren, Planeterne, Syvstjernen og andre Stjernebilleder. Det er omtrent Indholdet af første Bog. Den anden Bog afhandler hvad der hører til Calenderen og Tidens Beregning. Den tredie Bog er en Annal, der begynder saaledes: »Non arbitror infructuosum, seriem temporum huic operi inserere, qvo lector cuncta transacti mundi tempora qveat uno intuitu agnoscere. — — — — Adamus primus homo ad imaginem Dei conditus in Ebron in paradiso cum Eva septem horis commoratus,

ob transgresſionem mandati hujus mundi exilium ſubiit, in qvo 30 filios ac totidem filias genuit absqve Abel et Cain.

Ved denne tredie Bog, der er en ſaare kort høiſt ufuldſtændig og uſammenhængende Krønike, har da rimeligvis i den Codex, ſom brændte paa runde Taarns Bibliothek 1728, de Efterretninger om danſke Sager været tilſkrevne ſom Suhm ſaa ofte citerer.

Den upſalſke Codex indeholder forreſten, foruden *Imago mundi*, ogſaa en Afſkrift af *Oroſius*.

§. 3. Lund.

I antiqvariſk Henſeende er Lund ikke en af de ringeſte Stæder i Sverrig. Her er det for faa Aar ſiden anlagte hiſtoriſke Muſeum, ſom ikke allene ved Stifterens Profeſſor Sjøborgs Omhu, men ogſaa ved andre Profeſſorers f. Ex. en Retzius's og Fremlings Iver for det antiqvariſke Fag daglig erholder Tilvæxt af nordiſke Oldſager. Den ſkrevne Fortegnelſe over de i dette Muſeum opbevarede Antiqviteter og hiſtoriſke Mærkværdigheder har følgende 3 Rubriker:

1) Religionsmindesmærker, hvorunder indbefattes Paternoſterbaand; Blyæſker med Reliqvier; Røgelſekar; et ruſſiſk altare portatile; et Afladsbrev; Oſiris og Iſis af Bronze; en chineſiſk Husgud.

2) Østerlandske og romerske Antiqviteter.

3) Nordiske Antiqviteter.

Disse ere igjen efter Materien underafdelte i Oldsager a) af Sten; b) af Kobber.

Ved Flintkilerne staaer i Cataloget anført Prof. Rezius's Formening om dem, saaledes lydende: "Detta Slags Instrument, som er det almånneste som finnas i Jorden og Tórfmåsar, er swart at udleta hvartil det tjent; men deraf, at man på en Del af Söderhafsøerne funnit Invånarne betjena sig af något nåra dylikt til Trådvarors Arbetande, år sannolikt, at de tjent våra Förfåder til samma Bruk."

Ved det No. i Cataloget: 4 slipade Hålmeisler af Flinta, staaer ligeledes: Dessa hava formodentligen tjent, at, i Brist af Metalinstrumenter, utholka Tråvaror.

Et No. indbefatter: Diverse Flintskårfwor med skarpa Kanter, slåtta på ena och försedde med enkel eller dubbel Ryg på andra Sidan, så at de åro tre eller fyra sidige. — "Dylike (heder det om dem) finnes ofte i Skåne. At de utgort något Verktyg, synes vara otvifvelaktigt; men om de brukats såsom Knifvar til flere Behof, eller, som mig sannolikast synes, at skafva och rengöra Hudar och Skin, er svårt at såga."

Da jeg i Anledning af de her forvarede 17 storre og mindra Flintknifvar eller Dolkar yttrede

for Rezius Vanskeligheden at fatte, hvorledes vore Forfædre have kunnet bearbeide Flinten, svarede han med det Contraspørgsmaal, om jeg vidste hvorledes man gjorde Bøssestene, og da jeg tilstod min Uvidenhed, svarede han: Jeg begreb det ikke heller, før jeg i Hacqvets Bog om den Materie (den han viste mig) fandt Sagen oplyst.

Ved en åggformig Sten staaer i Cataloget bemærket, at det er en Slyngesten, og at den er aftegnet i Sjöborgs Antiqviteter Tab. IV. Fig. 22. "Torde — lægges der til — varit nyttiad til Siöß eller vid något annat Tilfälle, såsom Blocktrissa, at hala Rep och Linor öfver." — En dylik. — "kan åfven vara nyttiad at såsom Tyngd fästas i Nåt."

Om et andet No. heder det: "En kilformig smal 3 Tum lång Griffelsten med et snedt Hål genom ena Åndan och eno Sidan, funnen i en Åttehög, og har någon Lighet med en så kallad Dragnål. Kan och vara en Nåtnål.."

Blandt Kobbersagerne fortjener at lægges Mærke til:

Et Kopparinstrument 2 Tum langt och 1 Tum bredt. Det beskrives saaledes: "På undra smala Åndan har det en Ågg såsom en Yxa, på öfre Åndan år en stor Öpning, och hele Instrumen-

tet ihåligt som et Vinglas. Ligner det af Hallenberg bestrevne Tullinge-Monument. See hans *Qvatuor Monumenta ænea* *)"

Anhang af 3de, Archæologiens Historie i Sverrig oplysende Skrivelser.

Udskrevne af Marc. Aschanei Samlinger i det kongelige Bibliothek i Stockholm.

a.

Dåt skal Dn. Præpositis och Pastoribus vare kunnogt, att förstandigh wellachted og vellærd Dn. Johanni Buræo år aff höge Öfverheten pålagt, at opsökie alla gamble Monumenter, som wåre Forfådre Svånske och Göther i Forntiden haffue opfunnet, och låte them komme på Tryck, vår Nation till Åhra och Beröm. Huarföre år min alffuarlige och flittige Begåran, at J uti edre Församblingar ransake efter sådane Monumenter, thet were sigh gamble Bøker, Breff, Skrifter, förnåmpligen Rim- eller Runestafuar, och annet sådant, och det låte komme Dn. Johanni Buræo tilhende. Det de och

*) En Henvisning der er ligesaa vigtig som denne til Hallenbergs Tractat, skylder jeg Rezius. Det er nemlig til Mr. Lorts *Observations on Celts*, en Afhandling i det londonske antiqvariske Societets Acter, oplæst 1776, hvoraf Autor havde sendt Rezius et Exemplar.

sidan skula igen bekomma, allenast en Zedel år dårhos bunden eller Mårkie, hvem de tilhøre. At J dette troligen efterkomme år min alfuorlige och vånlige Formaningh. Feliciter valete. Upsaliæ 16 Decembris, anno Christi 1628.

Petrus Kenicius. A. Upsaliensis.

b.

Skrivelse til Secretarium arcis Stockholmiensis et ditionis hujus.

Synnerlig gode Vån och gunstige Gönner, Mårten Jacobsen, Herre Secreterere! Jegh tacker Eder opå dett vånligeste for alt benåget Godt beuist, och på det winligste begårer, at J wele, som en god Befordrere (eftersom J fornummidt haffue H. K. Maj. nådigste Villie och Behag om veneranda antiqvitate regni) skaffe och procurere migh och de andre beståhlte Antiqvariis, Dno. Martino Aschaneo och Johanni Henrici, dån vålborne Herres Landzhöfdingens Bref och Befallningh, at H. K. Maj's Instruction af allom, som besökies om Riikens Nyttoheter och gamble Handlingar, måtte efterkommes, paa dett at investigatio måtte fortgå och icke måd någo Olydne och Owillighet förhindras; så och at alle Ägande på sine Boolståder måtte hjelpas att upresa alla nederfallne Runestene, synnerligen vid allmene Våger och nampnkunnige Rum, at man dess Skrift och Innhåld, blandt annedt merckeligt,

notere och colligere kan, och annadt utwiise, som H. K. M. Instruction förmå och see låta; så at man icke fåfångt resar någon Platz förbi, dår något Sådant står till at finnas. Dår I dette gören, förmoder visst, dett lånder Eder til Beröm. Datum Hammerby den 6 Dagh Pingesdagh 1631.

J. Bure. M. Aschaneus. J. Henrichsen.

c.

Salutem et officium.

Reverende Dne. Præposite, Evergeta suspiciende et pater honorande S. R. D. weet inga Monumenta eller Antiqviteter, hverken manu scripta eller typis mandata her i Friedsbergs Församblingh (i Vestergöthland) finnas; derföre hafver jagh hållet så före, aldeles onödigt wara at gravera Någon, re non existente, per schedulam nullius momenti. Men efter jagh förnimmer S. R. Mtem endteligen eska (ne in suspicionem neglecti demandati sibi officii incidat) Beskeedh om ofwanbete. Saker, moste jagh ingenue bekenna, at — undentagendes the nåpligen sensibilia rudera domunculæ Imseburgensis olim circa littora lacus vulgo Imsen dicti sitæ — hår inga flera för Ögonen komma, qvod manus propriæ subscriptione verifico.

Anno 1677.

Laurentius Oldengreen.
Past. in Fredzbergh.

Bilag B.

Fortegnelse over de Oldsager, som Rigsantiqvar Hallenberg i Stockholm har under sin Forvaring.

Meddelt af ham i en Skrivelse under 3die December 1810.

Ett stort Kårl af Agat med Lock af Silfwer samt Prydnader af Guld, forgyldt Silfwer, Perlor och fårgade Stenar. Tyckes hafwa warit nyttjadt till Kyrkebruk, antingen wid Barndop eller att deri lågga agnos Dei. Har kommit från Tyskland År 1632.

En Kalk af Kristal infattad i forgyldt Silfwer, med några Perlor och gröna Stenar på Foten.

S. Catharinæ Alexandrinæ Bild af Silfwer. På Foten står: "Testamentum Nicolai Johannis Presbyteri præbendæ S.**** in Calmar MDL."

Reliqvaire at förware S. Brigittas Armpipa och en Benknota. Det år gjordt af förgyldt Silfwer i Skapnad af en Arm.

S. Eskils Reliqviarium, gjordt på samma Sätt. Självfwa Armpipan blef bortstulen af et Catholskt Sändebuds Betjent i K. Carl 11tes Tid.

Ciborium af forgyld Koppar, funnet i Skåne.

Alabaster Kärl i Skapnad af en Flaska med Propp, och på ena Sidan en okånd Inskrift. Peringskjöld ansåg den för sicambrisk och läste: Böt dits ut te smůche fesirs the gag i æse, hvaraf Meningen skulle wara: "drick rundeligen, innan du går tillsångs," largiter bibe, anteqvam cubitum eas. — Caylus (Recueil d'Antiqv. Tom. V. Pl. 30.) har et Alabaster Kärl med Bokstafwer, som tämligen likna dessa.

Skånkeskrifwa, eller kan hända Twåtfat, af Mässing, som i upphögdt Arbete synes föreställa Historien om Syndafallet.

En stor Ring af Kroneguld med 8 derwid hångande mindre Ringar af Guld, fundna i Sjøn Wammelen i Södermanland år 1700; afritade och beskrifne i Björners Nordiska Hjelteprydnad p. 43.

En Carcant af twånne Guldböglar, funnen år 1769 i Habors Kulle på Hemmanet Nötskärs Mark i Götheborgs Lån. — På et Kong Christian 2dens Portrait, i Kopper stucket, är en Carcant eller Halsring, som liknar denna.

En storre och en mindre Guldring wridne i Spiral, fundna tillika med flera andra dylika i

Wåstergöthland år 1738. De åro afritade hos Björner l. cit.

En liten Guldring, med 7 andra derpå trådda, funnen i Wåstergöthland. Dylika synes haffwa warit nyttjade i Handel som en moneta non cusa.

Trekantig Armring af Guld, sammanflåttad af fina Trådar. funnen på Gothland år 1704.

Annan Armring af Guld, utsmidd af helt Stycke och ciselerad, bredare emot Öpningen. Funnen i Möklinta Socken i Wåstmanland år 1712.

En större Carcant eller ock Armring, funnen år 1774 på Tureholms ågor i Södermanland ½ Alen under Jorden, der en gammal Bygning hade stått. Den wågar 283 Ducater och håller i fint 23 Karat och 5 Gran. Flera Guldprydnader funnos wid samma Tilfålle; men som icke inlöstes för Kronans Råkning. Hela Fyndet besteg sig til öffwer 40 Mk. i Guld.

Guldring liknande en Drake med twå Hufwuder, hwaraf det ena år afbrutet. Funnen i Finland. Torde hafwa tjent till Fruntimmers Hufwudprydnad att fåstas omkring uppflåtadt Hår.

Flera Stycken runda Guldtenar, mer ock mindre sammanbögde; dylika som åro afritade hos Björner l. cit. och i Asmund Kappabanes Saga pag. 32.

Armring af Guld, att wrida flera Hvarf omkring Armen. funnen wid Örebro 1780.

Atskilliga Fingerringar af Guld, större och mindre af olika Ålder och Arbete; äfwen Hårnålar och andra Prydnader.

Flera Ringar och Prydnader af Silfwer.

Flera Skålar och Bordkärl af Silfwer, af olika Arbete och Ålder.

Kärl, Pucklor, Ringar m. m. af Koppar.

Drickeshorn af Trä, Elfenben, Djurshorn.

En Mängd gamla Sigil, Wapen, ock Krigsgewär, Runstafwar, Lapptrummor, ock dylikt.

Bilag C.

Romantiske Digtninger i Manuscript i det kongl. Bibliothek i Stockholm.

I det kongelige Bibliothek i Stockholm opdagede jeg to Codices af det gamle danske rimede Aeventyr om Hr. Iwain, et Verk, som forekommer i Cataloget over den Rostgaardske Manuscriptsamling S. 536 No. 920, men siden ganske er forsvunden af alle danske Bibliotheker. Paa Tydsk er dette Poem udgiven af Michaëler. Wien 1786. 2 Voll. 8vo., og det er beskreven i von der Hagens und Büschings Geschichte der deutschen Poesie Side 118-22, men den danske Oversættelse kjendte man blot af det nysanførte Citatum.

Den ene af disse stockholmske Codices er den som forekommer i Bibliothekets Catalog over Haandskrifterne under Rubriken: K. danskt Historie. No. 4. Den er paa Papir, skreven ongefær i Begyndelsen af det 16de Aarhundrede eller Slutningen af det 15de, og defekt ved Enden. Den begynder saaledes

"I Naffn Faderss of Sons och then helliger andæ
Vill ieck taghe mek till handhæ
Forom Sagher fram at føræ
Them till Glæde ther aa ville høræ
Af the verdughe Konniger thoo
Ther noger Man hørdæ at sighe fraa
Karll Magnus oc Konnigh Artus
Till Dygdh oc Æræ tha varæ the fwsf. etc.

Den anden Codex, som er omtrent jævnaldrende med forrige, men ulige vigtigere, og er K. No. 47, begynder paa denne Maade:

"I Naffn Fader oc Søn oc then hellig And
Vil iec meg tage here til handh
Fromme Saghe fram ath føre
Them til Skjemten som thet vil høre,
Af the verdugeste Konger too
Ther man hawer hørd saffd fraa
Konigh Magnus oc Konig Artus
Til Dygdh oc Ere vare the viis.
Artus var en Konigh off Engeland
Han wand Rom meth Swerd oc Brand
Han var Keyser ther meth Ere.
Æuen var Karl Magnus Konigh aff Frands
Thet wil iec seye eder til sandsz.
Mod hieden Mand for Kristen ath stride
Var ingen frommere i the Thide
End bode thesse Herrer iec seyer Eder fra.

The hawe there Fromhet bewiist saa
Ath ower all Werden ganger there Loff.

— — — — — — — —

— — — — — — — —

I thenne Konnigh Artus hans Dage
War sterkke Kjemper som Liweth torde wowe
For Ridderskab oc for Frwer Ere.

Romanen endes saaledes:

"Nu hawer iech sawdh aff Iwan
Alth hwad iech aff hannom skrewen fand
Och aldiels inthet lawd ther til
Lade veræ how thet ey tro wil.
Inthet lodh jech there efftherstaa
Af thet iech skrewen for mægh saa.
Tha twsind vinther try hwndreth Aar
Sidhen Guz Fødszels Time war
Och thry Aar til thenne Time
War thenne Bogh giordh til Rimæ.
Eufemia Dronning, thet mowe I tro,
Lod thenne Bogh omwindhæ saa
Aff walskæ Twnge oc pa wort Moll
Gud nade then edlæ Frwes Siel
Som Dronningh ower Norigæ waræ
Medh Guz Nade i Aar."

Værdien af dette Skrift ligger naturligvis i, hvorvidt man der muligen kunde opdage et eller andet obsolet mærkværdigt Udtryk, en eller anden gammeldags Talemaade. Det samme gjelder da ogsaa

om de flere i denne Codex afskrevne Stykker, hvilke ere:

b) Romanen om Hertug Friderik af Normandiet, der begynder saaledes:

»Et Ewentyr tha begynes heræ
Wille I høræ hwræ thet æræ
Tha ma I hæræ forstandhæ
Hwadh the haffdhæ ther til handhe
Thy aff Konnigh Artus seye kwnne
I hans Daghe man thet fwnne
Thet man inghen Herræ wistæ
Meræ Ewentyr ath fræsthæ. etc.

Strax i Begyndelsen hedder det:

»Then tidh then edlæ Hertwgh Frederik
Leffde i werdhen sa ønckeligh
Tha skiedhæ saa pa jen stwndh
Han redh ath jeyæ i jen lwndh
Them tøtte thet weræ jeth høweligt gamen
The slowe thieres hwndhæ the løbæ samen
The løbe icki vdhen jen agers bredh
The wendhe them efft her then samme leedh.

Hans Dragt og Rustning beskrives saaledes:

»Jeth Halsbondh haffdhe han fyrst aa
Thet rigeste man met øwen saa
Ther til too Rwoser the war hwidhe
The war giordh meth mygel flydhæ
Hans hilm war hwidh aff stol och hordh.

Then herræ i sin skjoldh fördhe
Jend trindh bøghel aff guldh sa bredh."

Han farer engang vild i en Skov. En Dverg, navnlig Malmerikt, møder ham, som klager sin Nød for ham: hvorlunde han havde været en mægtig Konge, som havde andre Konger og Grever under sig, men nu trængte til fremmed Hjelp. Hertug Frederik fulgtes da med ham ind i Bjerget, hvor de kom til Dvergens Fæste Karlesinth, det eneste han foruden 40 Mænd og 6 Qvinder endnu havde tilovers af sin fordums Vælde; og om to Dage ventede han sine Fiender, som reent vilde fordærve ham, skille ham ved Liv og Ære. Disse Fiender vare en heel Hoben andre Dverge, som Hertug Friderik snart blev færdig med, og fik til Belønning af Malmerikt en Sten, hvormed han kunde gjøre sig usynlig. Siden kom han til at redde en Ridder og hans Frue fra en "Rese" som paa en grusom Vis behandlede Ridderen.

"Bierge och dalæ the skulwe wedher
Ther Rhesen fieldh paa jordhen nedher.
Ther han fallæn for ham laa
Hans howeth hio han ham fra."

Derpaa fortæller den frelste Ridder ham sine Fata. Han beretter, at han heder Gamiorin, og at hans Fader Leweoni er Konge over Skotteland. Fruen, navnlig Bilaphir, var en Datter af Kongen af Engelland, og da den engelske Konge var Hertug

Frideriks Farbroder, saa kom man efter at hun var hans Cousine.

Fortællingen ender saaledes:

"Thenne Bog som J hawe hørdh
Then hawer Keiser Otte gjord *)
Och wenden aff walskæ i tyskæ Maal
Gud nade then edlæ Fyrstæ hans Sjel
Nw ær hwn wend i staked Timæ
Aff tyst i danskæ Twnge,
Henne maa forstaa bode Gamlæ oc Unge.
Tha M Winter och try C Aar
Siiden Gusz Fødelsæ forgongen war
Ther til jet Aar och Moned to
Tha worthe denne Bog dict saa
Jech wil nw Bogen ænde
Gud oss sin Nadhæ sendhæ."

c) Kong Laurins Krønike. Den samme som vi har paa Prent, men temmelig forqvaklet, og i et mere modern Sprog. Her begynder den saaledes:

"Eth litet Spel acther jech at skriwe
Ther man maa tidhen meth fordriwe
Om nogre vndher i fordom skieddæ
J hwilken Man thet lyster ath wedhe.

*) J en svensk haandskreven Oversættelse af dette samme Poem heder det rigtigere:
"Henne lodh Keyser Aatte gőre."

For wor Herræ hans fødzels aar
Fuld mange vndher i werdhen war
Storæ Mendh och myghet sterke
Bodhe blant lege men och saa klerkæ
Kiemper som myget vndher mon driwe
Hwilked jech kan ey heræ alt skriwe
Dog wil jech skriwe iet lidhet Spil
Ee hwem som lyster ath lyde til.
I Lwmbardy ther stander iet hws
Hwilket man kalder berneclws
Medhen thet hws jech sawde fra
Jen stad som kalles wirona
Thet hws otte ien konnig rig
Sterke Dyderik aff berne han kalled seg
Han skreff seg ien herræ aff berne,
For han wilde ofte stride gjerne
Han haffde och kiemper meth sægh theræ
Som stridhæ wilde for Frwer æræ
For inghen mand the baræ faræ
Thet woldhe the wilde thieres Liif ey sparæ —
Blant them war ien Mand fuld kiøn
Han kalled seg Widrik Werlandsøn
Han wilde oc offte gjerne stride
For inghen mand tha bar han qwidhe.
Jen annen kiempe war ther iblant
Ther man kalledh Hillebrandh
Konnig Dyderiks Faderbrodher mon han weræ
Han stridhe och offte meth Mandoms æræ

Han war och ien mester wiis och klog
The andræ æffter hans lerdom tog.

— — — — — — — —

Tha sawdhe Widrik Werlandsøn
I Werdhen wed jech ingen Mand
Ther wor Konnings Lige kan weræ
Och sadan Manddom kan giøræ meth æræ
Tha swarede Mester Hildebrandh
Offte war hans tale sand
Heræ jech wed iet stort bierigh
Theri boor ien lidhen dwerigh
Han ær ey udhen 3 spanne langh
Och myghet høwsk i sin gangh
Han ær ien herræ myghet rig
Konnig Lawrin han kaller segh."

d) Persenobers Historie.

"Thenne Bogh worte dikt i Rim
Aar efter Guz Fødsels Tim
Thet wil iech seye obenbare
Twsind oc 3 Hwndret Aar
Firæsindstywe pa thet fierde. Amen."

Denne haves, som bekjendt, ogsaa trykt. (conf. Morskabslæsning i Danmark, S. 145.)

e) **Om en Dronning af Polen og Konge af Bøhmen, der efter adskillige udstandne Gjenvordigheder formæle sig med hinanden.** Den begynder saaledes:

I Naffn Fadher och Søn och then heligh and
Wil jech nu tage mæg til hand
Jet Rim for eder ath seye
Hwo ther til wil høræ och tye
Och maa seg inghen fra mægh wende
Førræ æn bogen ær læst til ændhe.

I Polen war ien Konnigh righ
Hans Dronnigh war myghet dygdelig
The leffde thieres Liif bode samen
Meth kierlighet glede och gamen
Dogh haffde Gudh thet føwed saa
Ath the kundhe inghen Foster faa.

Tha worte the saa overiene
Ath the wilde iet bwd bortsende
Til ien Konnig som var i Bemen.

Denne Konge havde 12 Sønner, hvoraf Kongen i Polen bad om at sende sig den ene, den han vilde antage i Søns Sted, og der skulde arve Riget efter ham. Kongen af Bøhmen sendte da en af sine Sonner derhen, som blev modtagen med Hæder og Ære.

Nogen Tid efter døer den bøhmske Konges andre 11 Sønner, hvorover han skikker Bud efter den, som var i Polen.

"Tha han kom til Bemen hiem
Hans Fadher gick ham sielf igien."

Faderen døer, og han blir Konge der.

Den føromtalte Konge i Polen gjør nu en Reise til den hellige Grav, og betroer Rigsstyrelsen imidlertid til en sin Minister, navnlig Skares. Denne Herre lagde an paa, i Kongens Fraværelse, at forføre Dronningen, for saaledes selv at blive Konge. Hun viser ham fra sig med Foragt. Han hevner sig ved at faae en "Leyedreng" til at lægge sig nøgen under Dronningens Seng, den han derpaa dræbte, og siden berettede Kongen ved hans Hjemkomst, hvorlunde Dronningen havde havt en "Leyedreng" hos sig i sin Seng. Kongen forskyder da Dronningen, som maa vanke ussel og forladt ud i den vide Verden. Omsider skriver hun til Kongen af Bøhmen, hvor ulykkelig hun uden nogen sin Brøde var bleven. Han undersøger Sagen, finder hende uskyldig, kjemper for hende, og nedlægger Skares. Hun forliger sig med sin Mand. Han døer, og hun gifter sig anden Gang med sin Befrier, den bøhmske Konge.

Enden er saaledes:

"Sidhen bleff then edlæ Mand
Konnig ower Bemen och Polen Land

The leffde thieres Liif udhen mødhe
Och foor til Hemerig ther the døde
Nw hawer iech edher sawd fra
Hwræ the lode thieres leffned gaa.
Thenne bog worte dickt oc giord for snyme
Aar effther Gusz fødelsæ tymæ
Twsind firæ hwndert och firæsind tywe
Pa thet tridiæ iech wil ei lywe
Tha worte hwn fyrst skrewen och giordh
Som I alle hawer seet och hørdh.
Hwo hans naffn wil wede
Jep Jensen mon han hiede
Then som bogen satte i rime
Gud undæ hannem roo ewinnelig time."

f) Historien om Flores og Blancheflor.

Denne noksom bekjendte og i min Morskabslæsning S. 112–14 beskrevne Roman sluttes her saaledes:

Eufemia Dronning i then Timæ
Lod sætte thennæ Bog paa Rime
Lideth føræ hwn døde
Gud frælsæ hinnæ Sjel aff Møde,
Saa och then ther hinnæ giorde
Och allæ the ther hinnæ hørde.

Ogsaa de her opbevarede svenske Oversættelser af tydske Digte fra Middelalderen, fortjene Littera-

torernes Opmærksomhed. Saaledes er her tvende forskjellige Afskrifter af en Forsvenskning af den ovenomtalte Roman om Hertug Friderik af Normandiet. Den ene som staaer i Codex K No. 45, begynder saaledes:

"Thet Äffuentyr thet börias her,
Welen J höre, huru thet ær,
Så mågen J her förstaande,
Huad thet haffuer der til Hånde,
The af Konning Artus sige kunne,
Om hans Dage man thet funne,
At man ingen Herre viste,
Flere Äventyr ath freste. etc.

Siden hedder det:
"J Normandie then samme Tide
Var en Hertug, heth Frederik.
Hans Hus thet het Kalidas,
Som man i Böcker schriffuat las.
Then Skog utan Husit lå,
Heth Osiant, ja thet var så. etc.

Til Slutning heder det:
"Thenne Bok J hår höre
Henne loth Keyser Otto göre
Oc ven hende af valske i tysk Mål;
Gud nåde den ædle Förstes Själl!
Nu er hon annan sin gjorth til Rime,
Nu for stackutan Time

Venth frå tyske i svenske Tunge,
Thet forstånde Gamble och Unge.
Henne loth vånne i thette Mål
Eufemia Drotning
Ta tusande År och tre hundrade År
Epter Gudz Byrd liden var,
Oc tertill otte År och Månade tuå,
Var tåssen Boken diktedh så,
Som hon kan nu lyda.

Den 2den Afskrift — i Codex D No. 2 — ender saaledes:

Thenna Book J her mun höra,
Henne lott Keyser Otthe göra.
Hon wåndes aff wålska i tysk Mål;
Gud nåde thessa ådle Förste Siæl!
Nw år hon annan Tid wend til Rima
Uppa suensk' Mål i stakkata Thima.
Henne loot wendå then ådle Förstinna
Euffemia Drotning i thet Sinne.
Gud giffue henne i Himmerike
Oendelig Lön ewendelike
For alla the Dygd och Äre
Hon giorde, men hon war häre
Til Gud och udhen Vadhe,
Thii war thet aff stoor Skade,
At hon motte ey långer liffue,
Oc flere Böker latha scriffua.

Tha M oc CCC År
Epter Gudz Byrd forleden war,
Och thertil otta oc Monade twå
War tåssen Boken dicted så,
Som hon kan nu lyda.
Åpter Gudz Födzlæ XV hundred År
Oc ther til XX som scriffuit står,
Om man legger thertil thry
War thennen Boken screffuen å ny.

Den 3die Affskrift forekommer i Codex D No. 3.

Det ovenomtalte Poem Iwain haves ogsaa paa Svensk, og det i den sidsciterte Codex D No. 3. Beslutningen heder:

Nw haffuer jagh sagt aff Herre Ywan,
Alt hwat jagh aff honnom scriffuit fan,
Och inte wetta lagt ther til —
Late, hwo thet ey tro wil —
Och låth ther enkte åpther stå,
Thet jagh ther scriffuit for mik så.
Tha thwsande Winthre III hundrat År
Från Gudz Födzla liden war
Oc thertil try i then samma Thima
Wart thenne Bogh gjord til Rima.
Eufemia Drotning thet mogi tro,
Loth tåsse Bogh wånda swo
Aff walsko Tungo a wårt Mål.
Gudh nade then åtla Frwe Sjål,

Ther Drotning ower Norege war
Med Gudz Miskundh XXX (leg. XIII) År.

Flores og Blantzeflor ligesaa i samme Codex D No. 3.

Den til Romanclassen om Carl den Store og hans 12 Jævninger henhørende Fortælling om Valentin og Namelos findes oversat i svensk Prosa ligeledes i D No. 3, og tillige i K No. 25, men paa sidste Sted defect. *)

Begyndelsen af en Fortælling om en Paris og Vienne staaer i Codex D No. 2. Dens Overskrift lyder saaledes: "Her börias en lusteligh Historia aff en eddela Riddare i Frankarike, ther heet Paris, och then sköne Jomfrwe Vienna, ther war en welldig Herras Dotter Hr. Godwart Dallenson Delphin i Frankarike oc Bannerherre, holche Paris och Vienna lido mikin Bedröffuelse oc Motegang for tro höfuisk Kerlech skyll, som the haffde them emellem, oc kom dog Alth til en good Enda."

Den begynder saaledes:

"I Frankarike war en Kung
Kung Karl tha mondhe han heeta.

*) See von der Hagens, Docens rc., 1811 i Breslau udkomne Museum für altdeutsche Litteratur, 2ter Band S. 353 og 54. (conf. von der Hagens und Büschings Grundriß zur Geschichte der deutschen Poesie, S. 163.)

En Bannerherre i hans Land
Som man Delphinien kalle;
Hans Nampn war Hr. Godwart Dallenson. ꝛc.

Denne Herre havde en Frue hed Diana. De fik, efter nogle Aars ufrugtsommelige Ægteskab, en Datter, som de efter Staden kaldte Vienna. Hun voxte op og blev usigelig dejlig. En Ridder der i Staden, navnlig Jacob, som Delphin havde megen Tillid til, havde en Søn, navnlig Paris.

Han holdt honnom af barndom til
Alskens Hoffwerk låra
Med Dyst Torney oc Riddarsspiil
Och fik omgaa medh æra
Med steen med stong och fæktarii
Ther til monde han fik øffua
Med springent och med brotarii
Ee hvem thet lyste prøffua.
— — — — — — —
Paris elskade gerna jakt
Med høker oc med hwndhe
Til kostelig ørs tha war hans akt.

Paris havde en Ven hed Edward, der beskrives at besidde samme Mandighed og gode Opdragelse, som Paris. Edward havde en Inclination

i Brabant. Men just hvor Historien skulde begynde om Paris's Forliebelse i Vienna, fol. 187, er Skrivningen afbrudt, og der lades lutter rene Blade *).

*) See den i Breslau 1812 udkomne Sammlung für altdeutsche Litteratur und Kunst, herausgegeben von von der Hagen, Büsching, Docen und Hundeshagen, 1ster Band 1stes St. S. 15–36.

Bilag D.

Konstfliden i Sverrig og Modelkammeret i Stockholm angaaende.

1. Promemoria til Udgiveren.

Da Selskabet for indenlandsk Kunstflid er kommen til Kundskab om Deres Velbyrdigheds forehavende Rejse til Sverrig og Norge med Hensyn paa det antiqvariske Studium, har det troet, at det ikke vilde være Dem en ukjær Syssel tillige, saavidt Deres Rejses nærmeste Formaal maatte tillade det, at indsamle alle de Efterretninger, der kunde befordre det Selskabs Tarv, hvoraf De selv er et saa fortjent Medlem. Til den Ende har Selskabet overdraget Undertegnede at tilskrive Dem i Overeensstemmelse med dette Ønske, og at vedføje vor Skrivelse et Par Exemplarer af Selskabets Tidsskrift, som det ønsker, De vilde overlevere det patriotiske Selskab i Stockholm, og Selskabet for Norges Vel i Christiania, til Tegn paa Selskabets Attraae efter at stifte en nærmere Forbindelse med disse hæderlige Instituter.

Da Deres Velbyrdighed selv har været Secretair i det Selskab, paa hvis Vegne vi tilskrive Dem, behøve vi saameget mindre at opregne de Spørgsmaal, Selskabet kunde ønske besvarede. Dog tillade vi os, i Særdeleshed med Hensyn til Sverrig at anføre følgende som Exempler: Hvilke ere de Kunstflidsgrene, fælles for begge Rigerne, hvori Sverrig har Fortrin for de Danske Stater, og hvori vi kunne haabe at opnaae vore Naboer, og hvilke de i Særdeleshed, som hisset plejes, her ere forsømte? Har Sverrig noget særligt Tidsskrift for dette Industriefag? Hvilke ere de Selskaber, som have ofret sig for denne Gjenstand, og hvorledes ere disse organiserede? Hvorledes staaer det til med Huusfliden, saavel i Stæderne som paa Landet? Er Skolerne tillige Industrieskoler? Have Universiteterne nogen egentlig Lærestol for Technologie, eller det saa kaldte Industriefag? Findes noget Ministerium, som egentlig drager Omsorg for Kunstflidens Fremme, eller nogen udmærket Skribent, som har gjort samme til sit Hoved-Anliggende? Ved hvilke Midler især virkes der til dette Øjemeed, saasom Udstillinger, Understøttelser, Præmier, Bekjendtgjørelser, Museer for mekaniske Kunster, Patenter, Bogsamlinger, Journaler, Rejsestipendier m. m. Hvordan er Haandværksklassen i det Hele, og hvad er der virket for samme ved Opdragelse, ved Skrifter, ved

patriotiske Selskaber, ved Lovgivning, ved National-Luxus til Fortrængelse af den udenlandske?

Selskabet for indenlandsk Kunstflid i Kjøbenhavn, den 14de Maj 1810.

G. H. Olsen,
Formand.

Qvistgaard,
Secretair.

2. Promemoria fra Hr. Doctor Rutstrøm.

(Oversat af Svensk.)

I hvad Forhold Sverige, i Haandverks- og Fabrikvejen kan have noget Fortrin for Danmark, vil vanskeligen kunne afgjøres uden ved en nøjagtig Sammenholdelse af disse Næringers Tilstand i begge Riger, anstiftet paa særskilte Steder og, snart sagt, i særskilte Verksteder.

Det Kgl. Commerce-Collegium tilkommer det at have Opsigt med disse Næringsgrene, og at kjende deres nærværende Beskaffenhed i Sverige. En eller anden derved tjenende Person burde kunne give den nøjagtig Oplysning.

For nærværende Tid har Sverige intet Tidsskrivt for Konstflid. De hertilhørende Artikler indflyde undertiden i Inrikes Tidningar, i Handels-Tidningen, i Ny Journal uti Hushålningen, samt i Stockholmsposten, og tilforn i Vet. Acad.

Economiska Annaler, hvilke sidste vedvarede alene i to Aar. Professoren ved den nyoprettede technologiske Undervisningsanstalt, Schwartz, er imidlertid sindet at udgive et saadant periodisk Skrivt.

Vi have ingen Selskaber for dette Formaal eller for Konstflid. De flere Husholdnings-Selskaber, som for nærværende Tid findes i Riget, udvide vel, saavidt Tilfældet gives og Omstændighederne foranledige, deres Opmærksomhed ogsaa til Industriens Opmuntring.

Huusfliden, saavel i Stæderne, som paa Landet, er ulige paa ulige Stæder. Visse Haandverker ere indskrænkede blot til Stæderne. For ikke længe siden have Klædemanufakturer faaet Tilladelse til ogsaa at maatte anlægges paa Landet; men faa ere der blevne anlagte.

Fine Lærreder tilvirkes i Norland. En betydelig Mængde deraf er i de senere Aaringer bleven udført, og med Fordel solgt i Vestindien.

Fint Træarbejde forfærdiges paa nogle andre Stæder, især de indlagte Borde, i Westmannland. Underretning herom indhentes bedst fra Commerce-Collegio og fra særskilte Steders Topografier.

Vi have ingen egentlige Industrieskoler, uden de sædvanlige Verksteder. Den nysnævnte technologiske Lærestol, er dog en Art af Industrieskole. I Gefle er, ved Understøttelse af en sammesteds nyligen afdød Handlende, Commerceraad og Vasaridder

Brändström, stiftet en Elementarskole, egentligen for saadanne Børn og Ynglinger, som bestemme sig for en eller anden Næringsdrivt, hvorefter ogsaa Undervisningen læmpes. Upsala Universitet har to oeconomiske Lærestole, en for Oeconomia publica eller civilis og en for Oeconomia privata eller ruralis. Ved begge disse ere Modelsamlinger, ved den første for Fabrikmaskiner rc., ved den sidste for Agerdyrkningsredskaber og deslige.

Ved det Kgl. Cancellie er en Expedition eller et Bureau for Handelen og Finantserne. Nuværende Statssecretair derved er Herr H. Järta. I øvrigt har Riget et Commerce-Collegium som besørger alle til Handelen og Næringen henhørende Forretninger. Ved dette Collegium er en saa kaldet Disconto-Indretning, som ved taalelige Renter understøtter nyttige Foretagender af den Slags. Forarbejdede Vares Udsættelse til Skue finder, saavidt jeg veed, ikke endnu Sted her.

En Søndagsskole for fattige Haandværkslærlinger er for et Aars Tids siden bleven aabnet i Storkirke-Sognet. Rejsestipendier af publiqve Midleler ere nogle Gange bleven givet for at samle Efterretninger om en eller anden særskilt Næringsgreen, saasom i Bergvidenskaben rc., og det patriotiske Selskab har, som man kan see af Tidenderne, Tid efter anden udsat og uddelt Præmier for Kjøbstædnæringens Tilvext.

Til at hæmme Yppigheden og Bruget af udenlandske Vare ere Tid efter anden udkommet saakaldte Overdaadigheds-Forordninger, eller Forbud derimod, men de ere ligesaa ofte igjen tilbagekaldte. Disse findes bedst i Stjernmans Oeconomie-Forordninger og i det saakaldte Modée-Werk eller Udtog af alle Forordninger.

Museer for mechaniske Konster har Sverige ikke, undtagen det Kongl. Modelkammer i Stockholm samt de to ovennævnte smaa Modelsamlinger i Upsala. Det Kgl. patriotiske Selskab har vel en liden Samling af Modeller, fornemmelig til Agerbrugsredskaber, hvilke ere beskrevne i dets udgivne Husholdnings-Journal og i den senere Fortsættelse deraf, den saakaldte Ny Journal uti Hushållningen; men Modellernes Antal overstiger knap 100, og fortjener saaledes næsten ikke at nævnes.

3. P. M. fra Hr. Mag. C. U. Broocman.

Til at besvare de af det danske Selskab for indenlands Konstflid opgivne Spørgsmaale, saaledes som de burde besvares, udfordres en nøjagtig Kjendskab til saavel Sveriges som Danmarks Industrie og Oeconomie. Men da disse Emner ligge udenfor den egentlige Kreds af mine Studier, og jeg ikke har nogen anden Kundskab derom, end den, jeg, som Medborger, har anseet mig pligtig at erhverve, saa maa Herr Professoren ikke vente mere af mig,

end nogle ganske almindelige Svar og Henvisninger til saadanne svenske Skrifter, hvoraf Selskabet muligen kunde indhente nogle af de Oplysninger, som det ønsker. Jeg meddeler hvad jeg formaaer, og haaber at min gode Villie ikke miskjendes.

Flere af Sveriges Provindser, i Særdeleshed Helsingland og Ångermannland udmærke sig ved en højt dreven Hørdyrkning. Maaden hvorledes Hørren der behandles og beredes skal være fortreffelig; og saavel i Kjøbstæderne som paa Landet væves Mængde af Lærred. (I Ångermannland væves aarligen over 140,000 Alen fine Lærreder.)

Vor Regjering er derved bleven opmærksom og har truffet Foranstaltninger til Høravlingens Fremme i andre Provindser, hvor den hidtil har været mindre drevet. Der er til den Ende udseet visse Personer, som paa Regjeringens Bekostning ere sendte til Nordland for der at lære, saavel at dyrke og berede Hørren, som at spinde og væve.

I Kgl. Vidensk. Academies Annaler, der blot blev udgivet i to Aar, 1807 og 1808, findes Afhandlinger angaaende disse Foretagender. Saaledes læses i Hefterne for Januar og Februar Maaneder 1807 udførlig Underretning om Linnedvævningens Fremgang i Store Kopparbergs Lehn; og for August s. A. om Linnedvævningens Indførelse i Jönköpings Lehn.

Hvad Fremgang disse Foranstaltninger siden har havt, derom er det Almindelige ikke meddelt nogen Oplysning; men jeg er af den Formening, at man i det Kgl. Commerce-Collegium vil kunne erholde videre Underretning herom, i Fald Æmnet maatte interessere Selskabet.

Ogsaa i Elfsborgs Lehn (Junii 1809) er Hørberedningen paa samme Maade bleven fremmet.

De allerede nævnte Annaler, som dog for længe siden ere standsede, det patriotiske Selskabs og andre oeconomiske Selskabers Afhandlinger, samt Svedenstjernes Samlinger i Bergvidenskaben, ere de eneste periodiske Skrifter, der indeholde Æmner, som tildels gaae ind i det danske Selskabs Virkekreds.

I Annalerne findes og en af Commerce-Collegium til Kongen afgiven Indberetning om Fabrikernes og Manufacturernes Tilstand i Riget (for Marts og April 1807). Blandt andre Æmner, som deri forekomme, maa jeg for Exempel nævne nogle Afhandlinger, som muligen kunde have Interesse for Selskabet for indenlandsk Konstflid; saasom Ny Kopparbergs Berglaugs Ansøgning om Udvidelse af Masovne (Tackjärnsblåsning) og sammes oeconomiske Forbedring; den islandske Faareavls Indførelse i Jemteland; om Fordelene af Arbejdsclassernes Sædelighed og Velstand; kongelig Majestæts Skrivelse til Landshøfdingen Wibelius, om

Haandverkernes Opmuntringer blandt Almuen; en lige Skrivelse til det finske Husholdningsselskab; samt Hans Majestæts Skrivelse angaaende Overintendentens A. N. Edelcrantz's Ansøgning om i Riget at maatte indføres et mechanisk Hørspinderi; Indigos Beredelse af Wejda Planten; Beretning om Upsala Lehns Tilstand i Henseende til Landbrug og Næring; om Saltkilders Opdagelse og Saltvirkning i Sverige; Beskrivelse om Hampens Dyrkning og Tilberedelse af det patriotiske Selskab; Hans Majestæts Skrivelse til Commerce-Collegium angaaende Reinii Ansøgning om at maatte indrette et chemisk Laboratorium for at tilberede Maler- og Tegnefarver, samt Blaaelsevand o. s. v. Alt dette her er opregnet, besvarer udentvivl flere af de Spørgsmaale Selskabet har fremsat, bedre end jeg kunde giøre det. Heraf sees blandt andet ogsaa hvad Fremvext vore Papirfabrikker har havt i den senere Tid, og hvorledes Assessor Arosenius i Norrköping har anlagt en Halmpapirfabrik der fortjener al Opmærksomhed. Af Livmedicus Westrins svenske Mosarternes Farvehistorie (hvoraf 8de Hefte er udkommet) kan erfares hvorledes disse Bladmosser skulle kunne beredes til indenlandske Farvestoffer.

De i de senere Aaringer i flere Rigets Provindser indrettede Husholdningsselskaber have alle hvert i sin Egn virket til Productionens og Næringens Tilvext. Af det 1797 oprettede finske Husholdnings-

selskabs Dagbøger vedlægges til det danske Selskabs Tjeneste de fire Hefter, som jeg har kunnet erholde. Ørebro Husholdningsselskab, stiftet 1803, har ikke været mindre virksomt, hvilket dets udgivne Afhandlinger og Beretningen om dette Selskab udviser. Det har ogsaa fremsat nogle vigtige Prisopgaver, saasom om Landskabernes bedste Indretning, der ere blevne fuldstændigen besvarede. Det Wermelandske Husholdningsselskab fra 1808 og det Westgothiske fra 1807 gaae frem i en gavnende, og nok bekjendt Virksomhed i at fremme disse Provindsers Opkomst og Tilvext.

Skulde disse Selskabers Love og andre udgivne Skrifter ønskes, saa troer jeg mig vel i Stand til at kunne skaffe dem, hvorvel de ikke komme for i Boghandelen. Af Ørebro's Landhusholdningsselskabs Afhandlinger vedlægges 2de Hefter.

Paa Landet og i de mindre Stæder, bestaaer den huslige Flid fornemmeligen i at spinde og væve. Bønderfolk væve for den største Del deres Klæder selv, saavel uldne som linnede, i en Provinds bedre, i en anden slettere. Bønderne forfærdige ogsaa i Almindelighed selv alle deres Agerbrugsredskaber, saasom Plove, Tromler, Harver, Skovle, Karrer og Vogne. I nogle Provindser gjøres Saaler, Æsker og Kurve, i andre Stole, Sophaer, Trækar o. s. v. som føres til Kjøbstæderne og der sælges.

Alle Haandverker, Fabriker, Manufacturer, saavelsom Handelen staae under Commerce-Collegii Tilsyn. Dette Collegii ældste Instruction af 1651 er opsat af Axel Oxenstjerna, og viser samme, hvor eftertænksom denne store Mand har været paa Rigets Velstands Fremme ved Productionens Forøgelse, Naturproducternes Forædling og Handelens Liv. Den findes blandt Stjernmans Samlinger af Kgl. Forordninger. Dette Collegium har siden været underkastet flere Forandringer. Noget om dets Skjæbne findes i Stockholms Beskrivelse af Elers.

Mig er ingen svensk Skribent bekjendt, som har gjort det til sin Hovedsag at skrive over National-Industrien, med mindre man dertil vil regne Fischerstrøm, som har udgivet en oeconomisk Dictionnaire. De allerede opregnede Skrifter vilde og muligen i denne Del kunne give al den Oplysning som ønskes, ligesom deri ogsaa meldes om den Understøttelse og de Præmier som ere givne for Virksomhed og Industri.

Saadanne Industriskoler, som findes i Kjøbenhavn og her og der i Tydskland, savnes aldeles i vort Land. Vel omtales i Forslaget til Fattiges Pleje i Stockholm, Haandarbejder, som nødvendige i Skolerne, men intet er i den Henseende udført. Fra Götheborg og Orebro, hvor Indretningerne til de Fattiges Pleje skal være bedre, meldes, at Ungdommen ogsaa øves i Haandarbejde, men dette be-

staaer dog ikke i andet end i at spinde og strikke. Pigebørnene lære ogsaa at sye. I det store Vajsenhus i Stockholm tilholdtes vel Drengebørnene paa en Tid at støde Been, og ved Frimurer-Vajsenhuset syede de tilforn Sko og Klæder; men ved alle saadanne Foretagender har man for det meste handlet ganske uklogt, uden ret Kundskab om Ungdommens Fatteevner, om den rigtige Methode, og om hvad der i den Henseende skeer i andre Lande. Vi maa heri endnu lære meget af vore Naboer eller og gribe os selv ret an. Men om alt hvad der angaaer vort Skolevæsen skal jeg, i det Magazin for Forældre og Lærere, som jeg snart begynder at udgive, meddele langt fuldstændigere Underretning end jeg nu kan give. Deri skal ogsaa Doctor Brandts Søndagsskole for Haandverkslærlinger blive beskreven.

Ved vore Universiteter findes ikke nogen egentlig Lærestol for Technologien; men her i Stockholm har Prof. Schwartz paa Videnskabernes Academies Bekostning, begyndt i Aar at holde Forelæsninger over Chemien anvendt paa Haandverker og Fabriker. Professor C. Kjellin har ogsaa tilbudet sig offentligen at læse over Mekanik, Hydraulik, Hydrostatik o. s. v. Herom give vedlagte Blade af en indenrigs Tidende og tvende Stockholmsposter al Oplysning.

Dette er alt hvad jeg nu i Hast kan meddele til Svar paa de forelagte Spørgsmaale. Herr Professoren behager at oversee de mange Mangler

som dette mit Opgivende overalt røber, og alene see paa den gode Villie og de Velønskninger for Nordens Forædling og Held, hvormed det er skrevet.

Stockholm, den 30de Junii 1810.

C. U. Broocman.

4. Om Modelkammeret i Stockhholm.

År 1779 utkom från Nordströmska Tryckeriet ett såkalladt Inventarium öfver de Machiner och Tabeller, som finnas på Kongl. Modellkammaren uti gamla Kongshuset på Ridderholmen.

Det Allmånna kan håraf vinna kunskap om antalet och beskaffenheten af alla derstådes då befintlige Modeller.

Denne ypperlige Samling uti alla Grenar af Mechaniquen, redan vid nåmde tid så ansenlig, at dess like icke på något ställe utomlands finnes, har sedan blifvit mycket tilökt.

Ett classificeradt Bihang borde vål således öfver de vunnde tilökningar utgifvas; men som det i anseende till tryckningskostnaden m. m. torde draga långt ut på tiden innan et sådant utkommer, har den fortjänte Herr Directeuren Jonas Ad. Norberg, som vid inråttningen har nårmaste inseende, lemnat et kort Utdrag af berørde Modellkammares skrifne Inventarium öfver skedde Tilökningar, sedan den tryckte Förteckningen utkom. Detta Utdrag lår hos Mechaniquens ålskare blifva vålkommet.

N:o

230 Modell på Torkhus til åtskillige slags Trädgårdsfrukter.
231 — Sädestörkning af Klensmediehårds vårma.
232 — Rija och Kölna tilsammans.
233 — Wäderrijor til Sädestorkning.
234 — Planet-Tafla, som visar Planeternes storlekar efter Scal och Distancerne i Ziffror.
235 — Trösk-Machin, med tvenne råfflade Wättar.
236 — Dragh- och Glödg-Ugn.
237 — Ulltvåttnings-Machin.
238 — Pråss, til Ättika af vilda Suråplen.
239 — Enbetskärra till stenars bortföring.
240 Wagn, att hemföra flera Sädesskylar i sönder, utan spillning.
241 — Watten-Upfordrings-Machin vid Bjørsta Grufva.
242 I stort, en Hushålls-Bandstol, at trampa skälet med foten, samt at bruka Wåfskedar och Skottspole når man vil.
243 Ditto en Hushålls-Bandstol, som tager ett helt litet rum på et bord.
244 Ditto en Klister-Machin at til en våf klistra alla varpen för varpningen.
245 Modell på en Hartztilverknings-Ugn.
246 — Kakelugn.
247 — såkallad Stenbjörn.

248 Modell på en Tegelugn med 3 pipor, och eldningen på gafveln.

249 — Teglugn med 5 pipor, eldningen på sidan, bägge med hvalf.

250 — Pålkran, hvarmed både lutande och rått upstående pålar nedslås.

251 — Project til sådesaxens jemnande, för afskårningen, på Axskårnings-Machin.

252 — Torkhus til de afskurne Axens torkande medelst våderdrag.

253 — Håftyg eller Stubb- och Stenbrytnings-Machin.

254 — Pålkran, at utan Håjare, medelst vidhångde tyngder, nedslå pålar.

255 — Norrlåndsk Bråk- och Skråcht-Machin, at med vattudrift lått bråka, skåckta och bereda Linet.

256 Baron Brauners Tufplog.

257 — Tysk Åker-Råffa.

258 — Upfordrings-kran vid Husbyggnader.

259 — Kakelugn med luftrör igenom, til rummens snara vårmande.

260 — Att draga up Håstar utur sjön, som gått ned paa isen.

261 — Lyft-Walls, hvarmed grofva tyngder kunna upplyftas.

262 — Anmårkning vid nåst föregående Invention.

263 Baron Brauners Svångkran til stora tyngders lyftande i och ur skepp.

264 — Modell af vindspel på nytt sätt.

265 — En plog.

266 — Ny rörelse med Kuggar, Trillor och Kuggstänger, at bruka vid flere slags Byggnader, der vefvars drag är långt och jämt nog.

267 — En ditto på annat sätt.

268 — Än en ditto, äfven på annat sätt, allt som byggnaden fordrar.

269 — Såg at afskåra pålar ner i vattnet, et qvarter från bottnen.

270 — Ditto at afskära pålarne tätt vid bottnen.

271 Modell på en horizontel Väderqvarn.

272 Invention at skåra ut drefven på Wäggursaxlar.

273 Modell på Invention af Kakelugn.

274 — Jordborr.

275 — Mudderpråm, bygdd i Söderhamn.

276 — Spruta i rätt storlek, af särdeles inrättning, med sin Stäfva.

277 — Walls- och Skärverk.

278 — ny Invention at slipa och polera allehanda slags Stensorter.

279 — en Pump.

280 — en 4:ra-rörig Kakelugn.

281 en ny Invention af Pump, som drages med Wäderwinge.

282 Modell paa en Pump, som bruktes at pumpa vatten ur de pråmarne, hvari Stenpelarne murades i Strömmen nedanför Kgl. Slottet.
283 — Kakelugn, som nyttjas i Tyskland.
284 — Ox-Sele.
285 — Iskällare, at bygga ofvan jorden.
286 — rund Kakelugn med rör.
287 — til rättelse vid Wattu- och Hammarbyggnader.
288 — Tröskvält med Kuggar.
289 — Sådesharpa.
290 — Rysk Iskällare, bygd ofvan jord.
291 — Fyrbåks-Mur.
292 — Fyrbåks-Mur, med Kålrum, stegar samt fyrpanna.
293 — Fyrinvention med tvenne fyrpannor.
294 — Project huru Fyrvaktaren utan stegar, förmedelst tåg eller lina, kan draga sig tillika med Kålförrådet up på öfva plan af Fyrbåks-Muren.
295 — Finbladig Såg utan utvåxling, och ny Invention, at vefvarnes cirkelrörelse ej förorsakar någon brytning vid Sågramens up- och nedgående m. m.
296 — Pottaske Calcineringsugn.
297 — De i Wästergöthland bruklige simpla Wäderqvarnar.
298 — Rättelse vid de smärre Speglars application i Carlstens Fyr.

299 Modell på en Wåderqvarnars indråttande, at malningen i lugnt våder må kunna förråttas med håstdrift.

300 — Svångkran.

301 — Wagn at kunna anvånda på ganska krokig våg, utan at framhjulen behöfva vara så små at de gå under vagnen.

302 — Invention at afskåra pålar med i vattnet.

303 — Hackelsekistor med Håstdrift, som år verkstålld på Penningeby i Roslagen.

304 — Invention på en Stenvagn.

305 — Trådesstock med våndbråde på båda sidor.

306 — Tröst-Machin, med i twånne Coniska Cylindrar applicerade Kuggar: denne föres kring Circulairt, medelst håstdrift.

307 — Invention at skilja eller skåra axen från halmen under skörden på åkern.

308 Modell på sått at förut med vighet jämna axen, innan de i för berörde Machin inläggas til afskårning.

309 — Invent. at pröfva Sjöbottnens Beskaffenhet.

310 — Masugn.

311 — Slussbyggnaden vid Rikala By i Låmpelå Sockn och Tavastehus Lån.

312 — Åktyg, likt en båt med hjul, förmodeligen at nyttja på swag is; såttes i gång af de åkande förmedelst vefvar.

313 — Trådbålg med fjädrar.

314 Modell af en Hartzpråss.
315 — Pråm at mura Stenpelare uti.
316 — Brobyggnaden emellan Rockeby och Kerssö vid Drottningholm.
317 — Invention at såga bottnar til Askar.
318 — Tufplog.
319 — Ugn och Hus, för Kimrökstilverkning.
320 — Dubbla Trådbåljors application.
321 — Mudderflotta, brukad vid Dockbyggnaden i Carlscrona.
322 — Flotta med derpå applicieradt Spel, att uphåmta stora Stenar från sjöbottnen.
323 — Sådes-Magasins-indråtning.
324 — Kiselstampen vid Kongsholms Glasbruk, jämte ny invention til Kiselns siktning.
325 — Nyländska Gaffelplogen.
326 — Något project til Brobyggnad.
327 — Project til samma ändamål som föregående.
328 — Upvindings- och nedsläppnings-invention til stora stenars läggande på vanliga Stenbjörnar.
329 — Invention at drifva 20 pumpar, förmedelst trampning af manskap; bruktes vid stenbrobyggnaden vid Riddarholmen.
330 — Spisel och Bakugn.
331 — Järnbeslagen Åkervält.
332 — en dito, men skiljer något i Järnbeslaget.
333 — Bill och Skårharf.
334 — Den såkallade Helsinge Billharfven.

335 Modell af en Plog.
336 — Husknutars hophuggning.
337 — en dito, men skiljer något i hophuggningen.
338 — En såkallad Lax-knut.
339 — Stensågnings- och Slipnings-invention.
340 — Invention at borra Canoner perpendiculärt.
341 — Trebillad plog eller sådesstock.
342 — Renrånsare, hörande til Åkerbruket.
343 — Takträckningssätt.
344 — En Ponton-Brygga.
345 — flerehanda Inventioner til stenförädling.
346 — Rund Kakelugn, hvars undra del är fyrkantig.
347 — Sånings-Machin, med 17 såningsbillar.
348 — En Hackelsekista.
349 — En Klädtvättnings-Machin; liknar en Bytta eller Tina.
350 — Rörkakelugn, med spjället bakom Eldstaden.
351 — Invention af Windbrobyggnad på pålar.
352 — Spisel med flera Fyrhål, samt Stekugn.
353 — Rörkakelugn; skiljer något i rörgångarne från No. 350.
354 — Håstmangel, der håsten går åt en och samma led.
355 Machin i rätt storlek, at skära ut Kuggar på hjul.
356 Modell på Spisel, inrättad at hindra inrökning.
357 — Slip- och Krats-ugn.

358 Modell af en Darrugn. Denna samt föregående höra til Bergverkshandteringen.

359 — Stol, i rått storlek, hvari den sittande kan föra sig sjelf.

5. Bekjendtgjørelse i Inrikestidningar 1810, No. 25, den 23de Februar.

De stora framsteg Konsterna gjort der de blifwit odlade i förening med Wettenskaperna, och de mest upplysta Nationers exempel, hafwa gifwit Kongl. Swenska Wettenskaps-Academien anledning att, med Kgl. Majestäts höga bifall, inrätta en Technologisk Underwisningsanstalt, der konstidkare kunna af allmänna föreläsningar icke allenast inhämta wettenskapliga grunder till de förrättningar i deras handtering, hwilka, med undantag af de egentligen mechaniska, hufwudsakligen bero af Physik och Chemi, samt derigenom winna en grundligare och fullkomligare kännedom af sina yrken; utan äfwen blifwa underrättade om de förbättringar i konsterne och nya upptäckter som ske hos andra Nationer. Till winnande af detta ändamål har Kgl. Academien utsett en Lärare, upplåtit sin Physiska Instrument-samling och gjort början till ett Techniskt Chemiskt Laboratorium, hwilket kommer att efterhand erhålla den fullständighet som fordras att försinnliga de practiska lärosatserne.

Kgl. Academien, som gläder sig att härigenom få göra Swenska Näringarne ett wigtigt biträde, hop-

pas åfwen att Allmänheten begagnar ofwannämnde Inrettning så långt dennas natur medgifwer, och uppmanar härtill icke allenast alla de Slöjdeidkare Fabricanter och Handtwerkare, hwilkas handteringar i mer eller mindre mån grunda sig på physik och chemi, utan åfwen andra medborgare, som i sina yrken behöfwa chemiens och physikens biträde. Så hwila i synnerhet på chemiska grunder: konsterna att bleka Tyger, Wax och Halm, att färga och trycka Cattun m. m., att garfwa Läder, att tillreda färger såsom: Blyhwit, Mengel, Mineralgrönt, Berlinerblått, Lackfärger m. m., Skrifbläck och Fernissor, att koka Twål och Såpa, att göra Gäst, baka, mälta, brygga, bränna, destillera och tillreda Swenska Winer, Ätticka samt andra Syror, såsom: Swafwelsyra eller så kallad Victriololja, Skedwatten, Koksaltsyra och kolsyrade watten, att dels producera dels rena Salter, såsom: Pottaska, Soda, Koksalt, Salpeter, Salmiak, Alun och Victriol-sorterne, att bränna Kalksten och Gips, samt tillreda Murbruk, Cement och Stuck, at tillwerka Porcellaine, sämre Lergods och Tegel, att smälta Glas, Flusser och Smalts samt emaillera, att tillblanda og undersöka Metall-compositioner samt etsa i Metaller m. m., att kola, bränna Tjära och tillwerka Harts, Terpentinolja och Kimrök, at urskilja och tillreda Mullarter och Gödselämnen m. m.; åfwenså många göromål af den inre Hushålningen, Matredningen, Födoäm-

nenas conservation genom insaltning, insyltning, torkning och röckning, Kokkårlens wal och handterande, Fläckars uttagande, Twått och Modfärgning, Twålkokning och Ljusstöpning m. m., samt otaliga förrätningar i de egentligen Mechaniska slöjderne.

De konster, hwilka äro för widsträckte att kunna läras i sammanhang med de öfrige, och till större delen redan hafwa sina egna Underwisnings-anstalter, såsom Apothekare-konsten och Bruks-handteringen, har kongel. Academien trott sig böra utesluta ifrån deß technologiska inrättning.

Technalogiska Föreläsningarne komma att hållas terminwis, ifrån Februarii månads början till Maj månads slut, og ifrån början af September till December, twenne gånger i weckan, uti kongl. Wettenskaps-Academiens Hus N:o 101 wid stora Nygatan. Stockholm den 20 Febr. 1810.

Ex officio,

Jöns Swanberg.

Ofwannämnde Technologiska Föreläsningar komma för instundande Termin att hållas öfwer Chemien, lämpad till Konsterna. De börjas den 27 Febr. och fortsättas alla Tisdags och Fredags-eftermiddagar mellan kl. 5 och 7, twå trappor upp uti kongl. Wettenskaps-Academiens Hus.

Gust. Magn. Schwartz.

Bilag til Dagbogen for 1812.

A. Notits om norske skrevne Lovbøger i det kongelige Bibliothek i Stockholm.

Den Codex, som først blev efterseet, var den i det skrevne Catalogus over Antiqvitetsarchivets Manuscripter aflemnade til kongl. Biblioth. 1780. Litr. C., indregistrerte under No. 14. Det er den Borgarthingslov, som forekommer i Listen over de af J. Gabr. Sparvenfeldt til Antiqv. Archivet skjænkede Bøger, S. 81, No. 7. Sparvenfeldt havde faaet den til Foræring af Herr Niels Halvorsen, Præst i Gjerpen ved Skeen i Norge 1677.

Denne Codex, som er en Foliant, er ikke ældre end fra det 15de Aarhundrede. Efter Loven selv følge Retteboder, og ved Slutningen af en af dem, S. 107, læses følgende: "Þessi Bok var logtokin a Borgathingi Jons Vocu Mæsso Dagh, þa er lidnir varo fra hingat Burde vars Herra J. C. MCC ok LXX ok III Vettr a XI Are Rikis Magnus Kongs." I Bredden herved har en nyere Haand antegnet: "Coronatus nempe 1259; sed imperium nactus 1262, tum nempe pater ejus moriebatur. Hic Magnus obiit 1281.

Paa selve Bindets første indvendige Side haves med en Haand fra det 16de Seculum adskillige Beregninger, saasom:

"Øresbol gjelder sommesteds 2 Kjør och sommesteds 3, som Jorden er god til og lunde-stærk.

"Et Penningebol er 4 ß.; er der Lunner til, da er det bedre.

"Øresbol er saa god som man kan saae en Tønde Korn paa, og Hø til 1 Nød.

"En Ørtug Sølv er 5 Engilsk. En halv Ørtug Sølv er 7½ Penninge.

"Jordregning. 4 Penninge Land er 1 Ørtug Land. 3 Ørtug Land er 1 Øres Bol. 1 Marke Bol er 3 Løbs Land.

"To Bukkeskind er 1 Hud. 2 Gjedeskind er 1 Bukkeskind. 2 Faareskind er 1 Gjedeskind. 2 Kalvskind er 1 Faareskind.

Bag i Haandskriftet er indbundet nyere Pergament, samt nogle Ark Papir, hvorpaa Retterbøder ere skrevne, samt allehaande nyere Love, f. Ex. S. 125 Oslo Friheder af 1508 paa Dansk, givne af Prints Christian. Siden efter følger Oslo Friheder af Kong Hakon, afskrevne med Sparvenfeldts egen Haand, som man seer af Underskriften: "ex codice Msto. Gulething. urbis Scheensis exempl. nitidiss. excerpt. die 7 Dec. Anno 1677. Scheen in Norvegia, a *J. G. S.*"

Paa sidste Blads sidste Side forefindes følgende Forklaring over Mammatebol.

"Mattabol eller Mattalejgu det er Mammate-Bohl eller Mammatelejge, og baade skrives og udsiges saa ved en Forkortelse, og bemærker Manadarmatabol eller Manadarmatalejgu, saasom det og skrives med fulde Bogstaver udi gamle norske Skrifter, det er 1 Maanedskosts Bol eller Leje, og forstaaes derved saa stor en Part i en Jord og Gaard, som man kan føde sit Folk med og underholde sig paa en Maanedstid; eller og at man i fordum Tid gav der saa megen Afgift af aarlig, som Landejeren kunde holde sig af i en Maaned."

Dernæst anmærkes: "Nafnestebol er $\frac{1}{28}$ Del af Mamatebol; nemlig saa meget Skyld, som et Menneske kan leve af et Døgn."

Og endelig: "Huder vare fordum meget dyre, thi de bleve meget benyttede til Tjeldinger paa Orlogsskibe, og til Skjold og Pantser, og anden saadan Brug."

Endnu er den mærkeligste Omstændighed ved denne Codex at omtale. Det er den S. 100 ind-indførte og i Runer affattede Efterretning om Grændseskjellet imellem Sverrig og Rusland paa den ene, og Sverrig og Danmark paa den anden Side, med tilhørende nysselige Anecdote om Kongemødet paa Danaholm. Eventyret siger nemlig, at Danaholmen, beliggende ved Øen Hisingen, et Par Mil fra

Götheborg, var deelt imellem de tre nordiske Riger, saa at Kongerne, naar de samledes, kunde sidde ved eet Bord og dog hver i sit Land. Naar saa efter Maaltidet Kongen af Sverrig steg til Hest, holdt Kongen af Danmark ved Bidselet, og den norske Konge ved Stigbøjlen. Saaledes lyder Ceremoniellet i svenske Bøger. I danske derimod er Sagen bleven omvendt, og det er da den danske Konge, som opvartes af de to andre. Nu møder dette Tilfælde, at i denne Codex, som er skreven i Norge, stemmer Fortællingen overeens med de svenske Beretninger. Man læser nemlig: "Thanahulm ær skiftær i dræ Hlutir æin a Upsalæ Kununk annan a Thana Kununk ok drithia Norræhs Kununk. Da ær Stæfna deira var a Thanaholm, da hiolt Danakununk Upsalæ Kununks Oersistjorni, ok Noriks Kununk Ystædi hans." Herved er kun denne lille Omstændighed at lægge Mærke til, at uagtet Codex er skreven i Norge, er dog Runerne flikkede ind paa den tomme Side, længe efterat Codex er skreven; og er denne runographiske Operation ventelig foretaget efterat Sparvenfeldt havde bragt Manuscriptet til Stockholm. Forresten finder man de videre Undersøgelser om denne Sag i Lagerbrings Svenske Historie i Qvart, 1ste Deel S. 181 og 82, og i Suhms Danmarks Hist. III. 156–60.

No. 15. En smuk Pergamentscodex. Udvendig paa Bindet er indpræget Navnet Erik Brok-

kenhus og Aarstallet 1576. Paa den indvendige Side af Bindet staaer foran skrevet: "Anno 1576 then 12 Jul. lodt jeg thene Bog binde udi Kjöpenhaffn."

De første 7 Blade indeholde Calendarium. Efter Calenderen begynder Loven selv, ligesom i næstforegaaende No., med at Kong Magnus giver Mændene i "Borghartingslaghum" en forbedret Lovbog. Denne Forskjel er der, at i No. 14 sender Kong Magnus strax i Begyndelsen sin Velsignelse "öllum Guds Vinum oc sinum i Borghartings Loughum," hvortil i Bredden, foran öllum, er med rødt Blæk tilskreven de Ord: "Jone ærchibpi oc," samt efter öllum Ordet "adrum." No. 15 derimod begynder saaledes: "Magnus med Guds Miskund Noregs K. &c. sendir virdulegium Herra N. i Aslo Bpi oc ollum adrum Guds Vinum oc sinum i Borgharthingslagum Qv. G. oc sina." I denne Qvartcodex følger oven paa Farmannalogen Bjarköyarret oc Bjarmannalog, som begynder med at bestemme om Tings Holdelse i Tonsberg i Olafs Gilde. Efter Bjarkøretten kommer Kristinbalken, men den er der ikke Slutningen af. Manuscriptet er nemlig defect, og de sidste Blade ere afklippede eller afrevne.

No. 16 er stor Qvart eller liden Folio paa Pergament i Begyndelsen, og ved Slutningen Pa-

pir, hvorpaa nyere Anordninger og juridiske Efterretninger fra det 16de Seculo. Den har ialt 113 Blade, foruden de rene Blade bagi, hvorpaa Intet er skreven.

Begyndelsen er: "Magnus med Guds miskunn Noregs Kongr, sun Hakonar Konongs, Sunar sonr Sverris Kngs, sendir aullum Guds uinum oc sinum i Gula þings logum Q. G. oc sina."

Og Slutningen fol. 58: "Þessi bok uar logtekin a Gulaþingi Jons Voku Dag þa er lidnir voro fra burd vars herra Jesu Krist M uetra oc CC uetra LXX oc IIII uetr annunda aris rikis Magnus Konongs."

Derpaa følger Retterbøder af Kong Hakon, hvoraf en er given i hans Regjerings 5te og en i hans Regjerings 15de Aar.

Derefter fol. 63: "Her hæfir Biorgvinnar bok met Qveidin Sending och brefe Magnus Konongs."

"Magnus medr Guds miskun Noregs K. S. H. Kgs. &c. Her hefr upp þing bok Biorguinar bokar ok segir um setning ok hueria til þings ere nefna."

Fol. 80. Kong Magnus's Anordning, som han vedtog med alle "Lendom monnum stallarum loghmonnum og syslumonnum af allre Vikinni oc upplondom" angaaende hvormange Mand med Kost og Vaaben skulde udredes af hver Skibsrede.

Fol. 81 berettes, at i Nærværelse af Erkebisp Jon og alle Bisper og andre "Høfdinger Lendermen oc Syslumen gaf Kongren sonom sinom Høfdingia nafn, Eirik Kongs nafn, en Hakonr Hertoga nafn, en af þi at byghdir ero eigi so fiolmennar nordr ibrot oc far falla smære sektir till, þa var so skipit oc stadfest imillin Kongsens oc Syslumanna, at or Æghda fylki skall hallda Kgdomenon till sterks oc sómdare IIII men or huerriu Skipreidir met slikum skildoghom bæde at vapnom oc odrum lutir sem adr er sakt, or vikinni en or Oyia fylkia tria men or kuerri skipreidu. Sua oc or horda fylki hvaru tuæggia tria men or huerri skipreidu." o. s. v.

Fol. 94 staaer følgende meget mærkelige korte Opregnelse paa norsk af Norges Konger, med Efterretning om hvorlænge hver af dem har regjeret og hvor han er døet, forfattet i Kong Hans's Tid. Dette Stykke heder saaledes: "Haraldr hin harfager var fyrstær æinvaldzs konungr i noreghæ ok redh fyrir Noreghe þria vætr ok LXX vætra, han atte XX sunu. Ok æin af þeim hett æirikr blodh øxr ok var fyrir N. fim vætr. En þa kom Hakon adalstæins fostre till och redh firi Noreghæ sex vætr ok XX ok var hoghdr aa sæmæ aa væstfolldh. (En þa tok londh ok riki Haralder grafældher sun eiriks blodøx ok red firi Noregæ IX vætr ok fæll i lyma fyrdhi i sælændi.) Þa tok hakon Ladajarll lond ok riki ok redh firi Noreghe XIII vætr ok XX ok hoghdr

i gauladalæ. En þa tok olafwer tryggiason ok r: firi N. fim vætr ok kristnadhæ sim londh ok fæll i øidra vaghæ. Þa tok Eirikr jarllson sun hakonar jarls ok redh firi Noreghi XII vætr ok var honom skoræn ulfvær i ænglandhæ ok doo af þvi. Efter þetta toko swæin ok hakon londh ok riki æpter faudir sin ok redho firi Noreghi twa vætr ok fludho sidhan or Noreghi firi Olafue hinom hælgha. En olafuer hin hælghi redh firi Noreghæ fimtan vætr ok fåll aa stæighi Eptir han tok lond ok riki swæin Alfifwson ok redh firi Noreghæ sex vætr. En þa tok magnus hin godhe londh ok riki ok redh firi Norighæ XII vætr. Epter han kom Haralder hin hardradhæ ok redh firi N. XX vætr ok fæll aa ænglandhæ. Þa tok Olafuer kyrri lond ok riki æpter haraldh fador sin ok redh firi N. VII vætr ok XX. Þa tok Magnus hin bærføttæ lond ok riki ok æpter fadur sin ok redh firi N. X vætr ok atte fim sunu ok redho firi landi ok riki Eystæin ok sigurdher fim vætr. Enn þa atte sigurdir sun ok hett Magnus hin blindi. En brodr hans hett haraldr gillir ok redh firi N. sex vætr. En þa atte haraldr suno þriia het æin oystæin sigurdhr ok Inghi kroppær redo firi N. fim vætr ok XX. En þa tok Magnus ok rædh han firi N. III vætr ok XX ok ligger i kristkirkiu i bærgium. Þa tok sværrir ok redh firi rikino fim vætr ok XX ok leet gera VII bægh. Þaa tok londh ok riki hakon sun hans æpter han ok redh firi Noreghi æin vætr. Þa

tok æn hakon lond ok riki ok redh twa vætr. Pa tok Magnus lond ok Riki i noreghæ ok red firi XVII vætr. Pa tok Eirikr kngr ok redh firi N. XX vætr. En þa tok hakon brodr hans Londh ok Riki æpter han ok red firi N. XX vætr ok andazst aa Tunsbærghshusi. En þa tok londh ok Riki Magnus Eiriks sun ok redh fyri Noreghi sex vætr ok fimtighi. En þa tok hakon swn hans lond ok Riki æpter han ok redh firi Noreghi fim vætr ok XX. En þa tok Olafwær swn hans æpter han Rikit ok redh fyri N. IX vætr ok dødhæ i danmark. En þa tok londh ok Riki æpter han Eirikr swn hærtoksæns af pomar ok systurdottorson drotningæne i noreghæ ok redh han firi N. LII vetr. En þa þok norrige Kristoffer som Hertoghe var i beiarne oc palandzgrefue uppa rin oc redh firi norrege VII vetter. En tha þok Kristiern ok red for norge XXXV. En tha tok Hans.

Det sidste Document i Bogen, som er afskrevet paa et af de upaginerte Papirsblade bagi, er en Rettebod af Kong Hakon, med efterfølgende Overskrift: "Thenne Rettebod bor at agtes och dømmes epter oc holdest her udi Skien, forthi at denne Byes Friheder ere given efter Tunsberge Friheder och Privilegier deres Indhold."

No. 17. En aflang Qvart, hel igjennem Pergament uden al Paginering. Begynder med Gulathingslov. Derpaa Eidzifiathingslov. Siden Ret-

teboder, og allersidst Kalendarium. Ved Slutningen af Lovene, foran Kalendariet, staaer: Þesser bok var loktækin a æidzifua þingi VI nattom for Mariu messo sidare þa er lidnir varo fra burd vars herra Jesu Christi þushundrat vettr II hundra vettr LXX vettr oc VII vetrra XIII are Rikis Magnus Kgs. Codex har Aar 1601 tilhørt (Thomas Ohlsen?) Suale.

No. 18, er paa Pergament, bestaaende af 96 numererede Blade i Qvart. Udseendet af Pergamentet og Skrift røber en ung Alder, vistnok fra 16de Aarhundrede.

Indholdet er Magnus Lagebæters Gulatings Lov, men uden at i Codex bestemmes til hvad Thing den er sendt. Der staaer blot "N things logom" hvilket betyder N. N.

Codex har tilhørt O. Bjelke, og Aar 1634 har den tilhørt en Laugmand (Peder Pedersen) som foran har paa Bindets indvendige Side skrevet som følger: "Anno 1591 then 7 Junii paa Aggershus den tid Klokken om Morgenen havde slaget 8, da svor jeg min Laugmands æid til Laugstolen i Stavanger, siddendes paa min Knæ for erlige velbiurdige Mendt Niels Kaas Cantzeler, Peder Munk Amiral, og Hak Ulfstand, de regjerendes Herrer, Axil Gyldenstjerne Stadtholder her i Norrige oc Christiern Holck Secreter, og Niels Kaas staffuid mig eiden."

Fol. 92 læses: "Magnus Konninger let sammansetia af ollum bockum landzens sem hannem þotte bæzt vera, met sina bestra manna rade, ock let skra þessa Bock ok for sialfr til Gulatings, oc læt þar uplæsa, oc gaff þingmonnom bockena, oc þa rettarbot þar met, som ei er minzt."

Fol. 93 læses Aarstallet 1590, som om det var det Aar da Bogen var skreven, hvilket ikke er usandsynligt.

Codex No. 19 som forekommer i den sparvenfeldske Catalog S. 85 No. 12, er i Qvart fra 15de Seculum, først 69 Blade paa Pergament, dernæst fol. 70–120 paa Papir.

Indholdet er a) Gulatingslov med Retterbøder, fol. 1–50. Dernæst: "Biorgynnarboc medr Quædiusending M. Kgs."

Fol. 71 begynder paa Papiret Bergens Bylov, med en nyere Haand skreven saaledes: Her begynnes Bylougen och siiger om nogre Artikler som iche staaer i Landslougen."

Fol. 106 læses: "Denne gamble Guletings Loubog ær migh fôrâhret af Herr Borgemester Anders Andersens Kâreste i Scheen in Norwegen, den fornehme Matrona Margreta Wolfgangsdotter, ner jagh schullæ resa til Sueriget igen. d. 25 Febr. 1678.

J. G. Sparfwenfeldt."

Fol. 107 heder det: "Her begynndes Farmannalaug och er gammel norsk Siøret eller Siølaugh."

Codex No. 20 i lille Fol., hel paa Pergament, ikke pagineret, synes at være fra det 14de eller Begyndelsen af 15de Seculo. Den indeholder Gulathingslov.

Paa Bogens sidste to Blade haves følgende: Vii Hans med Guds Nadh Norigis Danmarks Vendes og Gothes Konningh utualdh til Suerige ꝛc. gjøre Alle vitterligt ath vii med vore elskelighe Radh haffwe nu overvejet vor og Norges Rikes og des Indbyggeres Beste og Bestand paa det at Ingen skal ulovligen tvinges eller beskattes her efter denne Dag, og derfor have vi naadelig undt og givet alle vore kjære Undersaatter udi Norges Rike disse efterskrevne Retteboder: — — "Først ville Vi, at Ingen skal bastas eller bindes, uden at sig lovligen forbryttes eller vorder greben med ferske Gerninger o. s. v." Datum civitate nostra asloensi VKE infra octavas visitationis Mariæ 1491.

No. 21 paa Pergament i lille Fol., (noget af Bogen er folieret) synes være fra 15de Seculo; for og bag ere indsatte nogle faa Papirsblade; paa et af hvilke en meget interessant Anordning af Axel Gyldenstjerne, givet paa Aggershus den 28de Januarii 1591, om Landløbere og tjenesteløse Folk.

"Stormægtigste Højbaarne Første og Herre Hr. Christian IV udvalgte Konge ꝛc. Hans Majestæts tilforordnede Statholder i Norge og Høvedsmand paa Aggershus jeg Axel Gyldenstjerne til Lingbygord

hilser Eder alle Kongl. Majestæts Hovedlensmand saavelsom alle andre Lensmend der med nogen Forlening af høgbemeldte Kongel. Majest. forlent er med samt Ridefogeder Borgemester Byfogeder Provster Præster Skydsskikkere Bønder og menige Almue som "bøge och bou offuer Allt Norge" kjærligen med Gud. Vider, at mig er tidt og ofte tilkjendegivet og høgligen for mig beklaget, hvorledes her allevegne i Riget baade op i Landene saa og ude med Søsiderne skal lade sig finde mange tjenesteløse Companer og Landløbere, unge Karle og Drenge, baade Vinteren og Sommeren igjennem, sammeledes Saugmestere om Vinteren, hvilke ikke ville tage sig nogen Hosbonde at tjene eller nogen visse Sted at tilholde og blive paa, mens ikkun samle sig tilhobe, 3, 4, 6, og undertiden flere, og løbe omkring i Landet blandt Bønder, og Andre, saa at hvor de enten kunde spørge at der kunde holdes Bryllup, Gjestebud eller andre Verskab og Forsamling, men ogsaa ikkun en Tønde Øl skulde uddrikkes, eller hvor de kunde tænke en evnendes Mand, som de vente at finde en Tønde Øl eller to hos, forføje de sig der heden, og ikke der alleneste velte sig ind paa Godtfolk ubuden, men og udi samme Forsamling begynder een "Pellament" over en anden, og end tilmed thore sig understaae, at overpukke, true og undsige Verten, saa at dersom han vil have Fred i sin egne Hus maa han give "thennom" fri op til Mad og Øl,

imeden han haver noget i Tønden, fast ydermere nogen andre hans Gjæster han til sig indbudet haver, eller og han sielver med Hustru og Børn fortærer, og udimidlertid bedrive de all den Modvillighed Tyveri Skalkhed, hvis dennem selve lyster; og udi saadant Levnet stryge de af et Fogderi og "Præstegilde" og udi et andet, og saaledes forfølge deres Orkesløshed, og øve sig udi al Ugudelighed og Ulempe, fattige Folk til stor Besværing og Overlast, og haver derfor været af mig begjærendes, jeg saadan Overvold Nød og Besværing ville ansee og saadan Uskikkelighed afskaffe — — — — — — — — saa have vi for godt anseet og derom saa forordnet, at ingen Tjenesteløse eller Løsgjængere efter denne Dag skal tilstædes saaledes at omløbe uden Tjeneste rc., givet og skrevet paa Aggershus den 28de Januar 1591."

Der hvor Farmanalog endes, som er paa S. 82, heder det: "Her lykr Farmannalogum. En thessa Bok ritadr Eirikr Throndarson.

Dextera scriptoris careat gravitate doloris!
Lauda scriptorem, donec videas meliorem.
Scriptor sum talis demonstrat littera qvalis.
Scriptor sit sanus! sit sua sana manus!

No. 22 er en Qvart paa Pergament, hel gammel Haand, som det lader; den første Halvpart deraf er vel fra 15de Seculi Begyndelse. Bladene ere ikke numererte. Bogen begynder med Christen-

doms balkur i 70 Capitler. Dernæst Frostathings-lov; og derpaa — som der er noteret foran: Stadgar, Biscopa- og Konga-bref, med eet Ord: Retterbøder.

No. 23 en Papirscodex i Folio, indbunden i et Pergamentsbind, hvorpaa Bogbinderen har trykt: Niels Krag Mogensen. 1599. Den begynder med den norske Log, paa Dansk oversat. "Her begyndis Norgis Laugbog epther som then hellige Herre S. Oluf Koning med menige gode Herrers og fremfarne Konningers udi Norges Rige de skensemmeste och ypperste och beste Mande Raad udi Landene gjort skicket ordeneret bevilliget stadfæsted oc af menige Mand samtykt og vedtaget, og nu er udset, at menige Mand thet bruge og forstande kan, Alle til Hjelp og Trøst." Efter Loven følger Christenretten paa Dansk ved Hans Gaas. Dernæst Retterbøderne, ogsaa paa Dansk.

No. 24. Norges Lov paa Dansk i Folio paa Papir, skreven i det 16de Seculi Slutning og højst ubetydelig.

No. 25. Ligesaa Norske Lov paa Dansk paa Papir i Folio. Er skreven ved 16de Seculi Midte, eller kort efter, og det overmaade elegant. Paa Bindet staaer udvendig: Jacob Scriffver, Borgemester 1583; og paa dets indvendige Side læses: "Jacob Søffrensen B. i Kjøpinghaaffn haffuer ladet thenne Bog schriffue, oc er hans met Rette."

No. 26. Ligesaa norske Lov paa Dansk i Folio paa Papir, skreven før 16de Seculi Midte. Paa Bindet læses udvendig: Tage Otzen, 1558. Paa det andet Blad i Bogen, før Loven selv begynder, læses følgende med en samtidig Haand skrevne Underretning: "Anno Domini 1563, Løverdagen næst for Sancte Bartholomei Dag, som var then 21 Dag Augusti, kom Greven van Suasboriig for Elsboriig.

Søndagen ther nest epther, som var then 20 Dag Augusti, kom Kong Friderik ther for.

Løffuerdagen næst for Marie Nativetatis, som var then 4 Dag September, vedt Klokken var 4 epther Meddag gaff the Slottit op og tha giick alt Folkit neder aff Slottit met hvide kepper i theres hender og satte sig strax nederfor Slottit och then tid fiich the ingen Bescheden fra Kong. Maj., men anden Dagen ther epther tog han thennem til Naade, og tha bleff alle Kong. Maj. Schiib taget op for Slottit."

No. 27 er ligeledes en Papirscodex fra 16de Seculum. Heri, foruden de sædvanlige Retteboder, en stor Mængde nyere Breve fra Friderich 2dens og Christian 4des Tid.

No. 28 er i Qvart paa Papir, ligeledes norsk Lov, har tilhørt Johan Fris, som det heder ovenover paa første Blad, hvor Loven selv begynder: Thenne Bogh hører Johann Friis tiill af Heslager, 1547.

No. 29 ligesaa Qvart paa Papir, Loven dansk, slet skreven i det 16de Seculo.

No. 30 ligesaa. Denne har 1552 tilhørt Erik Kiill — siden Clas Rålamb.

No. 31 ligesaa. Har 1552 tilhørt Claues Huitfeldt.

No. 32 ligesaa. Ubetydelig.

No. 33, 34, 35, 36 ligesaa; norske Lov i Qvart paa Papir, 4 Voll. Bladene ere talte i Svite i alle Tomer, og bestaae ialt af 482. Skriften viser, at den er af det 16de Aarhundrede. Paa et reent Blad foran Texten heder det: Norriges Lov udset paa Danske, oc Norsken derhos, wed Peder Clausson, Sogneprœst i Undal, Anno Christi 1600.

Lidet nedenunder læses: "Anno Christi 1608 in Majo haffuer jeg til it wenligt tienistachtigheds och tacknemmeligheds tegn forærit min kjære Herre Biskop hederlig oc høilærd Mand M. Lauritz Claussen oc mine kjære Medbrødre her udi Stavanger boendis, med denne Lagbog: bedendes ydmygelig, at den ringe Tjeneste tagis til tacke och i en god Mening.

Peder Claussøn, egen Haand,
Anno ætatis 63."

Førend Lovbogen selv begynder paa Norsk og paa Dansk, haves paa fire unumererte Blade en Fortale paa Dansk eller Indledning med Overskrift:

"Den Norske Lagbog.

En Underwijsning om Norrigis Low.

Endog det schrifnis udi Norrigis Chrønicke, At Kong Halffdan Svarte, som var Kong Harald Haarfagers Fader, haffuer først skicket Eidsifue Tings Low: och hans Sønnesøn Kong Hagen Adelsten den gode, haffuer sæt och skicket Froste Tings Low, med Sigurd Jarls Raad och andre wijse mends udi Trondelaget, och Guletings Low sckickede hand effter Torleff den wjjses raad. Saa findes dog nu ingen aff de første Lowbøger schreffne. Och ej troer jeg at de louw er komme nogentid paa Schrifft eller at her war nogen schreffuen low i landet for Kong Oluff Haraldsons tiid, som kaldis Sanct Oluff, At hand haffuer ladet den Norske low udi Bogstaffue under wisse parter och balker forfatte, och uden tuiffl tillagt Christendoms Balken. Men hworledis derom er, da war den gamle Norske low megit streng: och efterdi at forbemelte Kong Oluff war en gudfrychtig och Christen och dog en streng Herre, som vilde gjerne at Retfærdighed skulde have sin Gjænge, og dette Land var da fuldt, ikke alleneste af hedenske Vantro og djævelsk Afguderi, men ogsaa med alle andre Usæder Rov og Vold og Mord, som Landsfolket havde udi lang Tid tilvant sig udi den langvarendis indbyrdes Oprør og indenlands Krig og Morderi, som Kongerne her i Landet og deres Høvdinger og andre Undersaatter havde øvet og brugit

imod hverandre og mod hverandres Børn og gode Venner fra Kong Erik Blodøxes Tid: och forbemeldte Kong Oluf med alsomstørste Nidkjærhed beflittede sig til at fremme den christne Tro og Religion her i Landet, saavel som at afskaffe alle hedenske Usæder og utilbørlig Skik og grove Laster og Udyder blandt disse Landsfolk og tvinge dennem til bedre Skik med stræng Lov og skarp Straf og Pen og haard Refsing derhos (saa at han derved samlede sig stor Avind og hemmelige Had og Nid af sin ulydige, modvillige og opsætske utro Undersaatter, som og paakjendtes der de paa det sidste ihjelsloge den fromme Herre); da kunde han ikke have Aarsag til noget af den gamle Lovs Strænghed at formilde.

"Men hans Søn Kong Magnus der han fornam at Almuen vilde blive hannem gjenstridig og oprørsk for Lovens ulidelige Strænghed, da haver han efter sine gode Mænds tro Advarsel og Raad ikke allene ste formildet den gamle Lov, men ogsaa ladet den udi en Bog sammendrage og indskrive, hvilken Lovbog er endnu til og kaldes Graagaasen: og forbemeldte Kong Magnus blev derfore kaldet Magnus den gode.

"Men samme Lovbog var endda meget stræng og blev dog ved Magt holden og bruget indtil Kong Hagen Hagensøns Tid, som var Kong Sverres Sønnesøn, enddog at samme Konge med en Rettebod eller to udi nogne Stykker den formildede.

"Men forbemeldte Kong Hagen Hagensøn haver mærkelige formildet denne Landslov i det at han haver afslaget og ladet affalde tredie Parten af al kongelig Sagefald, udi den ene Sag saavelsom den anden; saa at dersom tilforn et Sagefald udi en Sag kunde rejse til 40 Mark Sylff skulde siden ikke gifues uden 26 Mark Sylff og ⅔ af en Mark, og ligesaa med de andre Sagefald.

"Men hans Søn Kong Magnus Hagensøn haver udi sin Tid heden ved Anno Christi 1273 med de viseste Mænds Raad her udi Landet ikke alleneste formildet Norges Lov baade med den store Rettebod, at han lod affalde af al kongelig Sagefald den anden Trediepart. (Det er ligesaa meget som hans Fader lod affalde og tilgav, eller Halvdelen af al det Sagefald, hans Fader lod blive. Saa at dersom hans Fader afslog Trediepatten af 40 Mark Sag, lod han den anden Trediepart og affalde, saa at nu skal gives 13 Mark Sølv og 8 Ørtuger, det er Tredieparten af en Mark, i det Sted som tilforn blev givet 40 Mark Sølv). Desligeste og med andre gode og nyttige Rettebøder. Men han haver ogsaa forbedret og forklaret Loven udi mange Stykker og ladet den ganske omskrive, og i en bedre Orden og Skik forsatte; og paa almindelig Lagting den samtykke og vedtage og uden Tvivl tillagt den fjerde Lagsogn, som er Kongetings eller Borgetings Lagsogn til de andre tre og tilskikket hver Lagsogn

sin Lagbog, hvilke Lovbøger ere endnu ved Magt og bruges her udi Riget, og er hans Rettebøder saavelsom hans Herre Faders der udi skrevne. Hvorfore han blev tilbørligen kaldet Kong Magnus Lagebod.

"Siden have de efterkomne Konger i Norrige med atskjellige Rettebøder forklaret og styrket og sommesteds formildet Loven, hvilke Rettebøder skulde enpart (ɔ: deels) gaae over alt Landet og enpart udi hver Lagsogn eftersom Landsfolket det af dennem begjerede og efter hvert Lands Lejlighed.

"Saa er her nu 4 Lagbøger i Norrige udi de 4 Lagsogner, som ere:

1. Den første er Frostetings Lov, som kaldes saa af Tingstædet Frostø, liggendes ved Trondhjem og holdes over al Nordlanden fra Vaardhus og indtil Sundmør.
2. Den anden er Gulatings Lov, hves Lagting blev holden i Bergen paa Guløː og strækker den Lov sig indtil Gjærnæs østerst paa Agdesiden.
3. Den tredie er Eidsivetings Lov, hvilket Ting blev holdet paa Eidsive eller Eidsvold oven for Oslo ved det store Vand Mjøs paa Hedmarken og strækker sig over Vestfold, Romerige, Oplanden og de omliggendes Læn.
4. Den fjerde er Vigverske Lov, som holdes over al Vigen fra Oslofjorden og indtil øster-

ste Landsenden, og kaldes nu Borgetingslov, fordi det Lagting blev holden i Sarpsborg eller i Borgesyssel.

"Udi disse 4 Lovboger er ikke nogen mærkelig Adskjellighed uden i Tingfarebogen og ere nu siden flere Lagmænd tilskikkede:

1. Thi udi Frostetings Lagsogn ere nu tre Lagmænd: den ene paa Stegen og Helljeland i Nordland, den anden i Trondhjem og Trondelaven, og den tredie i Jæmteland.
2. Udi Gulatings Lagsogn er nu tre Lagmænd: den første i Bergen, den anden i Stavanger, og den tredie paa Agdesiden.
3. Udi Eidsivetings Lagsogn ere nu 4 Lagmænd: den første i Oslo, den anden i Skijen og Tellemarken, den tredie i Tønsbjerg, den fjerde paa Hedmarken og Oplanden.
4. Udi Vigversk Lagsogn ere to Lagmænd: den ene udi Frederiksstad, den anden øster ved Bahus udi Vigen.

"Men om Rettebøderne haver man dette at agte at de ere alle udgivne som aabne Breve med Kongens Secret underhængendes.

"Hvilke Kongebreve eller Rettebøder laa i Forvaring paa visse Steder at man kunde vide at søge dem enten naar Lagmændene vilde lade dem udskrive eller dømme derefter. Men for mangfoldige Omskiftelse som her er skjet i Landet paa halvandet Hun-

dredeaars Tid er saadanne Kongebreve mesteparten omkomne og forødte.

"Og endog at Lagmændene og andre forstandige Mænd i gammel Tid har ladet mange Retteboder indskrive i deres Lagbøger og besynderlige dem som vare hver deris Lagsogn mest anrørendes; dog er uden Tvivl mange skjønne Retteboder bleven borte og forkommet, enten fordi de ere ikke blevne indskrevne i Lovbøgerne, eller ere forkomne siden med Bøgerne. Thi vi see endnu at den ene Lovbog ikke indeholder de Retteboder som den anden haver. Dertil ere og mange skjønne Lovbøger paa et Hundredeaars Tid enpart ført herud af Landet, og enpart ved Ildebrand og i andre Maader forødte og forkomne.

"Gud allermægtigste, som er en retfærdig Gud og elsker Retvished, give alle Dommerne sin Aand og Naade til at dømme saaledes at Gud derved maa skje Ære og Menniskene Ret, og Loven og it got Regimente maa ved Magt holdes udi Fred og Rolighed, Amen. Peder Clausſøn (ut potuit)."

Her i dette Verk har Peder Clausen ikke, som ellers sædvanligt er, ladet alle Lovens 8 Bøger følge hinanden i Svite, og derpaa, i en Slump, Rettebøderne; men han har ved hver Bogs Ende tilføjet paa Norsk og Dansk de til samme Materie henhørende Rettebøder, ja endog tillige hist og her tilføjet Paralelsteder af den islandske Lovbog, ligesom Resten baade paa Norsk og Dansk.

B. Beskrivelse over en mærkværdig islandsk Codex i det academiske Bibliothek i Upsala.

Denne Codex hører til Magni de la Gardies Donation og er No. 4, 5, 6, 7. Disse Nummere i Cataloget ere eet eneste Pergaments-Volumen i bred Folioformat med to Colonner Skrift paa hver Pagina, udentvivl skreven i det 15de Aarhundrede. Paa et Blad foran i Volumen er skreven med vor Stephanii Haand: Volumen hoc membranaceum seqventes complecittur tractatus:

1. *Fragmentum Historiæ Olai Tryggonii, Norvegiæ regis.*

2. *Drama ερωτικον.*

3. *Historiam de Eli qvodam, Juliani Ducis S. Ægidii filio, a Roberto Abbate, jussu Haqvini Regis, in Normannicam lingvam translatam: ubi de comite Wilhelmo et Rosemunda multa inculcantur.*

4. *Varias Brittanorum fabulas,* qvas in carmina conversas olim fuisse dicunt, qvæ in conviviis ad citharam decantari solita esse perhibent: ut Historiam de Gviamaro Eqvite Britanniæ Meridio-

nalis; Æskeliod Britannis veteribus dictum; de Nobilium duorum conjugibus gemellos enixis, et id genus alia.

Hvad No. 1 angaaer, da er det blot 1½ Blad, og udgjør Slutningen af Olufs Historie, eller Efterretningen om hans Endeligt i Svolderslaget; derpaa et Capitel med Overskrift: Um Andlat Thyri Drotningar; saa: um ormin langa; derpaa: um Ol. K. begynder saaledes: Sva sagde æinn vitr madr er het Soti Skalld, at Olaf K. for efter þenna Bardaga til Vinlanz med Arstridi Drotning ...... oc var þar 11 Vetr. Þadan foro þan i Vellond. Þar atti Arstrid Bu oc Jardir &c. &c. Om hans Reise til Rom og Jerusalem &c. Tilsidst heder det: Her lykr nu Sogu Olaf Konnungs er at rettona kallaz Postoli Nordmanna. Þessa Sogu ritadi oc setti Oddr Munkr til dyrdar þessom hinon agæta K.

No. 2 bestaaer af 3 Blade, og handler om tvende Elskende, Pamfilus og Galathea *).

*) Herr Rask har meddeelt mig en Udsigt over Indholdet af dette Drama, og denne lyder saaledes: Pamfilus klager for sig selv sin Kjærlighed; faaer det Indfald at anraabe Venus, som han gjør en lang Bøn eller Tiltale til. Venus svarer med mange Raad og Sententser. Han gaaer til sin Kjæreste, Galathea, og erklærer sig zirligen, men faaer et ubestemt Svar; ængster sig paany over at han ej er kommen videre; faaer isinde at gaae til en gammel Kone, som var klog og var Galatheas Fortrolige.

Heri en stor Del Ordsprog og ordsprogagtige Talemaader, f. Ex. Side 5:

Søtt Aeppli fellr af søtt Tre.
Kyn fylgia birtir opt huadan kommin er.
Oft koma Stormæli af litlum Lut.
Mykyl Ellor verdr oft af litlum Gnæista.

Side 3:

Vitr kann skilia halfkuedit Ord.

No. 3 bestaaer af 12 Blade, og er den utrykte Elissaga inddeelt i 49 Capitler. Begynder med at beskrive en Hertug Julians Fromhed og gode Gjerninger — "han let gera med miclum kostnade margar Stenbruar ysir Aar oc uføra Vegu Rikum

Hende beder han om Hjelp og faaer Løfte derom, imod at love, at hans Hus altid skulde staae hende aaben. Da hun da taler med Galathea, raader hun hende til at tage Pamfilus til Mand. Pigen er ikke uvillig, men vil dog først forsøge ham, hvilket hun overdrager til den Gamle. Da han kommer igjen, fortæller, ifølge heraf, den gamle Kone ham, at alt Haab er ude, da Galathea skal giftes med en anden. Han udbryder derpaa i Klager, hvorefter den Gamle trøster ham med Forsikkring om hans Lykke. Derefter mangler et Blad i Codex, som synes at have indeholdt det allersidste af dette saakaldte δραμα ερωτικον, og det meste af et andet Stykke, som slutter strax øverst paa næste Blad. Denne Slutning synes nemlig ikke ret at passe til Pamfiliusdramaet, men snarere at være af gudeligt Indhold. Hele Stilen er fuld af Sententser, stiv, højtravende, pretieus, og barbariseret.

oc Fatækium til æilifs Bæina. Han hellt upp morgum rikum Spitalum."

Capitel 8: "Triatres rider nu ibrot fra felogum sinum oc nalkades Elis. Som han var kommen a Slettuna, þa spurde han, huat Manna er þu Ridderi, kuad han, truir þu a Maghun er ollum Hæiminum styrir. Vist æigi, kuad Elis, oc a engan þan sem honom þionar; ec er Sunr Juliens hins dyrlega Hertoga. J Dag arlla dubbade han mik til Riddare, oc gaf mer theßi Herklæd."

J 15de Cap. forekommer følgende Sted: "Her er nu kommin, kuad han, Artur Kongr or Bretlandi hin frædi Kongr oc hin sigrsæli, oc med honom Gafer hin sterki, oc Margant hin ræidlyndi, oc Gulafri hin æde er etr 5 Men eda 6 at einum Mali."

Cap. 23: "Elis sa galopin standa a Kne fir ser oc bidia Miskunnar. Þu hinn dyrligr Herra drep mik æigi, þvi at ec eir godra Manna oc or riku Lande; ek eir Sun ..... Jarls or Suderriki. Sem Modir min hafdi fott mik, þa toku mik ibrott um Nattina þriar Alfkonur."

Cap. 44. "Nu vil ec segia yder fra Rosamundam hinni kurtæisu oc Elisi hinum goda Riddera, huersu hon hefir klæddan honom." — Blandt andet iforte hun ham den Hjelm — "þessum Hialm tapade Paris Troia Kongr, er toc Elena Drotning af Grik-

landi, a tæim Degi, er Menelaus Kongr scaut honom or Saudli oc hio Haufud af honum."

Enden er saaledes: En hvessusem Elis vart þæim vandrædi, en huessu han kom hæim til Franz med Rosamunda, þa er æigi a Bok þessi skrifat, en Rodbert Abott sneri oc Hakon Kongr Søn H. Kgs let snua þessi norrænu Bok.

No. 4 udgjør 24½ Blade. I Inledning til dette Stykke heder det: "Bok þessor, er hinn virdulege Hakon Kongr lit norræna or volsko Male, ma hæita Liodabok, þui at af þæim Logum er þæssir Bok birtir gærdo skolld i sydra Brætlande er liggr i Franz liød songa, þa er gæraz i Horpum, Gigiom, Simphanom, Organom, Timpanom, Sallterum oc Corom oc allzkonar odrum Strænglæikum er Menn gera ser oc odrum til Skemtanar þæssa Lifs. Oc lykr her Forrædo þæssare, oc þesso nest er Upphaf Sanganna.

Her heder det nu blandt andet i 1ste Capitel: "fyr þui ihugade ec at gæra nokora goda Sogu oc or volsku i Bokmal snua at þat mætte flæsta hugga er flæstir mego skilia en Liød þan er ec hævi høyrt er gæ (æg?) varo i Sydra Brætlande þa likade mer at snua oc odrum segia þui at ec hafda mioc morg høyrt þau er ec vil at visu framtelia oc engom glæyma af — —

Cap. 2: Søgur þær er ec væit sannar oc Brættar hava Liod longa af gort, vil ec segia yder sem

ec ma med fæstom Ordnm En sua sem Ritningar hava synt mer vil ec sægia yder Atburdi pa sem gerduzt a hinu sydra Brætlande ifyrnskum. Um þa Dage red þui Riki Odelskongr stundom i Fridi oftsamlega i Orosto oc i Ufridi. Phessom Konunge þionade med Villd oc god Vilia æinn rikr Lændemadr, er allre red æinn Lennsborg, oc var han falladr Dridias. Han atte med sinni æigini Pusu tvan Born Sun oc Dottor. Ungen het Dottor hans, en Sun het Guiemar.

Cap. 3: Guiemar sem han var Riddare þa dualdezt han þar mioc længe. Sidan skildizt han vid Kongr oc allt Hirdlid hans i Vinsæld oc Vinnato, oc stæfnde han þadian if landr at ræyna Ræysti oc Riddaraskap sin, þi at um þa Daga var þar jafnan Ufride oc Bardagar; en Hugo i Lorenge ne i Burgunie oc æigi i Angeo ne i Gaskunnia fanzk engi honum jamvaskr i Vapnaskipti. —

Slutningen er i det 21 Capitel saaledes: Sidan tok Gviamar Bergena oc Kastalan oc drap Meriadum er fyrir sat, oc tok han sua þadan Unnasto sina med fogrum Sigri oc miklum Fagnadr — En af þessare Sagum er nu have her høyrt þa gærdu Brættar i Horpum oc i Gigium Symphoniis oc Organis hin fægrstu Strænglæiks Liod, oc hæitir þætta Gviamars Liod med hinum fægrstum Notum er a Brætlande (funnust).

Den følgende Fortælling begynder: Her segir un annan atburd annarar sogu, ok var af þessari þat liot gort er Brættar kalla æskiliod en ec vil segia ydr æftir kunnasto minni. J brætlandi i fyrnskonne bioggu træir riddarar, goder grannar ok hinir bæztu felagar rikir menn ok væl æignader, ok mioc fiader vasker ok traustir at riddaraskap hinir hæverscasto at kurtæisi ok ollum godum hirdsidum, ok hvartvægge þeirra atte frida puso, ok bar þa sva at, at onnur þæirra vard ulett af æignum bonda sinum, ok bar hon hofn sina æfur til sidvæniolægr burdartimo ok fæddi hon þa tviburar tvan fogr sveinborn ok var bonde hænnar miok fagnanndi þæssom atburd burdar hænnar.

Denne Fortælling som bestaar af 13 Kapitler ender saaledes: Sidan sem þan komo hæim i fylkit ok fostrland sitt; Þa hofdu þau med ser Hæslu dottur sina ok var hon sidan rikoliga gift audgom ok agætom herra. Nu sem þessir atburdir uppkom ok spurdizc um allt brætland; Þa likadi Brættom at koma þessa sogu i streng-læiks liod, ok kallade þetta æskioliod, en i valsko laidefrædni.

Den næste har til Overskrift: Eqvitans strengleicr er hér.

Cap. 2: Einn riker Madr ok Herra høvrskr ok kurtæis Hofdingi oc ræfsinga stior i Jamsborgar Ekuitan at Nafni, hinn vaskaste i Vapnom o. s. v. — — — En rædisman hatte Pusu oc æigna Kono, af

þessari Kono vard ollu þui Riki sidan Harmr oc Hormung. Þesse Fru var sua frid orden at Værti oc Fægrd oc allri Likamsskæpini, at þo at Natturan hæfdi hænni huætvitna gefet þater til Fægrdar færi. Engi var sua ræinlifr Munkr i allu þui Riki er han sa nokkora Stund Anlitt oc alit hænnar at han myndi æigi skjot snua allum Hug sinom til hænnar, oc allum Hug at unna hænni.

Enden er: "En sa er þessa Bok norrænade" — efter nogle moralske Reflexioner af Davids Psalmer af Job, Augustinus, og andre heder det: oc lykr her nu sinu Ærendi sa er Bok þessare sneri. En Brættar a Bretlandi þar sem þetta gerdizt sua sem Boken hever talt upp gerdu Ekvitans Liod i Strengleikum huersu hann lauk Livi sinu oc su med honom er han unni sua mioc ser oc hænni til dauda.

Det ny Stykke har til Overskrift: Bisclarets Liod er her. — — "Bisclaret var æinn riddare vaskr ok kurtæiss etc. Bisclaret het han i bræzko mali, en nordmandingar kallado hann vargulf. I fyrnskonne matte hæyra þat sem optliga kunni gerazc at marger menn hamskiptaduzt ok vurdu vargar ok biugge i morkum ok i skogum ok þar atto hus ok rik sibili. En vargulfr var æitt kvikuendi mædan hann byr i vargs hampa slitr hann i þeirre æde menn ef hann nær, ok gærir mikit illt hann læypr um Skoga ok um mærkr ok þar byr

hann mædan hann (er) i þæim hame. — — I Brætlande bio dyrlegr maðr hinn sæmelegste ok hinr lofsælasti yvir alla hans maka gafugr Riddare hællt sec væl ok rikulega ok var hinn kæraste sinom herra. — — Þesse pusade æina frida kono hoska ok velsidada ok unni hvart þæira odru. Nu var æinn lutr sa er hænni var mæst til angrs at hon misti þria daga fulla i hverri viku sva at hon vissi æigi hvært er han for, eda hvar hon var kommen, ok ængi af hans mønnum kunni nokot at sægia af honum." — Hun spørger ham derpaa selv og lokker udaf ham at han er Varulf den Tid han er borte. Hun spørger hvor han har sine Klæder, han vil ikke sige det eftersom han bliver det bestandig om han ikke faaer dem tilbage, men hun lokker ogsaa dette ud, og derpaa sender Bud til en gammel hidtil forsmaaet Tilbeder, som efter hendes Anslag bemægtiger sig Klæderne, og hin bliver da bestandig Ulv. Kongen kommer paa Jagt i Skoven, alle Hunde og Jægere forfølge den arme Ulv, som tilsidst kaster sig for Kongens Fødder, skaanes og tages med hjem og følger siden Kongen. ꝛc. —

Den følgende Laustiks liod er her: "Nu vil ec sægia ydr æin atburd af hvæim brættar gærdu æitt strænglæiks liod, ok kalla þæir þætta liod laustik saa er kallat i bræzky mali en i volsku russinol en i ænsku nictigal. En þat er æinn litill fugl er þægar sumra tækr þa syngr hon ok gellr um nætr

sva fagrt miori roddu at yndelegt ok ynnelegt er til at hlida.

"I þvi fylki a brætlandi er hinn hælgi mallo huilir er æina rikr ok frøgr bær i þessom bæ bioggu tvæir riddarar ok atte hvarr þæirra sin gard annarr þæirra var kuangadr fridre ok fagre kono hyggenne ok hærvørskne, en annarr ollum kunnegr ok andlatum dugande monnum ok sinum jafningum. Þessi hinn ungi Riddare unni kono granna sins sva miok ok lengi bad han hænnar ok sua mikill gedlæikr fanzk hænni med honom at hon unni honom yvir hvetvitna fram. Or þvi svæfn lopti er hon i svaf matte hon ræda vid unnasta sinn, ok sua han til hænnar or sinu lopte, ok þat þæim æigi mislikade þviat þau varo bædi i myklo hæglisi nema þat at æins at þau matto æigi saman koma, sem þau giarna villdu Mæd þæim hætti ælskodost þau længi. Nu æinu sinni sem sumratok þa tok laustik at syngia med hinum fægrsta song ok kallade makasinn till astar auka undir vidar laufom ok blomum. Sa er þa var alskandi matte miok ihuga af fuglanna songum þat er honom likade at ælsca fyrir þui at Riddarenn var astbundinn fæsti (han) hug sinn i songum fuglanna sem þar være allt þat er honom likade at hava, ok gade han med ollum hug songanna fuglanna, er huatto til astanna. En fruen er han sua miok unni þa sa athævi unnasta sins i tunglsk ineno þa er herra hænnar var sofnadr þa stod hon upp or

rækkiu hans ok klæddizt skikkin sinni ok gecc at standa hia glygginom þvi at hon vissi at unnast ihænnar stod odrum mægin i odrum glugg ok hafde þuilikt lif, sva at han vakte dringast alla nottena. Ok bar þa sua at af aftsamlegræ uppstodu hænnar at herra hænnar ok bonde ræiddizt ok asakade hana miok hordum ordum ok spurdi hana hui hon uppstod ok hnert hon gecc. Hon svarade honom herra minn kvad hon. Engi madr er sa lifande þæssa hæims ef han hæyrir læystik hinn litla fugl ok hans rødd, hverst fagre roddu han syngr nottena alla at han ma æigi huggazt ok glædiazt af sua fogrum songum sem han syngr fyrir þvi kvad hon gecc ec til glyggsens oc stænd ec þar lyda fogrum songum hans ok sætom ok vil ek ængon koste kvad hon ydr þeusa læyna længr.

Sem herra hænnar hafde þætta hæyrt þagdi (han) af angre ok ræde ok hugdi han at han skylldi at visu svikia laustik med nokkorum velum ok sagde han svæinum sinum, ok gærdu þæir þægar rad ok gilldrur, at væida laustik; ok fæstu þæir þa luti ok gilldru a hvern kuist allra vida er var gardenom sva at þæir toko þa laustik umsidir ok fengo han kvikan herra sinom ok husbonda. En han þægar

gladdezc mioc ok fagnade at han hafde fengit fuglen ok gecc han þægar i svæfnburet ok mælte. Fru sagde han kom hingat ok ræd vid oss, ec hævi nu svikit laustik þinn saker þæss er þu hævir hveria nott valkat þec ok lengi vakat. Sem Fruen hafde skiet ord hans ræiddezc hon ok rygdizc ok bad herra sinn at fa hænni fuglenn. En þægar han af ræidi sønni ok kastadi honom daudom a briost hænni sua at han blodgade linkyrtil hænnar af fuglenom dræpnom. Pa tok Fruen upp lik fuglsens ok græt hon þa miok ok bolvadi ollum þæim er svikum laustik volldu ok ollum þæim er snorur gærdu at suikia ok taka laustik. Sidan tok hon gullvæfet gell ok vafde þar i lik lostik ok likam ok þar um hværsis saumade hon gyllta bokstafe, at hænni var harmr ok hugsott at dauda hans. Þui nest kallade hon æinn svæina sinna er hon bæst trudi ok baud honom at bera sua buet fuglenn unnasta sinum ok at han sægdi honom hversso herra hænnar svæik fuglenn ok at hau tæle unnasta hænnar sinn harm ok hugsott um þænna atburd. Sem svæinenn kom til hans þa færde han honom fuglenn ok sagde honom allt þat sem fru hans hafde bodet honom. En han hinn kurtæisazti Riddari harmadi mioc at laustik var sua af aufund

ok illgirnd suikinn. Ok let þægar bua hænni ker af gullo ok læsa med gullego loke ok let isætia dyra gimstæina umhverfis med fogrum hætti ok myklom haglæik, ok læste laustik i þesso kære. Þesse atburd forum allt brætland ok gærdo brættar af þæssom atburd strænglæik þann er þæir kalla laustikliod."

Historien om Tristram forekommer ogsaa her i et kort Udtog paa een eneste Side.

Codexen har Aar 1624 tilhørt L. Samuelides (ell. L. Samuelsen) Arctander i Hernæss i Nordland.

C. Tvende Codices i Rigshistoriograph Hallenbergs Eje.

a.

Den Codex, som vi vil kalde a, er en Qvart, skreven i det 16de Seculi Begyndelse. De første 10 Blade, som er paa Pergament, indeholde et Calendarium med astrologiske Anmærkninger. De øvrige Blade ere Papir. Deraf indeholde de første 9 en tør og mager Opregnelse af de danske Konger, begyndende saaledes:

"Then førstæ Konningh i Danmarch wor han hedh Dan oc aff hannum ta fek hans Rygæ Danmarch syt Nafn."

og endende med disse Ord:

"Ten femptæ ok trysinztywennæ wor Konig Byorn ok handh lefoæ ey heller lenghæ innen syth Wællæ."

Derefter, paa 35 Blade, et Poem om Fuglenes og nogle Dyrs Natur, med et tørt smagløst og intetsigende moraliserende Prooemium, der begynder saaledes:

Mædhen myn Glædhe er nw bortfaren,
Hvot tha skal jek gjøre
Wel er then Sjæl som blywer wdaren
Som segh i werdhen skal røre
Thi meghit stakketh er menniskens tiidh
— — — — — — — —
— — — — — — — —
— — — — — — — —
Bæthre er ath læsæ ok nømme noghit goth
En Keyle eller Toph ath drywe
Ok stoo ponæ Gadhe for Spee og Spoth
Ok sydhen een Abæ blifwe.
Heller skaltw nømme i aar
Hwot Fuglæ Naturæ mwndhe wæræ o. s. v.

Efter Indledningen fremføres Fuglene talende hver især om sin Natur og sine Vilkaar saaledes som her udtogsvis og med nyere Ortographie er anført:

Ørn.

Rex avium s. aqvila propter liberalitatem.

Hører mig, Fugle! og kommer hid,
Hver skal mig sige af sin Id,
Og hvad hans Natur monne være,
Døvelse, Wedermod, han om kan bære.
Jeg er den Fugl som kaldes en Ørn,
Jeg kan vel see ok saa minæ Børn,
Og flyver højt og haver Ære;
Andre Fugle kan jeg fortære.

Naar jeg er gammel og ganske tung
Skal jeg igjen saa vorde ung.
For Skytten bærer jeg ofte Fare,
Og ræddes for mangen en Hoveddaare.

Gam.

Vultur, est avis regia.

Naar det saa skeer,
At jeg flyver neder
Paa Jorden efter min Føde
Vinter eller Sommer,
Ej altid frommer
Min Umage og dertil Møde.
Hugormen mig hader
Og ej forlader
Ofte mod mig at stride.
Af Hugorms Nød
Da bliver jeg død
Til Alder naar jeg monne lide.

Gryph.

Enddog En er stor
I Gjerning og Ord
Af Gods Penninge eller Lykke,
Hovmode sig ikke uden Maade!
Alt det han har, stander i Vaade.
Lade sig det saa tykke.
Stadighed,
Thi jeg ej veed

I Verden at være med alle.
Rigdom og Guld
Herredoms Huld
Til Orme og Muld
Saasnart saa kan det falde.
Mennesker og Heste
Dem kun jeg læste
Mine Unger vel til Føde.
Jeg æder op
Med Ben og Krop
Baade med Skind og hviden Top.

Strutz.

Struthio habet corpus anim. et pennas.

Enddog jeg fordøjer det haarde Jern,
Det er min rette Natura,
Jeg torv alligevel fuld godt Vern
Om Livet skal jeg vure.
I Lucthen (ↄ: Luften) kan jeg ej flyve højt,
Min Tunghed det formener.

Fenix.

Fenix similis est pavoni.

Jeg er ene i Verden, det er stor Nød,
Mine Venner de ere ej mange,
Saa skal jeg blive til min Død
Derom kan jeg ej banne (bande? ell. bange):
Taalighed er mig ganske god.
Med Paafuglen haver jeg Klæder.

Ingen vil jeg være imod.
  Rent Korn og Frugt jeg æder.
Kostelige Urter jeg kommer tilsammen,
  Dem mod Solen at brede
Naar min Time saa er kommen,
  Da bygger jeg mig en Rede,
Ild henter jeg i mine Vinger
  Af hvilken de Urter de tændes,
I den samme monne jeg selve springe
  Og saa med dem jeg brændes.
Af min Aske vorder en anden igjen.

Falk. (Falco.)

Jeg er den Fugl som kaldes en Falk,
  Forsanden jeg siger det here.
Drik og æd dog vel tilmaade,
  Vær hovisk i dine Sæder,
Saa maa Du leve uden Vaade
  Og fanger Ære og Hæder.

Høg. (Accipiter.)

Den større er, jeg ræddes ikke;
  At stride er jeg alt rede;
Uden mine Unger gjøre og saa
  Da fange de af mig Vrede.
I Luften meget langt bort kan jeg see;
  Fisken paa Havsens Grunde
Saa liden kan der ikke gaae,
  At jeg ej hannem tager i stunde.

Gjøg. (Cuculus.)

Gak Gak min Sang foruden Svig,
At han faver er, saa tykkes mig.

Glente. (Milvius.)

Med Rov mit Legeme jeg monne føde,
Gjæslinge jeg tager, ogsaa Gris,
Menløse Creature kan jeg øde,
At stjæle er jeg ganske viis.

Tranen. (Grus.)

Jeg haver lang Hals og lange Ben,
Til at flyve er jeg ganske sen;
Min Konning gjør jeg Hæder og Ære,
Om Natten vil jeg vaagen være.
Min Lige jeg elsker og giver gjem,
At ingen skal vildfares af dem.
Værge vil jeg mig, imeden jeg maa,
At min Overmand skal ej Magt over mig faa.
Jeg raaber højt og qvæder Kurlu,
Bedre er Hjulnav end Svinetrug.

Svanen. (Cygnus.)

Tag Dig vare for Qvindesvig,
Thi min Hustru gjør ilde mod mig,
Hun maa mig ikke lide.
Naar jeg haver Fæliæ (sic) med hende bedreven,
Hun slaaer mig da, som før staaer skrevet;
Jeg kjærer det alletide.

Storken. (Ciconia.)

Min Hustru haver jeg ganske kjær
For alle Ting i Verden er;
Jeg bliver hende tro efter vor Nature,
Efter anden forsanden ej vil jeg vure.
Hugorme mine Unge giver jeg at æde,
Hvor jeg hannem finder i nogen Stede.
Min Mage meden hun lyder mine Raad,
Med hende er jeg glad og kaad;
Naar det saa skeer at hun ej vil,
Da over jeg et andet Spil,
Med Neb og Vinge skal jeg hende slaae,
At hun skal finde min Vrede da.
Mennisken vil jeg gjerne være nær,
Og deres Hus dem haver jeg kjær.

Interpretatio.

Ciconia vel Ibis est avis fluvialis qvæ seipsam purgat rostro suo, cum ex ciborum multitudine sentit se gravatam, aqvam marinam in rostro colligit qvam per anum ad interiora infundit. Hæc etiam avis serpentum ovis vescitur, et gratissimam escam defert pullis suis. — — — Humanam societatem et freqventiam diligit, imo super domos nidificatur. Vivente foemina mas causa coitus cum alia se non associat. Item si masculus alius a qvo cau adultorum concubitu sensit femina secum vit non cohabitare

ſed roſtro ſi poteſt eum transverbera tatqve necat, ut dicit Ariſtoteles.

Hejre. (Ardea.)

Efter Fiſken i Vatnit kan jeg fare
Med mine Ben, dog de ere bare;
Jeg ſiger aa min Tale ſaa:
Intet uden Umage kan man faae.
Gifte Dig ej uden godt Beraad,
Hvem med Dig ſkal have Lod.
En dydig Qvinde er ſagte faver,
I Gjerning og Ord mig vel behager.
Panne (ɔ: paa) hver Qviſt ej finnes ſlik;
Rette ſanden da ſiger jeg Dig.

Maage. (Merges.)

Vatnen haver jeg ganſke kjær
Smaa Fiſke vil jeg æde.
Mine Unger nemme iſted at ſvømme
Saaſnart da de mig følge.
Det ſalte Vatn de ej forglemme,
Saa gaaer det efter min Villie.

Nota.

In pelago graviſſimam tempeſtatem futuram eſſe certiſſimum eſt qvando merguli fugiunt ad littus cum clamore ut dicit Yſi (Iſidorus) Mergulus in arundinetis ſuper ligna pauca nidificat, et miro qvodam affectu pulliculos nutrit et educat, qvi mox nati ma-

trem sequntur et vanas pelagi undas ascendere vel descendere non verentur.

Ravn. (Corvus.)

Min Høstrø (Hustru) gjør jeg Tjeneste og Ære,
Som dydige Mænd de monne mig lære;
Thi naar hun ligger Æg ud i vor Rede,
Jeg føder hende da foruden Vrede.
Mod Hesten og Asen vil jeg stride,
Saa faae de baade Angest og Qvide.

Raag. (Graculus.)

Flyv ej før Du fjædret vorder,
  Og gjør Din Gjerning med Lempe,
  At du kommer ej for haardt til Jord,
Thi ofte sejerløs falde Kjemper.

Krage. (Cornix.)

Verden er falsk og fuld med Svig,
Du tag Dig vare i Gammen og Leg.
Est Du fremmed, saa see vel til,
Saa mangen er, som Dig daare vil.

Vibe. (Uppupa.)

Jeg er den Fugl, som kaldes en Vibe,
Al Marken vilde jeg gierne begribe,
Skov og Mose og store Hede,
Jeg kan ej forvare min egen Rede.

Spurve. (Paſſer.)

Ukydſkhed at fuldkomme,
Imedens jeg lever, det er min Id.
Saa Mangen er til, ſom min Vej far',
Sit vænne Liv han ikke ſpar,
Omſider monne han det kjære,
Borte er Gods, Ungdom og Svenne.

Paſſer eſt avis inſtabilis et garrula, juxta hominum habitacula ædificans; eſt multum calida et libidinoſa, unde caro ejus freqventer in cibum ſumta eſt libidinis excitantia, ut dicit Iſidorus.

Skade. (Pica.)

Enddog jeg ær ej meget værd,
Kommer jeg atligevel i Hoffærd,
Min Stjert kan mig vel pryde.
Af eet Sqvallder kan jeg to gjøre,
Sympt og Vaſk i Byen at føre,
Saa monne jeg mig frøjde.

Gaas. (Auca.)

Naar Jul eller anden Høitid kommer,
Det maa jeg ſige for ſennææ (ɔ: for ſanden),
Enten Vinter eller og Sommer,
Saa er mit Liv ad Ende.
Jeg ſkal døe, jeg veed ej naar,
Det monne nu faſt tilſtunde;
Jeg ſkjulte mig gjerne, vidſte jeg hvor,
Det hjelper dog ingenlunde.

Glenten tager mine Unger fra mig,
Og Høgen gjør deslige,
Alle ville mig gjøre Svig,
Den Fattige og den Rige.

Gasse. (Anser.)

Jeg vel stride med mine Ulige,
Min Overmand vil jeg ikke vige,
Jeg værger saa mine Unger.
Du lader Dig være meget værd,
Hugge og slaae, eller ride med Spær,
Og have store Ord paa Tunge.
Vist for sennen (ↄ: for sanden) det bliver Din Løn,
Som Du af skal tage Røn,
Døder naar Du begrædes,
Til Jorden kommer den usle Krop,
Til Pinen Din Sjæl render som en Top,
I Himmerige Du förghedes (forglemmes)
Thi lad fare det Du haver iagt,
Og tænk de Ord, som jeg haver sagt,
Da bliver Du uden Fare.

Bi. (Apes.)

Vor Konning gjør vi Ære og Hæder,
Alle uden eet Bygge torve vi ej ved.
Til Alles vort Nytte er vort Arbejde,
Vi flyve tilhobe uden Fejde.
Den søde Honning komme vi sammen,
Vi leve med Frøjd og meget Gammen.

Vi slaaes ihjel i Honningkage,
Saa faae vi Løn for vor Umage.

Dicit Ambrosius, mirabiles habent proprietates et nobiles: communis est labor omnibus, communis cibus, communis operatio, communis usus, communis fructus, communis item omnibus volatus qvare parum habent de carne, ut dicit Gregorius; nullo concubitu commiscentur, nec libidine resolvuntur.

Urhane. (Herodius.)

Dine gamle Venner Du ej forsmaa,
Viis thi Du da skal blive,
Thi unge deres Lige du nep kan faae,
Imeden Du est ilive.

Herodius est avis regia, proinde avida. Est animosa avis ad modum accipitris. Levissimus est volatu, qvia parum habet de carne, ut dicit Gregorius.

Lærke. (Alauda.)

Gud lover jeg nu af al min Magt,
At holde hans Bud det er min Agt,
Aarle opstande og sildig til Senge,
Guds Tjeneste skal mig Ingen aftrænge.
Efter min Nature gjør og Du saa,
Da evig Glæde maa Du faae.

Klyntsvale. (Cicada.)

Staldbroder Du fanger og han bliver god,
Thi bryd hannem ej for snart imod,
Mærk først alle hans Fagter;

Nødes Du til at være ublid,
Nat og Dag Du een (ↄ: end (?)) bi
Og lad den Vrede sagre (ↄ: sagtne?)
Saa bliver han god og Dig fuld tro,
Tilsammen baade saa have J Ro.

Drossel. (Merulus.)

Din Kompan skal gjøre Dig Men,
Og stjæle Dit Gods og være ej sen
Dig at høde, hugge og slaae;
Jlde ganger det med Dig da.
Menniſken kan jeg og husvale;
Synge i Bur og nemme at tale.
Hellere vilde jeg i Frøiden være,
End sidde bunden og faae slig Ære.

Stær. (psittacus.)

Jeg elsker Menniſken af min Natur,
Thi kommer jeg ofte at sidde i Bur.
Mine Unger jeg føder med Omhu,
Din kjære Hustru saa ville og Du,
Mild Du blive og god tilvisse.

Paafugl. (Pavo.)

Jeg er Fugl faver og saa mine Klæder,
Thi er jeg from og saa jeg qvæder,
Ej elsker jeg min Afføde.
Naar jeg faaer mine Ben at see,
Som spedalske ere, det gjør mig ve. —
Dit Gadelam Dig saa svarer:

Jeg vil med Dig blive Nat og Dag
Og drive Ukydskhed og ej lade af,
Mit Legeme jeg ej sparer.
Jeg vil Dig elske for en Ven
Og gjøre Dig baade med Døttre og Søn,
Saa maa vi Frøjden finde.
Paahanen saa lever med sin Høne,
Som hun fanger vel at røne
Om Dagen end tvende Sinde.

Pavo est avis non diligens foetum, ſuam perſeqvitur maſculus foeminam, et ova foeminæ inveſtigat ut frangat ea, ut ſic ſuæ luxuriæ magis vacet, qvod timens femella ſollicite abscondit ea, ne ab eo de facili valeant inveniri.

Turteldue. (Turtur.)

Inaar jeg mister først myn Mage,
Derefter vil jeg være alene,
Og aldrig mer en anden tage,
Uden mig give og vene.
Jomfru eller Qvinde Du tro hende ej
Min Lige at være,
At Anden end Dig hun siger nej
I sit Hierte at bære.
Hun er saa kydsk alt som en Spurv.

Natbakke. (Vespertilio.)

Silde om Natten vil jeg flyve. —
Jeg er blind og kan ej see.

Raag. (Onaculus.)

See Dig om, min kjære Pige!
Jeg ræddes, Din Mand er ej Din Lige;
Dig ene at elske, er ej hans Villie.

Due. (Columba.)

Som jeg er, saa er hun kydsk,
Hun lægger sig gjerne under hver Busk,
Det kommer Dig ej til Fromme.
Dit Gods altsammen skal hun forderve
Altid sove og ikke ærve,
Hun æder gjerne Smørkromme.

Kaa. (Monedula.)

Om Du mig føder, da faaer Du Dræk.

Hane. (Gallus.)

Timen om Natten skal jeg vide,
Mine Høner føde og for dennem stride.
End bliver du lærd og meget mer
Blandt Klærke øster og sønder
Alle kunde Dig prise;
En Rose omsider saa ven Dig bier,
Af al sin Sjæl som Dig an (ɔ: under) vel,
Da qvæder Du Elskovens Vise.
Haver Du Klostret Kjærlighed jæt,
Faste og vaage og synge slet,

Og gudelig at være,
Broder eller Søster bliver Dit Navn,
At arbejde Gud unde til Gavn
Og saa Himmerigs Krone at bære.

Høne. (Gallina.)

For mine Børn, det siger jeg Dig,
Haver jeg Omhu foruden Svig,
Det tager Du vel tilvare.

Kapun. (Gallinacius.)

Miste skal Du Din Rædiesten,
Som jeg haver, det er stort Men.
Ej kan Du synge og kostelig læse
Ej pløje ej harve ej Bælje blæse,
Stride som Ridder er ej Din Sæd,
At føde Din Hustru ingeledh (ingenlunde)
Krone at bære og Herre at hede
Munk ej Præst kan Du engelede.
Tag Din Stav og forde Dig bort
Til Rom eller Jerusalem. —

Liden Flue. (Culex.)

Gjerne vil jeg see paa Ljus;
Hesten vil jeg hade. — —
Om Natten er hun ej ene i Seng,
Saa kold er hendes Nature,
Thi skal hun have hver Nat en Dreng
Med sig at vaage i Bure.

Svale. (Hirundo.)

I mig faaer Du en dyrebar Sten,
Hannem vil jeg Dig give,
Dig at vare for Synd og Men,
Saa maa Du Herre blive.

I den ovenomtalte Kongefortegnelse i denne Codex forekommer, blandt andet, følgende Sted.

"Then elløftæ Konnig vor Ottæ, Koning aff Suørigæ och Norge, oc han giorræ danskiæ Men alt thet ont ther han matæ nieslh, oc forty toræ han ey met danskiæ Mend Danmarck vardhæ; men han sennæ tøm tel Danmarch danskiæ Mend til Had ok Forsmædelse en Hund ther te skullæ lydhæ met tennæ Vederlagh ath ho som aff Danmarch kommer oc fundæ siæ at tenne Hund voræ dødh han skullæ ikkæ behollæ sith Liff; Oc thet gjøre han forty at han hadæ en ond Grund oc en ond Velliæ til Danmarch.

"Then tolftæ Koning vor Rakæ den samme Hund ther Ottæ Konning hafdæ tøm sent. Nu en Dagn ter Rakæ Koning sad at bordæ ok skullæ met sinæ Mend ædæ megith hederligæ, taa castæ en Man en Brødesk uth ponnæ Gulith til en annen Hund eller til tee Hunnæ som ponnæ Gulit voræ, tha sprang Rachen fran Bordet oc villæ hafuæ then Brøddesk, oc ta refuæ Hunnænæ hannem ihiel. Ter han vor død ta tordæ engin Mand ten Tiennæ siæ Konnig Otthæ uden en Hyrde som hedh Snø oc

vor met en Jætæ som heth Lææ oc bodæ i en Øø oc hun hed Lææsøe. Ta sadæ Lææ Jættæ til Sno Hyrdæ: Rake Koning er død oc thet tor engin Man Koning Ottæ syæ; tu skalt bort gongæ ok siæ Koning Ottet sa ner at han forstoret at Rakæ Koning er død, men ej skal tu siæ at han er død. Ta gik Sno Hyrdæ bort til Koning Ottæ; ta gestæ Snoo Hyrdæ til en Bonnæ om Naten oc ten Bonnes Ford te voræ syugæ; tha fek then Bonnæ en Ulfuæ och sød ok gaff sinæ Ford ath drychæ at te skullæ fongæ Bod ther aff. Annen Nat kom han tel en annen Bonnæ, ta gjoræ hans Børn en Øxæ tel Leg aff Osth oc Skaftæt af Thræ; om Morvennen ta hadæ Møøs ædet opph Øxen som vor af Osth gjord, oc Skaftith vor igen. Ten trediæ merkæligæ Tingh som Sno Hyrdæ sa thet vor at to Byæfræ drouæ en Biæuertræl ponnæ teræ Rygh; tha kommæ Ulfuæ oc odæ opp Vognen som vor Biæfuertrællend oc Øgennæ lubæ borth. Oc sa kom han tel Koning Ottæ, ta spurdæ Koningin ham at huæden han vor, ta sadæ han ath han vor aff Danmarch. Ta spurdæ Koningin hannem, hvot Nymære som ther vor. Ta sadæ Sno Hyrdæ forthy at han ræddes for sith Lyff, at Vysen var borta oc Byernæ foræ allæ villæ. Sa forstod Koning Ottæ at Rakæ Koning vor ta dødh. Ta suaredæ Sno Hyrdæ oc sadæ: Herræ! thet sadæ J, ikke sadæ jek thet. Ta sadæ Koning Ottæ: thu skalt siæ mek try Nymære eller thet skal choste tith

Lyff. Ta sadæ Sns Hyrdæ: Jeg sa Ford fortære Ulfuen; Jeg sa Mos ædæ Oxæn oc Skaftet la igjen; Jeg sa Ulfuæ ædæ Vognen op oc Ogennæ unchommæ; thet er try Rymære. Mæn ta kundæ Koning Ottæ tet ey forstonnæ, men ta reddæ Sns Hyrdæ tee Rymære uth sa at Koningin thet vel trodæ; oc ther efter gjør Koning Ottæ Sns Hyrdæ til Koning i Danmarch. — — — — — — — —

Then syuennæ ok tyuæ vor Offe Sterkece, Koning Vardmund Blinnes Søn. Han van alt Titzland fierdæ sinne til Danmarch; oc han vor meget keer at thet godæ Suerdh som hans Fader hannum gaff oc thet hed Skrep; og tet sammæ Suerd gemdæ dansk Koninger vel tel ten Tima ther Laghæ Gwdhmitzsen hadæ dræbt Koning Erich Woldæmars Søn i Slææ, ta tok han met sek thet Suerd ok mongæ andræ godæ Ting som Koning Erich hafdæ hafth, oc flydæ til Titzland ther met; og sien køpthæ Koningin aff Engæland teth oc thet vor lenghæ i Engæland. Oc syen ta worda en Striid melløm Koningin aff Engæland ok Koningin ower Titzland oc ther fingæ ather titzskæ igen teth Suærd oc sien vor thet førd til Skanør, oc ther fek Koningin af Danmarch thet igen."

I Fuglerimene forekommer et Steds følgende to Linier:

"Thet mundhe wære then danske Seedh
Saa stakith Stwnd ath hollæ Fredh."

Af dette Udfald imod de Danskes Ufredsommelighed og hyppige Fredsbrud vil Hallenberg hente et Bevis for, at Manuscriptet, som ikke, efter hans Paastand, er skreven i den svenske Dialect, maa være forfærdiget i Norge.

Skulde saadant et Argument være gyldigt, maatte Hundehistorien endnu være et stærkere. Men Dialecten, Sproget, er virkelig ligesaa lidet norsk som svensk; det er dansk, og ere Rimene om Fuglene aldeles lige dem i Rimkroniken, i hvilken sidstnævnte der dog hersker mere Gejst. Rimeligvis skriver Codex sig fra Sjælland; idetmindste har den samme Haand som har skrevet alt Resten, eller og en samtidig, paa 8de Blad fra Enden paa en tom Plads, hvor den ved de fleste Artikler om Fuglene tilføjede Exegesis mangler, tilskrevet følgende: *Hic suppleat defectum reverendus pater lector Nestwedensis.* Følgelig er Bogen vel skreven af en Munk i Skov Kloster.

Det hvorved den extraherede Fuglevise kan synes at have mest Interesse er den Sammenligning, som kan anstilles mellem den og de nyere danske Producter af samme Indhold, saavel Hjeronymus Justesens fra det 16de, som S. Bugges i 17de Aarhundrede, for ikke at tale om den mærkværdige Vise om Ravnebrylluppet hos Hallager.

b.

Er en Pergamentscodex i Qvart indeholdende en Commentar paa Skaansk over Christi Lidelse. Den bestaaer af 103 upaginerede og ikke nummererte Blade, og er skreven Seculo XVto. Ved Enden synes at mangle Noget. Paa det første Blad foran før Texten begynder, læser man: "Thenne bog haffwer tilhørdt høgborne oc allereddelste Førsthinde Fru Christine met Guths Nade udi framfaren thiid Danmarks Swerigis Norgis etc. Drotning etc. oc er nw aff Stormegtugiste oc woffwerwinligste Herre oc Første Her Christiern af samme Nade Danmarcks Swerigis Norgis 2c. Koning 2c. sendt oc giffwen erlig oc fornunftig Qwinna Jehanne Albrecth van Gocks Hwstrw at hwn schall bede fore hennes Nades oc alle christne Sjæle til then aldsommegtigiste Gud, Amen.

J. Brockmann.

Her finder man følgende Ord og Talemaader:

atterbar og aterførdhæ ɔ: tilbagebragte, tilbageførte.

hwre ɔ: hvorledes.

appa ɔ: oppaa.

wiliælighe ɔ: villigen.

bøgdhe ɔ: bøjede.

Mønster ɔ: Tempel.

børiær ɔ: begynder.

hans Tyme nalkades.

Christus wegde wndhen med sine Discipulis.

geensten ɔ: strax, eller snart.

tegnedhæ ɔ: viste.

mødher ɔ: træt.

bidh ɔ: biet, tøvet.

bwrdhe ɔ: begyndte.

Kænnefædre ɔ: Lærefædre eller Kirkefædre.

fiøl ɔ: faldt.

flænghias ɔ: hudstryges.

then bedrøffwedeste ɔ: den overmaade eller den mest bedrøvede.

Keldæ ɔ: Kilde.

Elskoghe ɔ: Kjærlighed.

Ther met lykter jæc mine Ordh ɔ: ender, slutter.

gysladher ɔ: hudstryget.

Som war spitelsker, oc Herren hafde gjort hanom heel.

Natwordhen ɔ: Nadveren.

Jæk ær meghet atwakte om thit Liiff; formodentdentlig det samme som

vaksam, omhyggelig, ængstlig.

kam ɔ: kom. hon ɔ: hun.

Odhensdagh.

nær them ɔ: hos dem.

Skæl ɔ: Fornuft; i Genit. Skælsens.

neghe ɔ: nægte.

Thywær ɔ: desværre.

ewerdhelig ɔ: evig.
blitker Guds Wrede ɔ: formilder, at gjøre blid.
ottetii ɔ: firsindstyve.
tilrygghe gaar ɔ: gaae tilgrunde, undergaae.
Aentlite ɔ: Ansigt.
fran ɔ: fra.
drøfft Hjerte ɔ: bedrøvet.
Rånneswennæ ɔ: Disciple.
skob ɔ: skabte.
skøth ɔ: snart, strax.
darrer ɔ: skjælver.
jak ɔ: jeg. sæpius Jæk.
uhoweligt (saaledes udtales endnu uhøfligt af
de Svenske).
fjøl ɔ: faldt.
Mollogh ɔ: Vandbækken eller Fad.
Thra ɔ: attraa.
Thænkelse ɔ: Tanker.
Aendelykt ɔ: Endeligt.
wigher ɔ: vier, indvier.
Ötkenen ɔ: Örkenen.
Werdhskap ɔ: Gjæstebud.
twehugede ɔ: tvilraadige.
tho thigdæ the qværre ɔ: dog taug de stille.
egghedæ ɔ: eggede.
høttæ ɔ: truede.
Snødhed ɔ: (Ilskhed?) snøde ɔ: onde.
merædhæ ɔ: formerte, øgede.

laas ɔ: læste.
Gardh ɔ: Have.
Warkunnen ɔ: Miskundelse.
Kyklinge ɔ: Kyllinger,
wi skulle forgiffwe ɔ: tilgive.
døneudhe ɔ: lugtende.
Illegerningsmand ɔ: Misdæder eller Forbryder.
myghet ɔ: meget. myggæl.
Færghe ɔ: Farve.
Æntlidhe ɔ: Ansigt.
Werld ɔ: Verden.
Thrækket ɔ: Skarnet, Drækket, Dyndet.
Enkte beware sigh met ɔ: ikke befatte sig med.
Ypnedes ɔ: aabnedes.
Lukt ɔ: Luft.
jen snel Man ɔ: en snild eller brav Mand.
Abrygdels? item Obrydilsæ ɔ: Forhaanelse.
Skibælsæ ɔ: Indstiftelse.
gider, gad ɔ: kan, kunde.
Æfterdømæ ɔ: Exempel, Mynster.
liktæt ɔ: sluttet.
Sommæ puster hanom vit hans Kennabeen.
fulistæ Riballæne.
Han skuffs oc æltis oe drogs oc føres.
Leyonit ɔ: Løven.
aff so møklom Moghæ ɔ: af saa megen Almue.
næffzæ ɔ: straffe.
lathæn fare ɔ: lade ham fare.

the som slængdæn ɔ: slængede ham.
hæng oppen ɔ: hæng ham op.
Hadings Ord ɔ: Haanende Ord.
The nalkedes med store Stimæ og møglæ Gjældh
ɔ: Skrig.
Anbudh ɔ: Redskab.
faa tilfellæ ɔ: faae Anledning til.
bøstædæs appa Dorræn ɔ: bankedes paa Dørren.
Brætzska ɔ: Hastighed.
tholig ɔ: deslige, saadan.
Soolbjerigh ɔ: Solens Nedgang.
Solen bjergedes og bergedes ɔ: gik ned.

D. Af Grams Breve til Er. Benzelius den yngre *).

a. Af et Brev, dateret Kjøbenhavn den 29de April 1740.

— — — At komme til Indholden af den kjære Seddel med Herr Oberste Palmstjerna, da hvad Snorre Sturlesen angaaer, kan Deres Højærværdighed være forsikret, at paa hannem er baade tænkt og arbejdet en Tid lang, hvortil ikke allene min Pligt og Forbindtlighed erga omne qvodcunqve aliqvam lucem septentrioni nostro foenerari possit, men ogsaa Deres Højærværdigheds Formaninger meget have skyndet og encourageret mig. Men det vil nok vare endnu et godt Aars Tid inden vi kunne begynde paa dens Trykning. Der staaer tilbage et Par store exemplaria at konferere, etiamsi jam collatis multo inferiora, og nogle andre Stumper og fragmenta, hvis lectiones vi ikke ere endnu visse om at findes saa rigtigen excerperede i den Copi, som her er gjort færdig cum appositis ad oram varianti-

*) Disse Grams Breve gjemmes i Stiftsbibliotheket i Linköping. Extracterne gjordes den 12te April 1812.

bus. Og siden gjelder det om Versionen, hvortil vel haves en stor Hjelp baade udi Torfæi Historia, saa og i Peringskjöldii editione; men der forekommer ogsaa adskilligt udi denne sidste at forbedre paa fornødne Steder. Imidlertid, at vi ikke skulle sjunes ganske lade og ørkesløse in hoc genere studiorum, have vi foretaget at edere Knytlyngasaga; og kan Deres Højærværdighed see af indlagte Ark (Arket N) hvorvidt dermed er avanceret, som er dog neppe den fjerde Part af Texten. Samme haver, endskjønt temmelig ellers bekjendt og af manuscriptis codicibus citeret, aldrig været tilforne udgivet paa Tryk, og er dog en mærkelig Pjece udi den danske Historie, et cujus autor sine dubio ad seculum decimum tertium pertinet.

2) In Bibliotheca regia findes af Qvintilianus de caussis corruptæ eloqventiæ ingen exemplar manuscriptum; men vel af en hel Del andre autoribus latinis, graecis etc. omnium ætatum omnisqve generis.

3) Vore Kirkesager anbelangende, da staar det dermed Gud skee Lov, nogenledes til, og saavidt vel, at ingen stor Urolighed fornemmes og den af Hans kongelige Majestæt ved adskillige gode Anstalter og Forordninger intenderede Orden og Skik holdes; imod hvilken naarsomhelst det ringeste bliver formærket eller angivet og paaklaget, bliver det samme

flittigen af General-Kirkeinspectionen undersøgt og raadet Bod paa saavidt muligt. — — Et Par Borgere her i Staden have i denne Vinter opiniatreret sig, og ville ikke lade deres Børn døbe. Den ene er en Skomager, den anden en Skrædder. Kongen har befalet at visse Præster skulle skiftes til at undervise dem, og forsøge fremdeles ved idelge Besøgelser og Conferences at føre dem til Rette. Og hvis sligt efter et Par Maaneders Tid ikke har frugtet, skal dem befales at emigrere, enten til fremmede Lande, hvor dem lyster, eller til en af de udi Kongens Lande for alle Religioner fri Stæder, som ere Fredericia i Jylland og Frederiksstad i Hertugdømmet Slesvig. Nogle af vore moderateste Gejstlige have været af andre Tanker, nemlig, at man burde i ingen Maade lade se nogen Slags Intolerance imod bemeldte Slags Folk, menende, at det mindste af saadant smager af spiritu persecutionis og Papismo, ja at endog al Befaling om Emigration hører derhen. — — Fra Norge blev i forgangen Aar nedskikket her til General-Kirkeinspectionen en Pakke Bøger, som var kommen fra Engelland. Den var fuld med Exemplarer af de smaa Qvækerbøger og deres Catichismis oversatte af Pen's og andres Skrifter paa Dansk og trykt i Engelland med latinske Bogstaver. Samme Skrifters Oversætter og Udstrøer er en gammel norsk Qvæker ved Navn Christian Mejdal, som for 50 Aar siden var dansk

Præst til den lutherske Kirke i London, og deserende samme Embede slog sig til Qvækerne, ja haver endogsaa ante hujus seculi initium ladet samme Slags libellos Qvakerianos danice conversos i sit Fædreneland udstrø. Deriblandt er en Pjece om Daaben, saa at hvad vore sutores et pelliones ikke vidste tilforn kunne de tage derudaf. Ligeledes er et pestilentissimum opus kommen herind fra Tydskland, kaldet Unschuldige Wahrheiten, bestaaende allerede i 3 Voll. in 8vo., hvori Autor (der siges at skal hede Alsman eller Asman) stræber at udpynte og extendere Dippels groveste Dogmata med den allerstørste Iver. Hvad skal vel anfanges med saadanne Skrifter? uden, at forbyde deres Indførsel, efterdi ingen Middel findes til at hæmme de allerskammeligste Skrifters Publication. Thi trykkes de ikke i et Land, saa skjer det dog i et andet. Man har lastet pontificiorum indices liborum prohibitorum: men mon vi ikke selv maa komme dertil, at bruge samme Methode? og saalidet som en christelig Øvrighed bør taale, at Aloysia Sigæa, ecole des filles etc ligge offentligen paa en Boglade, for at sælges til hver ung Student, som ind- og ud-gaar, saalidet synes mig ogsaa, at hine andre, til ecclesiæ et religionis christianae Destruction hensigtende, skulde sælges offentligen.

b. Fra Samme til Samme af 24de October 1740.

— — — Den Samtydighed som er imellem Deres Højærværdigheds og flere kloge og velsindede svenske Mænds principia, og dennem som jeg med mange (vil haabe om ikke alle, dog de allerfleste) udaf vor Nation haver, der ynsker at Fred, Enighed og Kjærlighed maa fremdeles forblive imellem begge Kongeriger uopløselige, er visselig en af de store Velgjerninger som Gud bør prises for. Gud unde os samtligen saadant retteligen at erkjende og anvende!

Saasnart vores Snorre Sturlesen er, efter flittigste og nøjeste Collation med codicibus manuscriptis bragt i Stand hvad Textum angaaer, da tænker jeg at gjøre best, at beholde editionis stockholmiensis versionem latinam saameget muligt er, og allene at rette og forbedre dens errores. Hvorfore Deres Højærværdighed kunde giøre derudi en meget stor Hjelp, hvis De vilde gunstigen meddele os Deres Observationes, hvoraf ikke nogen eneste skulde vorde brugt nisi cum amplissima et qvidem meritissima nominis vestri laude. Med charta geographica vil jeg gjøre min Flid, om det er i nogen Maade mulig at faae den passable. Paa gode ny Korter, store og mindre, generale og specielle, fattes os ikke, det beroer kun paa at faa visse gamle nomina loco-

rum satte paa de rette Steder. Torfæus udi sin Chorographia haver mestendels ageret simplicem interpretem af den danske bekjendte Bog Peder Clausen Undalii Norriges Beskrifuelse. Denne sidste var en smuk lærd Præst i Norge, men om han altid kan holdes for exact i dette Værk, tør jeg endnu ej forvisse om.

Adami Bremensis Codex, som vi hafde her in Bibliotheca Universitatis nostrae, er tilligemed bemeldte hele Bibliotheket, ac tot in ea raris et caris, ynkeligen annihileret og lagt i Aske i den store kjøbenhavnske Ildebrand for 12 Aar siden. Det var et helt venerabelt Manuscript, og uden Tvil omnium Adami exemplarium princeps. Ulykke endnu, at de Collationes, som salig Arnas Magnæus deraf hafde, og som han engang viste mig, findes ikke heller blandt den salig Mands reliqvias. Det er maaskje vel Deres Højærværdighed bekjendt, at den ærlige Magnæus mistede udi samme Ildebrand sit ganske Bibliothecam librorum impressorum og over Halvdelen af sine Manuscripter og Papirer. Hvad han siden testamenterede til vores Universitet, var den Slump Manuscripter som han reddede, og fik bevaret fra Ilden, saa og nogle faa trykte Bøger, som tildels laa paa hans Studerekammer (hvorfra ogsaa de reddede Manuscripter bleve udbaarne) tildels bleve siden af hannem kjøbte i den korte Tid han denne Ulykke overlevede.

At jeg ikke ante fatale illud incendium haver paatænkt, nemlig enten hvad Adamum angaaer eller mange andre uskaterlige Ting, som nu savnes og aldrig igjen kan bekommes, er kommen deraf, at jeg paa de Tider aldrig gjorde mig Tanke om, at blive til det Studium voceret. Vel har jeg stedse været Elskere af Historierne; men da Arnas Magnæus b. m. var saa godt som Dictator deri et oraculum gentis nostrae, tilmed jaloux etc. og foruden ham en anden Mand, som nu er død, nemlig sal. Etatsraad Andreas Højer, var bestalter Historiographus, havende ogsaa en temmelig Apparatum i de nyere seculorum historiis og overalt et stort Fortrin for mig, saa holdt jeg mig længere til Side og af Vejen fra bemeldte Kundskab, og bornerede mig til res professionis meae academicae. Nu fortryder dette mig desmere; helst efterdi hvad jeg nu kan samle, in archivis regiis nec non in relictis à Magnæo libris manuscriptis et schedis, atqve alibi kommer i mine Tanker ikke nær imod, hvad der er ganget til Grunde i den foromtalte ulykfalige Ildebrand.

Endnu at gjenkomme til Adamum Bremensem, da var forbemeldte Codex bibliothecae academiae Hafniensis just den selvsamme, som Andreas Vellejus hafde brugt til sin Edition. Tilforne, testante ipso Vellejo in Praefatione, hafde den staaet i Sorø Klosters Bibliothek, hvilken samme Sted hafde i for-

dum Tide vel ikke ret mange, men udvalgte gode Bøger, der nu ere dissiperede. Her i det kongelige Bibliothek findes 2 à 3 Stykker, som have hørt til Soer Kloster, deriblandt en Justini histor. philipp. paa Pergament, optimæ notæ ac in præstantioribus ejus autoris habendus, den er i det mindste seculo duodecimo copieret af et godt Exemplar. Ad calcem staaer med røde Bogstaver, manu perantiqva, et characterе ejusdem ævi, aut secl. XII aut XIII, disse Ord: *liber conventus Sorensis per manum Dmni Absolonis Archiepiscopi;* hvilket adskillige hos os have villet at skulle benævne, det Absalon selv skulde været dens Copiist og skrevet bemeldte Exemplar; men jeg troer, *per manum* betyder allene her det samme, som *ex donatione.*

Adamus, eller som han her tituleredes gesta pontificum Bremensis ecclesiae, hafde ungefær de samme notas antiqvitatis; og haver Deres Højærværdighed vel i Hukommelse, hvad sal. Th. Bartholinus derom skriver, de causis contemtae mortis, pag. 215, 219 etc. Af Bartholino troer jeg ogsaa at Magnæus hafde faaet sine Variantes, og maaskje (dog dette veed jeg ej vist) communiceret dem sal. Dr. Fabricius i Hamburg, hvilket vel kunde erfares hos Hr. Prof. Rejmarus; nogle maa ufejlbarlig deraf have været iblandt de Annotationes, som Fabricius in Bibliotheca scriptorum medii ævi selv declarerer at have bekommet af Magnæus, og lover at bruge

udi en secunda et accuratiore editione scriptorum Lindenborgianorum. — — Deres Højærværdigheds Observation om oftbemeldte Autoris Urigtighed er ganske vis og ret, og gjelder ligesaavel om Danmark, som om Sverrig, og jeg troer, at hverken Kong Sven eller Adamus haver meget bekymret dem om, at følge den rene og rigtige Sandheds Vej i deres Narrationer til hinanden og til Posteriteten; og have de end tænkt at følge den, hvo kan forlade sig paa deres Hukommelsesgave, enten den enes, eller den andens? Jeg har i min korte Alders Tid observeret mange slige Exempler af Folk, som jeg har kjendt og omgaaest, men jeg haver endnu et større Exempel udi en ganske lærd Mand, som her haver levet før min Tid, og som døde efter et langvarigt Fængsel her i Staden (det var Dr. Otto Sperlingius pater, medicus ille parens Ottonis nostri Icti et antiqvarii). Han har udi sit Fængsel i det blaa Taarn skreven sit vitæ curriculum lingva germanica ad filium suum, hel vidtløftigen, med alle sine Rejser, Fataliteter, med adskilligt som og her i Landet i hans Tid er passeret. Men jeg kan paa adskillige Steder vise hans store Fejl, peccata tam omissionis qvam commissionis et perversæ narrationis, ja endog sommesteds convincere ham falsi af hans andre egenhændige Breve og Papirer, som jeg haver i Hænde. Hvormeget mere maa man være cautus i at admittere og tage for fulde hvad disse sludrige Monachi snakker

hen i Verden? Mit generale principium er nunqvam et nusqvam jurare in verba alicujus ſcriptoris medii ævi, men excercere den ſkarpeſte criſin imod dem, ſom man kan. Dog mener jeg at vores Snorro Sturlæus er iblandt ſaadanne en ſtor Heros og Helgen, hvad bonam fidem anbelanger.

Den brave Mand, nu ſidſt afgangne Olaus Rudbek, var uden al Modſigelſe vir magnae doctrinæ et induſtriae incomparibilis; maatte man kun engang faa ud for Lyſet alt hvad der haves af hans Arbejde, nemlig: Lexico harmonico; de ſpecimina, ſom allerede verſere in luce publica, har ſat mig i ſtor Forundring over Mandens ſaavel Geni, ſom Flid og Arbejdſomhed. Og Deres Højærværdighed erindrer ſig vel ogſaa, hvad ſal. Prof. Bayer i Petersborg haver om hannem judiceret in Præfatione ad *Muſæum ſinicum.* Enfin, ſaa umuligt ſom det er, at endogſaa den lærdeſte et ab omni copia rerum et ſubſidiorum iſtuc facientium maxime inſtructus, jo i mange Maader maa fejle, et in vaſto etymologiæ campo ſnuble ſom en Heſt paa den glatte Js, ſaa ubilligt er det, ikke at ville højt ſkatte en ſaadan Mand ſom Rudbeck var, vel propter iſtam laborioſiſſimum, non ſane in re tenui, diligentiam. Jlde gjøre ogſaa de, ſom ikke nokſom ſætte Pris paa ſligt Arbejde, og til ſtudium hiſtoricum, atqve iſtam ejus partem, qvæ de migratione gentium agit, hol-

der jeg saadanne Mænd ligesaa nyttige som Loewenhockios et Swammerdamios til physicum.

At Rudbeckerne ere fra Holsten eller rettere fra Sønderjylland eller det Slesvigske er hel troligt. Der skal findes en Bondeby som heder Rudbeck, er en Hufe ved Skovby i Widsted Sogn Gram Herred Haderslev Amt, af Aaen eller Strømmen som flyder derhos, ved Navn Rude. Men ingen adelig Familie af Rudbeks Navn findes nogensteds, enten i ældre eller nyere Tider.

Om Folkkungernes Oprindelse søges ganske forgjæves nogen Oplysning hos os. Jeg for min ringe Part finder ingen Aarsag at tvivle om den Origine, som Messenius dennem haver assigneret; og hvo skulde vel give nogen verisimiliorem? — —

En her i Kjøbenhavn vivens et spirans, et gloriæ danici nominis nimiumqvam studiosus, autor, udi et nyt Værk in 8vo, kaldet: Gesta et vestigia Danorum apud exteros haver (iblandt adskilligt mere lidet bedre) divineret, at en Mand i Italien, kaldet: *Petrus Lalandus*, tribunus in exercitu reipublicae Venetae, qvocum literarium commercium habuit Octavius Ferrarius (ut ex hujus epistolis conspicitur) var en Dansk fra Laaland; hvilket gav mig en hjertelig Latter, da jeg læste det, at denne Mand, som var en fransøsk Cavalier af Famille de la Lande fra Orleans, var bleven til en Dansk, et qvidem en Laalandsfar, dem vi ellers hos os kalder Lolliker.

Af Philone judæo haves ikke det ringeste inter Mſ. Bibl. regiae eller andensteds her ved Steden.

c. Fra Samme til Samme af 10de Januar 1742.

— — Ellers hafver Deres Højærværdigheds sidste højstærede af 20de November styl. vet. vel fortjent, at jeg skulde hafve skyndet mig noget snarere, med min hjertelig Takſigelse derfor at aflægge, allermest for det ypperlige derudi communicerede Nyt om Deres Ulphilæ editione, efter hvilken at see for Liuset jeg for min ringe Deel saa storligen forlænges, som efter noget af alt det jeg veed at være i Vente fra nogen lærd Mands Haand! Gud velsigne Deres Højærværdighed for dette gode Haab og den Glæde, De allerede har giort mig med denne uſkatteerlige Tidende. En stor Trøst er og dette derhos, at Erkebiſkopen og Mylord Carteret tager sig Verket an; thi ellers vilde jeg sige, at det hafde uden Tvifl været bedre gjort, det Værket var blefven trykt i Sverige ſub oculis vestris om ej anderledes, og at Forlæggeren (en Boghandler) hafde entrepreneret det ved Subſcription; da jeg skulde gjøre min Flid til at skaffe maaskee 50 af Danmark alene, heller, end at det skulde blifve liggendes i mange Aar efter hinanden i Engelland, ligesom Deres Philo. Imidlertid cum omnia in iſto genere etiam tutiſſima ſint timenda vilde jeg vel ynske og haaber, at Deres

Højærværdighed den Tid De skikkede Deres Exemplar til Engelland, De dog har beholdt en Copie deraf tilbage. Sal. Dr. Sperlingio nostrati gik det saaledes, at han skikkede sin Adamum Bremensem ex cod. Hafn. restitutum notisqve uberibus illustratum til Franciscum Hakium, der hafde lovet at trykke den; men denne bedrog ham, og hverken kunde han bekomme Exemplaret tilbage, ej heller ejede nogen Copie deraf, ita ut in deperditis jam habeatur. Thi hvad Canceller Westphal i Holsten har nyligen ladet trykke af notis Sperlingii in Adamum er ikke det samme, men en ældre Rapsodie af Noter, hvilke Sperling maae hafve skreven, førend han tog sig bemeldte auctorem for posterioribus curis at igjennemgaae; qvamvis neqve negaverim multa et priore et posteriore ætate e docti illus viri calamis profluxisse non omne punctum ferentia.

Om Deres Højærværdigheds *Philone Iudaeo* kan man dog ufejlbarligen gjøre sig det Haab, at den kommer med første for Dagen; thi det er jo allerede over to Aar siden, at jeg hafde den Lykke eller Glæde at see et Ark deraf, der var meget viidt henne og langt fra Begyndelsen af Verket. Mig undres paa, at Boghandlere eller hvo der stikker deres Penge i saadan kostbar Trykning, kan taale at undvære baade Kapital og Renter saalænge.

Mine Islændere maa jeg ligeledes beklage, at være ex eadem cunctatorum familia, ret nogle Man-

geyani; saa langsomme erfarer jeg dem at være in conferendo Snorrone Sturlaeo nostro cum codicibus. Sandt nok at Codex Flateyensis, som de endnu har fore, er vanskelig, og paa mange Steder behøver god Eftertanke. Men saa ere og de gode Karle af saadan Natur, som en stor Del andre Virtuosi, der ej arbejde uden naar de self gider. Sudant qvando vorant, frigescunt etc.

Deres Højærværdigheds Spørsmaal om Conversione Lapponum Norvegi har jeg erkyndiget mig om til nøje hos vores samtlige Missions-Collegii Membra, og spurt hver især. De forsikre alle at det gaar dermed efter Ønske, og at Provsten der fra Landet er nu virkelig her ankommen til Kjøbenhafn i sidste Høst, med saadan Tidende og Beviser, at Guds Ord hafver lykkeligen udbredet sig blandt bemeldte Lapper og Finner, saa at baade Unge og Gamle vide at gjøre sig Rede for deres Christendom, som var ønskeligt at maatte findes in ceteris Norvegiae partibus ja endogsaa iblant Almuen her i Danmark. Man seer jo ofte dette, at diligens et laboriosa cultura in locis sterilibus habitis et incultis, gjør og udretter langt større Ting end Magelighed og Søvnagtighed in foecundis. Det er allerede mange Aar siden, at her blef i det kongl. Missions-Trykkerie en finnisk Catechismus (lingvâ finnicâ) oplagt, som en Præst deroppe, mig velbekjendt, nafnlig Morten Lund, hafde gjort. Samme have de gjerne vildet

haft igjen trykket, og er bleven forsinket formedelst Biskopen i Trundhjem Hr. Eylert Hagerup, der heller vilde hafve Finnerne oplærdte og tilvante til det danske Sprog; id qvod pace ejus mihi secus videtur. Og veed jeg dog ikke endnu om man her skulde blifve ved at følge hans Exempel eller ikke. Vist er det imidlertid, et satis speciosum, at hvis de ikke lære Guds Ord i Cathechismo paa Dansk, maatte man være betænkt paa, at trykke in usum eorum finniske Testamenter, ja hele Biblen, ligesom højsal. Kong Gustav gjorde for dem i Finnland.

Om Glossario Latino-Theotisco i Florentz er det et got Consilium nok, som Deres Højærværdighed har fattet, at lade derom beværbe hos Cardinal Passionei, og sjunes mig uforgribelig, at dermed behøvedes ikke at oppebie hans Excell. Hr. Rigsraadet Gr. Tessins Hjemkomst til Sverrige, helst det samme kan forrettes ved en Skrivelse til ham endog i denne Vinter, med mindre han allerede er hjemventendes. Hvis ellers saa skulde behage Deres Højærværdighed vil jeg gjerne skrifve derom til Prof. J. Lamium, til hvilken jeg i næste April-Maaned, volente Deo, sender en Pakke og beder ham med beste Flid samme Codicem at eftersøge. Deres Højærværdigheds observatio de litterarum humanioru mubivis fere neglectu er rigtig, men mig sjunes, med Deres Tilladelse, at der har været de Tider, man mere kunde beskylde Italos derfor, end just nu, saa-

længe man dog haver endnu en Muratorium, en Assamannum etc. og i Florentz saadanne Mænd som Alex Politus og bemeldte Lami. — Deres Høiærværdighed har vel observeret i *Bibliotheqve Raisonèe* hvorledes denne sidste og flere af hans Partie ligge til feldts imod Jesuiterne, som er s[æ]rt nok at kan med saadan Heftighed skee saa nær under Pavens egen Throne.

E. Avisfejde.

a. Utdrag af et Bref från Christiania, dateradt den 20. April 1812.

(I det i Stockholm udkommende Ugeblad Trompeten No. 58 den 15de Maj 1812.)

Hastigt har vår Armé blifvit samlad och posterad på Svenska gränsen med så mycken Skyndsomhet, som hade 50,000 Svenskar stått för Fredrikshalls murar. De medborgare, som älska Freden med våra grannar, fråga hvarandra om orsaken till Armens uppbådande just då, när vi med säkerhet veta, att Sveriges Arme ännu icke gjort någon rørelse til uppbrott', och at den afbidar den vackrare årstiden, för att begynna öfningarna för sina nya Soldater och fortsätta de vanliga för sina äldre troppar.

Den trygghet och det lugn, som råder hos vår granne, sätter os i förundran. Sverige finner utan tvifvel, att vi brutit de band, som bibehålla grannsämian, då vi under sjelfva fredslugnet uppbringat Svenska skepp og derigenom undergräfvit välståndet för flera Svenska Handelshus; men det, som allramest väker vår oro, är att finna oss,

vara i ett offensift tillstånd mot en Nation, hvilken vi hafva att tacka för vår existens, och som, oaktadt alla skål til klagan emot oss, ändå, med äfventyr af egen Hungersnød, utfört sin spannmål till våra hamnar, för at beskydda oss för hungerns fasa. Vi hafva förbjudit utförsel af våra hästar; men Sverige har likvål tillåtit oss fri upphandling af sina; ty det vet att vi äro i behof af dem för våra arbeten. Desse hästar hade i Sverige varit behöflige för dess inrikes transporter; men vi nyttja dem nu till krigiska företag emot Sverige sjelf, hvars boskapshjordar förse våra marknadsplatser, och vi låta nu dessa hjordar tjena till uppehälle för manskap, som synes ärnadt att vilja anfalla Sveriges inbyggare. Sverige har tillåtit fri passage genom sitt Land af våra troppars beklädnad, samt af vapen och ammunition, som synes oss ärnadt att användas emot sjelfva Sverige.

Desse fiendtlige tillrustningar smärta alla väl-tänkande Norrmänn. De se med förtrytelse, att de med rättvisa skulle kunna anklagas för otacksamhet, om Sverige nödgades underställa vårt uppförande Nationernas oveldiga domstol; och denna tanke är motbiudande för alla de Norrmän, som ärft deras förfäders hederskänsla.

Med rørelse har jag giort Er denna bekännelse i det ögonblick, då vår politik tyckes leda oss till vår egen ofärd och till eviga förebråelser af en ädel

Nation, i hvars grannskap naturen nedsatt oss, för att med den lefva i en beständig vänskap och förtroende."

Paa dette Insertum i Bladet Trompeten svarede Hr. Rask i No. 42 af det i Stockholm samme Tid udkommende Ugeblad *Nya Posten*, den 25de Maj, ved følgende

b. Swar på det så kallade Utdrag af ett Bref från Christiania, dateradt den 20. April 1812, infördt i Trompeten No. 58 och 59; eller: Utdrag af ett Bref från Stockholm till en Norrsk Awisskrifware, dateradt i dag.

— — — Nå huru hastigt ha icke wåra Ryktmakare och Awisskrifware börjat gå i fält emot ert gamla Norrige? Är icke deras skyndsamhet så stor, som bestode deras Armé redan af 50000 man för Frederikshalls murar, då den i sjelfwa werket knappt ännu räknar mer än en ende Trompetare i Stockholm och ett förebud? Men ni måste weta, att han är så god som legio. Ni kunden wäl annars fråga om orsakerna till dylik blåst och buller just nu, då båda nationerna och begges Regeringar tyckas täfla i nit at bibehålla fred och sämja sins emellan, och endast sätta sig i den störst möjeliga säkerhet emot hwart och ett anfall hwarifrån som helst; nu, då ni endast ären sysselsatte med ert Uni-

versitet och befrämjandet af ert lands wälstånd, och då åfven här några ånyo börja tänka på förbindelse emellan de Nordska Litteraturerne; men jag swarar: hwartill sådant sömnigt lugn, fåfängt arbete och pedantiska förbindelser? Hwarföre skola endast wi lägga händerna i kors, då man öfwer hela Europa, från Kadix til Pettersburg, från Konstantinopel ända til Island, plockar lagrar eller — penningar på ärans fält?... Annars ser ni wår uppriktighet derutaf, att då ni, min Herre, med Kolleger, åren så trygge, som wäntaden J ingenting mindre än ett krig med oß, då stöta wi i Trompeten, för att wäcka så oß sjelfwa som er ur sömnen, att wi på båda sidorna kunna få uppelda det gamla National-hatet — kärlecken wille jag säga, som man af wåra tidningar ser att Norrska Nationen alltid hyst emot Swenskarne. Jag får vid detta tillfälle med ert gunstiga tillstånd helt uppriktigt säga, att jag als inte begriper huru J kunnen wara så dumma, att inte finna på några bref eller berättelser af Resande, efter wårt exempel. Ni kunden ju skrifwa ifrån Stockholm, att man i Köpenhamn genast och sedermera i Rendsborg etc. måste laga allt i ordning till att taga Swenskt Inqvartering, emedan wi sammandroge en Armè i Skåne och genom Conscription årna att genast öka den till en ofantlig grad. Ni kunden säga, att Danmark utan twifwel finner, att wi genom sådana fiendtliga tillrustningar, och sådant

fiendtligt förstärkande af armèer, (glöm ändteligen inte att kalla fiendtliga de författningar, wi till landets försvar måste nödwändigtwis taga) att wi derigenom redan brutit fredsbandet och befinna oß i offensivt tillstånd mot er. Men ni får lof att bifoga, det deßa steg smärta hwarje wältänkande Swensk, och att i synnerhet Skåningarne tyckas hysa en utmärkt kärlek och tillgifwenhet för Danskarne, äfwen som wi här skrifwa, ja till och med låta er sjelfwa skrifwa till oß om ert mißnøje med er Regerings författningar till förswarandet af er Nationalitet och sjelfbestånd, och om er tillgifwenhet och tacksomhet emot Swenskarne, hwilkas ädelmod ni hafwen att tacka för er existence! ehuru wi af egen erfarenhet wid Trondhem, Fredrikshall och på flera ställen tillräckligt weta, att inga mer älska Fosterland och Kung, än Norriges ädla söner, inga äro mer beredde att derföre uppoffra allt, och att sjelfwa betrygga sin existence. Ni kunden låta Resande från Swenska Gränsen berätta, att wi redan ryckt in i Norrige eller åtminstone draga omsorg, att få bragt i omlopp något dylikt rykte, äfwen som man här för långa sedan hört att de Norrska tropparne ryckt öfwer gränsen! Om ni till äfwentyrs icke strax skullen wåga att skrifwa någon uppenbar lögn, kunden I åtminstone börja med sanning; t. e. tala om, huru wi dikta Norrska bref och Resande. Ni kunden — ja ni kunden

skrifwa fasligt mycket prågtiga saker i den wågen, i synnerhet om ni någon gång skullen ha ledigt litet rum till slut i edra Tidningar, som tycks hånda oß ibland; bara ni intet saknaden all diktningsgå was fintlighet och skamlöshet: men Ni tycks hårutinnan stå ofanteligt långt tillbaka. Allt hwad man då kan göra, år at föregå er med ett lysande efterdöme, som wår Trompetare såkert aldrig skall underlåta. För öfrigt har jag den åran att framhårda etc.

Datum ut supra.

F. Hr. Prof. og Ridder af Nordstjerneordenen E. M. Fants Erindringer i Anledning af Herr Justitsraad Engelstofts 1811 udgivne Efterretninger om den svenske Enkedronning Maria Eleonores Undvigelse til Danmark og Ophold der i Aarene 1640 til 1643.

(Meddelte af Herr Professor Fant selv.)

Justicerådet Engelstoft har af flera tryckta documenter, som förvaras dels i Danska Canzliets Archive, dels i Kongl. Bibliotheket, företagit sig at uplysa en händelse, som på sin tid väckte mycken upmärksamhet, och som blef en af de orsaker, hvilka förorsakade kriget emellan Sverige och Danmark 1643. Händelsen er hos oss nogsamt bekant, af flera berättelser derom, som af trycket finnas utgifne. Hvad som synes vara ändamålet af denna Skrift, är at bevisa, det K. Christian den fjerde iche varit den, som tilstyrckt detta af Enkedrottningen vidtagne steg; utan at han tvärtom afrådt det i det längsta och aldrig velat emottaga Enkedrott-

ningen i Danmark; men åndtligen fogat sig efter hennes enträgna begäran, at med sina Skepp låta öfverföra henna til Preussen. Detta synes äfven tilräckeligen vara ådagalagdt af den brefvåxling emellan Konungen och hans Resident i Stockholm Peter Wibe, som här i Bilagerna meddelas och som bestyrker sanningen af Enkedrottningens derom utfärdade Manifest, hvilket är utgifvit af Prof. Hilmark i Åbo uti en Disputation *Caussæ discessus Reginæ Mariæ Eleonoræ e Svecia.* Men hvad Hr. Justitcerådet vidare anser såsom sannolikt, at orsaken til ovänskapen emellan Enkedrottningen och Riks-Canzleren ligat i den förras afböjande af det påsyftade giftermålet, emellan hennes Dotter, Drottning Christina och Rikscanzlerens yngre Son, Eric Oxenstjerna, det torde ännu vara underkastadt mycket Tvifvelmål. Man har til detta påsyftade giftermål ingen annan anledning, än några den tiden kringlöpande lösa rygten, och huru angelägen Rikscanzleren var at dem förekomma, känner man af hans bref til Sonen, hvarudi han anmanar honom, at ju förr des hällre se sig om et anständigt giftermål. För öfrigt är denna Skrift författad i en emot Riks-Canzleren och Svenska Regjeringen nog vidrig ton och kastar skulden til Enkedrottningens flygt hufvudsakeligen på det bemötande, hon erfor i Sverige ef. K. Gustaf Adolphs död, som icke annat kunde än i långden blifva henne odrägeligt.

At Drottning Maria Eleonora med mycken fägring och en oinskränkt tilgifvenhet för sin Gemål, iche förenade några andra egenskaper, som kunde tilvinna sig Hans förtroende, det är af flera ojäfagtiga vittnesbörd bekannt. Hans bref til Rikscanzleren ifrån Golnau 1630, derudi han kallar henne rådlös och eländig, om hon skulle få råda för sig sjelf, och et annat til Riksmarskalken Baner, det han anmodar honom at tilse, at hon icke skulle lefva sig sjelf och androm til vanheder, ger nogsamt anledning dertil. Men uti Rådsprotocollet för år 1641 har Rikscanzleren ännu starkare målat detta förhållande a). At hon derföre blef utesluten ifrån Förmyndareregeringen för sin Dotter, torde icke anses oförmodadt, ej heller at vården om Christinas upfostran icke blef henne anförtrodd; men härudi låg äfven tvifvils utan förnämsta skälet til hennes misnöje med Regeringen. Sidan 1635 hade hon yppat det för Residenten Wibe, som icke underlät at derom underrätta sin Konung; men Christian fann, at det var rådeligast, at icke blanda sig derudi, i synnerhet som ställningen emellan Sverige och Danmark då begynte blifva tvetydig. Ändteligen efter flera års förnyade föreställningar, låt han bevega sig, at afhämta henne ifrån sitt egit land, Gothland, så snart hon kunde skaffe sig dit, och föra henne til Königsberg eller Pillau, tilhöriga hennes broder, Churförsten af

Brandenburg. Den Bojerten, som tog henne om bord vid Daggunge b), och förde henne til Danska Krigsskeppen, var likvål Dansk, och således den undflygten, at hon blifvit emottagen på Dansk botten, öfverflödig. På kosan ifrån Gothland blef hon vådedrifven til Travemünde, der hon uppehöll sig för motvind i 12 dagar, och som hon tillika blef mycket sjösjuk, förmådde hon Danska Capitainen at sätta sig i land vid Nyköping på Falster, der K. Christians ældste Son, Kronprinsen, då residerade.

Af Sonens bref til Faderen ses, at hon der icke allenast var ovåntad; utan åfven kom til olägenhet. Större bevis på hennes nycker kan vål icke företes, ån at hon skilde sig vid sitt lifgeding och underholl i Sverige, utan at hafva fogat den ringaste anstalt derom på någon annan ort. Hennes Herre, skrifver Christian, var all verlden för snåfver och nu må hon lefva af andres nåder. Jag ser icke, huru hon vil anstålla sin hushållning, yttrar han sig en annan gång, aldenstund hon hafver icke så mycket husgeråd, som hon kan lågga en hond på, ån såga sig sjelfva. Efter 3 à 4 månaders vistande i Nyköping begaf hon sig til Gottorp til Hertug Frederic af Holstein. Der uppehåll hon sig ungefår lika lång tid och årnade sig vidare til Köpenhamn; men måste på K. Christians anstalt stanna på Ibstrup, nu Jågersborg, om våren 1641. Emedlertid brefvexlade K. Christian

både med Svenska Regeringen om hennes underhåll och med Churførsten af Brandenburg om hennes håmtande från Danmark. Denne underhandling stannade åndteligen deruti, at 2666⅔ Rdlr. anslogos henne ifrån Sverige, hvaraf dock blott 6000 Rdlr. skulle låmnas til hennes egen disposition, och åndteligen afhåmtades hon om våren 1643 af en Brandenburgsk Gesandt och inqvarterades på Justerburg, dit hon afseglade i Junii månad 1643. Det lårer hafva varit vid detta tilfålle, som hon utgaf det for omtalde Manifestet.

Bilag til foreståaende Recension.

a. Utdrag af Rådsprotocollet för år 1641, den 4de Januar.

Riks Canc. Detta er en svår sak, att ehuravål man må beslita sig at betånka henne, så kan man likvål henne intet excusera; och om jag ville se på min såkerhet, skulle jag favoriserligt tala; men jag anser vårt Fådreneslands reputation, såkerhet och nytta. 2do hafv. Hendes Mayeståt ochså comporterat sig icke båttre emot sin sal. Herre och Honom

ofta bedröfvat, som dock var en gudfrucktig Herre i alla sina vårk och gårningar ånda in i döden. Han var full af lyckor i alla saker och dödde en victoriöser Herre. Jag påminner mig huru Hans Mayeståt icke långt före sin död, upråknade för mig sina lyckor: att Han kunde tillbaka tånka uti våra Svenske Historier til 500 år, och icke funne en Konung, som icke ant. i begynnelsen på sitt Regemente, eller midt udi det, eller och vid åndan haft Revolter i Landet, dår Hans Mayeståt likvål icke hafver hafft, och åndoch mera pråssat sina Undersåtare ån de förre Konnungar, det Han tog Gud till vittnes icke hafva gjort af någon libidine, utan till Rikfens nytta och såkerhet. 2do viste Hans Mayeståt icke en af sina förnåme Tjenare vara rymd ifrån sig, utan allena Stjernsköld, dock af en lått orsak, Then Han och sedan beds före och blef forlåten. 3tio icke heller hafver Hans Mayeståt varit ut för något förråderie, dår Hans Mayeståt likvål quasi in qvodam incendio kom till Regementet, utan dår några åro blifne justificerade, år det skedt att de contra Regni instituta hafva stuckit sig in i Hans Mayeståts och Kronones tjenster, och voro af den Påfviske Religionen. 4to och straxt Gud hafver gifvit Hans Mayeståt

någon stor lycka i krig, är ther straxt fallit en motgång derhos, att Hans Mayeståt har lårt kånna sig, och ibland alla Hans olyckor, skattade Han detta malum domesticum.

Den 20de Julii.

Vid ett Samtal som R. C. haft med Brandenb. Legat. om Enkedrottningen, hade Legaten berättat om hennes Syster, som varit förmåld med Behtlem Gabor, at hon hade samme humeur. Hennes Herre hade vid hennes första ankomst föråerat henne 10,000 ducater, därmed att förföka henne. Leutmar varande på den tiden Förstinnans Hofmåstare, hade varnat henne och rådt att vål menagera sådan föråring; att kunna framdelas rått båttre bruka sin Herres liberalitet. Men det oachtadt har Förstinnan det altsamman bortföråert, icke åt förnåmt Folk utan obequåmt parti. Omsider når Pengene voro bårta och Förstinnan behöfde mer, har Leutmar i hennes namn talat till Behtlem Gabor, men bekommit till Svar, att hon, Förstinnan, illa anlagt de förra, och skulle hådanefter icke så låttelig få bruka dem, och annat mera som Leutmar framförde till en comparation emellan Hennes Mayeståt Enke-

drottningen och Hennes Mayestäts Syster. På K. C. proposition sade Han sig okså intet twifla, att dett ej skulle misshaga Hans Herre att få Hennes Majestæt Enkedrottningen till sig i Preussen.

b.

Daggunga, som det kallas i Jordboken, eller Daggunge, som det häter i allmänt tal, skrefs åf- ven Dagginge i början af förra århundradet. Det ligger en fjerdingsväg ifrån Trosa och tre fjerdings- väg från stora landsvägen. Det hörer nu till Äda Säteri i Vagnhärad, hvaraf en Grefve Falkenborg är Ägare. Traditionen om Drotn. Maria Eleono- ras flygt härifrån finnes ännu i orten, åfvensom att Hon i brådskan glömt efter sig ett par Töffler. G. E. Lindberg i Bref, 1806.

Drottning-stugan är en Grotta i ett berg på Nottarö, en Ö belägen emellan Utö och Landsort, Drottningberget kalladt. En allmän tradition i or- ten berätter, att en Drottning uppehållit sig här på flygten till Preussen. I grottan finnas ännu twå stånger i bredd, twårtöfver emot Hvalfvet, på hvilka hon skal hafva torkat sina kläder. På ena stången skall ett grannt Flor hängt quar, hvaraf en för-

muttnad svartbrun slarpa setat quar till medlet af förra århundrade. En Torpare på Ön, född 1748, har i sin barndom sett detta flor. Rottarö ligger blott 5 mil ifrån Trosa, och Bönder därifrån fara icke sällan till Staden. Segel-Leden emellan Trosa och Gottland, stryker just förbi Rottarö, på blott ½ mils afstånd från Drottningberget. Grottan är ofvan jord vid pass 2 famnar lång och hög samt en famn bred. M. Boman. Stockholmsposten 1796, No. 68.

Trykfejl.

Side 64. Linie 11. for Dyrpel læs: Dippel.

LIBRARY OF CONGRESS
0 019 450 044 0